

สำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ระดับการประเมินคุณภาพ

☐ ดีเยี่ยม

☐ ดีมาก

☒ ดี

☐ ปานกลาง

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรชนเผ่าในการดำเนินกิจกรรม
ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

เสาร์แก้ว อินทจักร์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรชุมชนและสิ่งแวดล้อม
สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2554

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรชุมชนและสิ่งแวดล้อม

ชื่อเรื่อง

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรชนเผ่าในการดำเนินกิจกรรม
ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

โดย

เสาว์แก้ว อินทจักร์

พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

(อาจารย์ ดร.วิรัชศักดิ์ ปรกดี)

วันที่ 12 เดือน ๗.๗ พ.ศ. ๕๔

กรรมการที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พหล ศักดิ์คะหัตน์)

วันที่ 12 เดือน ๗.๗ พ.ศ. ๕๔

กรรมการที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.รังสรรค์ รังควัด)

วันที่ 12 เดือน ๗.๗ พ.ศ. ๕๔

ประธานกรรมการประจำหลักสูตร

(อาจารย์ ดร.วิรัชศักดิ์ ปรกดี)

วันที่ 12 เดือน ๗.๗ พ.ศ. ๕๔

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการรับรองแล้ว

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จำเนียร ยศราช)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

วันที่ 14 เดือน ๗.๗ พ.ศ. ๕๕

ชื่อเรื่อง	การมีส่วนร่วมของเกษตรกรชนเผ่าในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ
ชื่อผู้เขียน	นายเสาร์แก้ว อินทจักร์
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรชุมชนและสิ่งแวดล้อม
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	อาจารย์ ดร.วีรศักดิ์ ปรกดี

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม ของเกษตรกรในพื้นที่ และลักษณะทางจิตวิทยาต่าง ๆ รวมทั้ง 2) การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในด้านการร่วมค้นหาปัญหา การร่วมวางแผน คัดเลือก การร่วมดำเนินกิจกรรม และการติดตามและประเมินผลจากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่รับการส่งเสริมในเขตรับผิดชอบของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างง่ายแบบสัดส่วนจากประชากร 223 ราย ใช้แบบสัมภาษณ์ในการรวบรวมข้อมูล และนำมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ยประมาณ 47 ปี จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาภาคบังคับนับถือศาสนาพุทธ สมรสแล้วมีสมาชิกภายในครัวเรือนเฉลี่ย 4.36 คน เกือบทั้งหมดเป็นคนในพื้นที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเฉลี่ยประมาณ 46 ปี มีประสบการณ์ในการทำเกษตรเฉลี่ยประมาณ 28 ปี โดยประกอบอาชีพทำสวนเป็นอาชีพหลัก มีรายได้เฉลี่ย 137,201.79 บาทต่อปี ถือครองที่ดินเป็นของตนเอง โดยมีขนาดของพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรเฉลี่ยประมาณ 8 ไร่ ใช้เงินทุนของตนเองในการประกอบอาชีพ เป็นสมาชิกกลุ่มปลูกผักมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์และการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับมาก ได้รับข่าวสารจากศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะจากสื่อบุคคล 3-5 ครั้งต่อปี โดยระบุว่าข่าวสารที่ได้รับรู้จากศูนย์ฯ มีประโยชน์ มีความเหมาะสมในระดับมาก น่าสนใจและมีความทันสมัยในระดับปานกลางและทั้งนี้โดยคาดหวังถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับปานกลาง

พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.18) มีส่วนร่วมในระดับปานกลางในทุกประเด็น

ได้แก่ 1) ด้านการติดตามและประเมินผล 2) ด้านการร่วมค้นหาปัญหา 3) ด้านการร่วมดำเนินกิจกรรมและ 4) ด้านการร่วมวางแผน ตัดสินใจตามลำดับ

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ พบว่า อายุ ระดับการศึกษา ศาสนา เชื้อชาติ สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ประสบการณ์ในการทำเกษตร รายได้ จำนวนพื้นที่ถือครองการเป็นสมาชิกกลุ่ม ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์และการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ และประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

Title	Ethnic Farmer Participation in Activities of Mon Ngo Royal Project Development Center
Author	Mr. Saokaew Intajak
Degree of	Master of Arts in Community Resource Development and Environment
Advisory Committee Chairperson	Dr. Weerasak Prokati

ABSTRACT

This study was conducted to investigate: 1) socio-economic characteristics of ethnic farmers in the area of Mon Ngo Royal Project Development Center, and 2) ethnic farmer participation in activities of Mon Ngo Royal Project Development Center on problem seeking, planning, decision-making, monitoring, and valuation. Interview schedules were used for data collection administered with 223 ethnic farmers. They were obtained by stratified simple random sampling. Obtained data were analyzed by using the Statistical Package.

Findings revealed that most of the informants were male, 47 years old on average, elementary school graduated, Buddhists, and married. They had 4.36 family members on average. Almost all of the informants were Mon Ngo by birth. They had been living there for 46 years on average. They had been doing farming for 28 years with an average annual income of 137,210.79 baht. They had their own farming land for 8 rai on average, used their own capital for farming, and were members of vegetable growing group. They had a high level of knowledge and understanding about the activities of Mon Ngo Royal Project Development Center. They perceived information about the center through word-of-mouth, 3-5 times per year. They stated that the information was appropriate at a high level. However, it was interesting and up to date at a moderate level. Their expectation on the benefits of the center activities was found at a moderate level.

It was found that the informants participated in the center activities at a moderate level (= 3.18). This was in terms of: 1) monitoring and evaluation; 2) problem seeking; 3) activity participation; and 4) planning and decision-making, respectively. There was a statistically significant relationship between the participation in Mon Ngo Royal Project

(6)

Development Center activities and age, educational attainment, religion, race, marital status, land holding, number of family members, farming experience, years of living in the village, including knowledge and understanding of the center activities.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรชนเผ่าในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ในตำบลเมืองเก่าอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เนื่องด้วยได้รับความกรุณาจากประธานกรรมการที่ปรึกษาอาจารย์ ดร.วีรศักดิ์ ปรกติ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พหล สักดิ์กะทัศน์ พร้อมด้วยรองศาสตราจารย์ดร.นฤเรศ รังควัดและคณาจารย์ผู้ให้ความรู้ทุกวิชา รวมถึงบุคลากรของภาควิชาส่งเสริมการเกษตรทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้ความรู้คำแนะนำ ดูแล และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ให้ความกระจ่างยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ เกษตรกร ผู้ให้ข้อมูลในแบบสอบถามเพื่อการวิจัยทุกท่าน รวมทั้งเพื่อนบัณฑิตทุกท่านที่ให้ความเอื้อเฟื้อซึ่งมิได้กล่าวนามมา ณ ที่นี้

ขอน้อมระลึกถึงพระคุณของบิดา มารดา อาจารย์ ดร.โชค มิเกล็ด อาจารย์วิวัฒน์ ยิ่งโยชน์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่คอยให้กำลังใจสนับสนุนให้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจนสำเร็จตามความมุ่งหวัง

เสาร์แก้ว อินทจักร์

ตุลาคม 2554

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(12)
สารบัญภาพผนวก	(13)
บทที่ 1 บทนำ	1
ปัญหาการวิจัย	2
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	5
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	7
มูลนิธิโครงการหลวงม่อนเงาะ	7
แนวคิดเกี่ยวกับชนเผ่า	17
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	26
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	58
ภาคสรุป	61
กรอบแนวคิดในการวิจัย	62
สมมติฐานการวิจัย	63
บทที่ 3 วิธีการดำเนินวิจัย	65
สถานที่ดำเนินการวิจัย	65
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	68
เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล	70
การทดสอบแบบสัมภาษณ์	70
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	73

	(9)
การวิเคราะห์ข้อมูล	73
ระยะเวลาในการวิจัย	75
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	76
ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของผู้ให้ข้อมูล	76
การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ม่อนเงาะ	94
ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนา โครงการหลวงม่อนเงาะ	106
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	128
สรุปผลการวิจัย	127
อภิปรายผลการวิจัย	131
ข้อเสนอแนะ	134
บรรณานุกรม	136
ภาคผนวก	143
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	144
ภาคผนวก ข การหาค่าความยากง่ายและค่าอำนาจจำแนก ของแบบทดสอบความรู้	157
ภาคผนวก ค ประวัติผู้วิจัย	163

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงจำนวนประชากรในเขตรับผิดชอบของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ	66
2 จำนวนประชากรที่รับการส่งเสริมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะแต่ละหมู่บ้าน	67
3 จำนวนประชากรและขนาดตัวอย่างในแต่ละหมู่บ้าน	69
4 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล	78
5 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม	83
6 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์และ การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ	86
7 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับ การดำเนินงานและการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ	88
8 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และระดับความคาดหวังถึงประโยชน์ที่จะได้รับจาก การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ด้านประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว	91
9 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และระดับความคาดหวังถึงประโยชน์ที่จะได้รับจาก การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ด้านประโยชน์ต่อชุมชน	92
10 ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินงานของศูนย์พัฒนา โครงการหลวงม่อนเงาะของผู้ให้ข้อมูล	94
11 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินงาน ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะด้านการร่วมกันปัญหา	96
12 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินงาน ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะด้านการวางแผน ตัดสินใจ	98
13 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินงาน ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะด้านการดำเนินการ	101
14 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินงาน ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะด้านการติดตามประเมินผล	104
15 ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์พัฒนา โครงการหลวงม่อนเงาะ	109

ตาราง	หน้า
16 ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนา โครงการหลวงม่อนเงาะ	110
17 ความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ	112
18 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพสมรสกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ	114
19 ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ประสบการณ์ในการทำเกษตร รายได้ และจำนวนพื้นที่ถือครอง กับการมีส่วนร่วม ในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ	119
20 ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นสมาชิกกลุ่มกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ	121
21 ความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับข่าวสารกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ	123
22 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจ และความคาดหวังประโยชน์ที่จะได้รับจาก การมีส่วนร่วมกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนา โครงการหลวงม่อนเงาะ	127

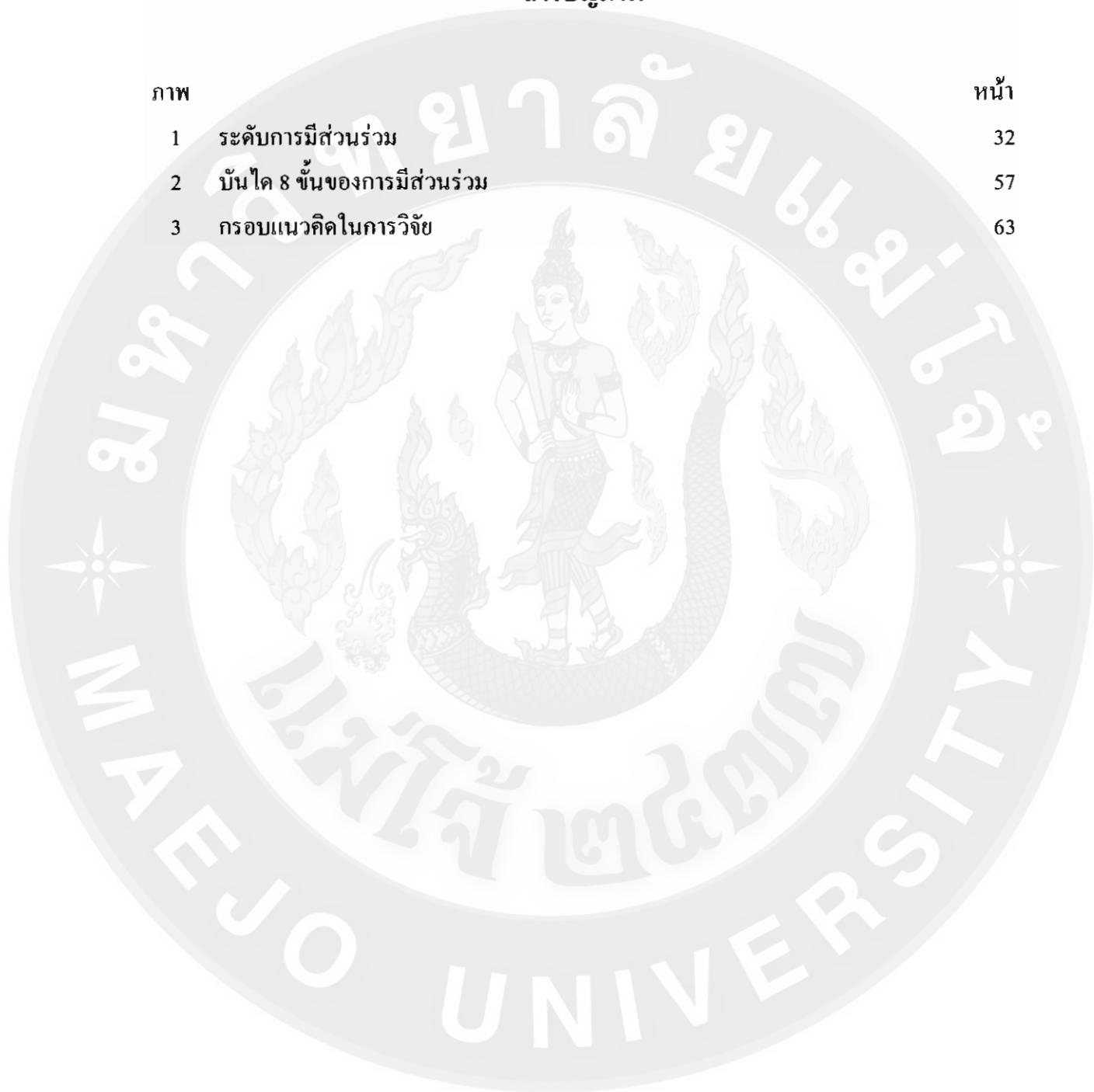
สารบัญภาพ

ภาพ

- 1 ระดับการมีส่วนร่วม
- 2 บันได 8 ขั้นของการมีส่วนร่วม
- 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

หน้า

32
57
63

สารบัญภาพผนวก

ภาพผนวก		หน้า
1	แผนที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ	158
2	เจ้าหน้าที่มูลนิธิโครงการหลวงม่อนเงาะกำลังประชุมเตรียมให้ความรู้แก่เกษตรกรชนเผ่าในพื้นที่ดูแลของมูลนิธิโครงการหลวงม่อนเงาะ	159
3	อบรมเกษตรกรชนเผ่าในพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวงม่อนเงาะ ให้ความรู้เกี่ยวกับข้อมูล การทำเกษตร	159
4	เกษตรกรชนเผ่า กำลังคัดเลือกผลิตภัณฑ์ ลูกพลับจากมูลนิธิโครงการหลวงม่อนเงาะ	160
5	ลูกพลับ ผลผลิตที่ได้จากการรวมกลุ่ม ภายใต้การดูแลของเจ้าหน้าที่มูลนิธิโครงการหลวงม่อนเงาะ	160
6	เกษตรกรชนเผ่า กำลังคัดเลือกผลิตภัณฑ์เห็ด เพื่อส่งจำหน่าย	161
7	เห็ดผลผลิตที่ได้จากการรวมกลุ่ม ภายใต้การดูแลของเจ้าหน้าที่มูลนิธิโครงการหลวง ม่อนเงาะ	161
8	ใบชาอ่อนผลิตภัณฑ์ที่สร้างชื่อเสียงของมูลนิธิโครงการหลวงม่อนเงาะ	162
9	เกษตรกรชนเผ่า กำลังตากใบชาอบแห้ง ผลิตภัณฑ์ที่สร้างชื่อเสียงของมูลนิธิโครงการหลวงม่อนเงาะ	162

บทที่ 1

บทนำ

สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไป ของภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยประกอบไปด้วยภูเขาและเทือกเขาสูงทอดแนวยาวในแนวเหนือใต้ ภูมิประเทศบริเวณที่ราบมีความสูงจากระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ย 160 – 500 เมตร จากบริเวณที่ราบขึ้นไปจะเป็นที่ลาดเชิงเขาและบริเวณภูเขา สลับซับซ้อน สูงต่ำแตกต่างกันโดยมีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 150 – 170 เมตร และมากกว่า 700 เมตร จนถึงระดับเกินกว่า 1,000 เมตร ขึ้นไปตามลำดับ โดยในภูมิภาคนี้ คอยอินทนนท์เป็นยอดคอยที่สูงระดับ 2,565.3341 เมตร หรือประมาณ 8,530 ฟุต จากระดับน้ำทะเล (สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน), 2550)

พื้นที่ของภาคเหนือตอนบนสามารถแบ่งลักษณะพื้นที่ได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. พื้นที่ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลไม่เกิน 400 เมตร คิดเป็นร้อยละ 8.91 ของพื้นที่
2. พื้นที่ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเล 400 – 700 เมตร คิดเป็นร้อยละ 29.91 ของพื้นที่
3. พื้นที่ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 700 เมตรขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 61.18 ของพื้นที่ (ภาคเหนือตอนบนในที่นี้ หมายถึง พื้นที่ใน 9 จังหวัด ประกอบด้วย เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน และตาก) (สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง องค์การมหาชน, 2550)

โดยเฉพาะในบริเวณที่มีความสูงเหนือระดับน้ำทะเลมากกว่า 700 เมตร ขึ้นไป จัดเป็นพื้นที่สูงเป็นแหล่งน้ำลำธาร ป่าไม้ ที่สำคัญของประเทศ และเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของหลายชนเผ่า เช่น กะเหรี่ยง ม้ง (แม้ว) อาข่า (อีเก้อ) ลีซู (ลีซอ) มูเซอ (ลาหู่) เข้า (เมี่ยน) ส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย ค่อนข้างเหนียว การยึดเกาะของดินค่อนข้างต่ำ ง่ายต่อการพังทลาย อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 20 องศาเซลเซียส สภาพพื้นที่ที่มีความลาดชันสูงและประมาณน้ำฝนมีมากในพื้นที่สูง เมื่อการใช้ทรัพยากรในพื้นที่อย่างผิดๆ จึงทำให้เกิดปัญหาเกิดขึ้นมากกว่าบนที่ราบสูงโดยทั่วไป อีกทั้งราษฎรส่วนใหญ่เป็นชาวเขา ซึ่งมีสภาพความเป็นอยู่ลำบาก อดอยาก ค้อยการศึกษา อันที่จะก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นมากมาย ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เช่น ปัญหาการทำงาน ทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาความมั่นคง ปัญหาความยากจน ปัญหาสุขภาพอนามัย ปัญหาการเพิ่มของประชากร และปัญหาด้านการศึกษา เป็นต้น ปัญหาต่างๆ ทุกปัญหามีความเกี่ยวเนื่อง เชื่อมโยง และเป็นสาเหตุซึ่งกันและกัน

ชาวเขาเหล่านี้ต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ ตั้งแต่ปัญหาที่เขาเป็นผู้ก่อขึ้นเองจากการทำการเกษตรบนพื้นที่สูงแบบดั้งเดิม หรือปัญหาที่มีสาเหตุมาจากข้อจำกัดภายใต้นโยบายความมั่นคงของชาติ เป็นการยากมากที่จะให้ชาวเขาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอันเก่าแก่ของตน

งานพัฒนาชาวเขาเป็นงานที่ค่อนข้างยาก เพราะเป็นงานที่ต้องการความละเอียดอ่อน ความพร้อมในด้านต่างๆ การสังเกต ซึ่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมต้องมีความรู้พื้นฐานที่แท้จริงเกี่ยวกับลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และระบบความสัมพันธ์ของชาวเขา เจ้าหน้าที่ส่งเสริมต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความตั้งใจ ความจริงใจในการช่วยเหลือ การแก้ไขปัญหาต่างๆ มีการเลือกใช้วิธีการต่างๆ ที่เหมาะสม อีกทั้งต้องมีการประสานงานที่มีประสิทธิภาพด้วย

อนุชา ศรีมา (2540:1) ได้กล่าวถึงชาวเขาว่าเป็นการยากที่จะเข้าถึงชาวเขาเพื่อที่จะชักชวนให้ชาวเขาเปลี่ยนระบบการเพาะปลูกแบบดั้งเดิม คือการปลูกพืชแบบใช้พื้นที่เลื่อนลอย หมุนเวียนพื้นที่ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะต้องมีเทคนิค และมีคุณสมบัติพิเศษในการที่จะทำงานร่วมกับชาวเขาเอง และต่อลักษณะพื้นที่อันเป็นที่อยู่อาศัยของชาวเขายังมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม

ปัญหาการวิจัย

“โครงการหลวงได้เริ่มขึ้นเป็นกิจกรรมที่เล็กๆ ซึ่งไม่เป็นโครงการ แต่เป็นการไปเที่ยวมากกว่า คือ ไปเที่ยวตามหมู่บ้านต่างๆ ก็ได้เห็นว่า ควรที่จะช่วยประชาชนในการอาชีพ จึงได้นำสิ่งของไปให้เขาเพื่อที่จะพัฒนาการอาชีพของชาวบ้าน ต่อมาก็ได้เพิ่มขึ้น มีผู้เชี่ยวชาญและหน่วยงานราชการได้เข้ามาช่วยและมีคนส่วนหนึ่งช่วยเพื่อที่จะให้เกิดการส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้นต่อมา มีการร่วมมือของทางองค์กรต่างประเทศตลอดจนรัฐบาลต่างประเทศด้วย จึงขึ้นมาเป็นโครงการที่เรียกว่า “โครงการหลวง”

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 รับสั่งที่พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 24 กุมภาพันธ์ 2537

จุดกำเนิดของโครงการหลวง ย้อนหลังไปเกือบ 40 ปี เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จแปรพระราชฐานไปจังหวัดเชียงใหม่ ทรงเสด็จขึ้นไปเยี่ยมราษฎรบนดอยต่างๆ ทรงพบเห็นสภาพความแร้นแค้น และยากไร้ ของชาวเขา ที่ดำรงชีพอยู่ด้วยการปลูกฝิ่น และถางป่าเผาป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอย ไม่มีที่ทำกินเป็นหลักแหล่ง โยกย้ายไปเรื่อยๆ ป่าต้นน้ำลำธารถูกทำลายเป็นจำนวนมาก

สิ่งที่พระองค์ทรงพบเห็นในครั้งนั้น ทำให้พระราชทานแนวพระราชดำริ และพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ตั้งโครงการหลวงขึ้นในปี พ.ศ. 2512 เพื่อพัฒนาเกษตรบนที่สูง ลดการปลูกฝิ่น และอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร โดยมีพระประสงค์จะช่วยเหลือนราษฎรชาวไทยภูเขาให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น “เรื่องที่จะช่วยชาวเขา และโครงการชาวเขานั้น มีประโยชน์โดยตรงกับชาวเขา เพื่อส่งเสริม และ สนับสนุนให้ชาวเขามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถเพาะปลูกสิ่งที่ เป็นประโยชน์ และเป็นรายได้ให้กับเขาเอง จุดประสงค์อย่างหนึ่ง คือ มนุษยธรรม หมายถึงให้ผู้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร สามารถมีความรู้พียงตัว มีความเจริญได้ อีกอย่างหนึ่งเป็นเรื่องช่วยในทางที่ทุกคนเห็นว่า ควรจะช่วยเพราะเป็นปัญหาใหญ่ คือ ปัญหาเรื่องยาเสพติด ถ้าช่วยชาวเขาปลูกพืชที่เป็นประโยชน์บ้าง เขาจะเลิกปลูกยาเสพติด คือ ฝิ่น ทำให้นโยบายการระงับ การปราบปรามการปลูกฝิ่น และค้าฝิ่นได้ผลดี อันนี้เป็นผลอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งคือชาวเขาตามที่รู้ เป็นผู้ทำการเพาะปลูกโดยวิธีไม่ถูกต้อง ถ้าพวกเราทุกคนไปช่วยเขา ก็เท่ากับช่วยบ้านเมืองให้มีความดี อยู่ดี กินดี และปลอดภัยได้อีกทั่วประเทศ ถ้าสามารถทำโครงการนี้สำเร็จ ให้ชาวเขาอยู่เป็นหลักแหล่ง และสนับสนุนนโยบายจะรักษาป่าไม้ รักษาดินให้เป็นประโยชน์ต่อไป และยั่งยืนมาก”

พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่ผู้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2517 ถึงเหตุผลที่ว่าทำไมต้องช่วยชาวเขา ที่คณะเกษตรศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในครั้งนั้น เปรียบเสมือนนโยบายสำคัญของโครงการปลูกพืชทดแทนฝิ่นโครงการแรกของโลก ที่เริ่มต้นขึ้นอย่างเต็มตัวหลังจากนั้น

จากโครงการเล็กๆ ที่มีคนทำงานในระยะเริ่มแรกไม่กี่คน เริ่มขยายใหญ่และกว้างขวางขึ้น มีหน่วยงาน กรม กองต่างๆ ของรัฐ อาสาสมัคร ผู้เชี่ยวชาญทั้งในและต่างประเทศ เข้ามาช่วยกันทำงาน ประสานงานกันมากขึ้น จึงมีพระราชดำริ จัดตั้งเป็นมูลนิธิโครงการหลวงขึ้นเมื่อปี 2535 เพื่อให้เป็นองค์กรนิติบุคคล มีกฎหมายรองรับ มีระบบการบริหารจัดการอย่างมืออาชีพสามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่องมั่นคง

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ เป็นหน่วยงานหนึ่งในมูลนิธิโครงการหลวง ก่อตั้งขึ้นในปี 2528 หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี องค์ประธานมูลนิธิโครงการหลวง ได้มีรับสั่งให้เจ้าหน้าที่เดินทางไปตรวจสอบพื้นที่หมู่บ้านม่อนเงาะ ตำบลเมืองเก่า อำเภอมะแมง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหายาเสพติดในพื้นที่โดยส่งเสริมให้ปลูกพืชอื่นที่มีรายได้ทัดเทียมหรือดีกว่าการปลูกฝิ่น มีการสนับสนุนการใช้พื้นที่ขนาดเล็กให้มีประสิทธิภาพสูงสุดเพื่อลดการตัดไม้ทำลายป่า ทำไร่เลื่อนลอย ตลอดจนส่งเสริมการรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพให้ชาวเขามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ปัจจุบันโครงการหลวงม่อนเงาะ ก่อตั้งมาเป็นเวลา 24 ปี มีเกษตรกรชาวเขา 5 ชนเผ่า ได้แก่ พื้นเมือง ม้ง เย้า ลีซอ และจีนฮ่ออาศัยอยู่ในพื้นที่ และได้ตัดไม้ทำลาย

ป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอยด้วยการปลูกฝิ่น และพืชไร่ทุกปี สภาพความเป็นอยู่ที่ยากจน ซึ่งเกษตรกรในพื้นที่มีรายได้ที่แตกต่างกันอย่างมาก จึงจำเป็นต้องทำการศึกษาว่า การดำเนินงานเพื่อพัฒนาส่งเสริมอาชีพทางการเกษตรตลอดจนการให้คำแนะนำต่างๆ จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะนั้น มีประโยชน์ที่จะได้รับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ มากน้อยเพียงใด และเกษตรกรในพื้นที่ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของมูลนิธิโครงการหลวง ในกรอบ 4 ด้าน คือ 1) ด้านการร่วมค้นหาปัญหา 2) การร่วมวางแผนตัดสินใจ 3) การร่วมดำเนินกิจกรรม และ 4) ด้านการติดตามและประเมินผล มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ก็เพื่อประกอบการพิจารณาในการวางแผนพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรชาวเขาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรชนเผ่าในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ มีวัตถุประสงค์การวิจัยเฉพาะในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม ของเกษตรกรในพื้นที่ ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลของการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดพิจารณานโยบายและปรับปรุงการวางแผนพัฒนาส่งเสริม เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของเกษตรกรในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงที่อื่นๆ ให้สอดคล้องกับการดำเนินงานของมูลนิธิโครงการหลวงต่อไป
2. ผลการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหาร ผู้ประสานงาน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในมูลนิธิโครงการหลวง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานตามเป้าหมาย เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เกษตรกรในพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวงรับผิดชอบ

3. เพื่อเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษา นักวิจัย และผู้สนใจ ที่ต้องการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของมูลนิธิโครงการหลวง เป็นแนวทางประกอบการค้นคว้า และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาเฉพาะเกษตรกรในเขตรับผิดชอบของโครงการหลวงม่อนเงาะ จำนวน 503 ครัวเรือน มุ่งศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมนโยบายและแผนงานของมูลนิธิโครงการหลวง ซึ่งศึกษาเป็นระยะเวลาทั้งสิ้น 10 เดือน คือตั้งแต่เดือน มิถุนายน 2553 ถึง เดือน มีนาคม 2554

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

มูลนิธิโครงการหลวง หมายถึง มูลนิธิของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพิ่มพูนด้วยเงินสนับสนุนจากราษฎร รัฐบาลไทย และต่างประเทศ เข้ามาช่วยกันทำงาน ประสานงานกันมากขึ้น จึงมีพระราชดำริ จัดตั้งเป็นมูลนิธิโครงการหลวงขึ้นเมื่อปี 2535 เพื่อให้เป็นองค์กรนิติบุคคล มีกฎหมายรองรับ มีระบบการบริหารจัดการอย่างมืออาชีพสามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่องมั่นคง

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ หมายถึง โครงการพระราชดำริศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ที่ดำเนินงานตามนโยบายมูลนิธิโครงการหลวง โดยดำเนินงานจัดกิจกรรมในเขตพื้นที่ ครอบคลุม 3 ตำบล 7 หมู่บ้าน 17 กลุ่มบ้าน ในอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ คือบ้านม่อนเงาะ บ้านก่ายน้อย บ้านเมืองก่าย บ้านเหล่า บ้านกัวบัวซา บ้านออบ บ้านฮ่อมเหาะ บ้านกัวป่าหอบ บ้านผาหมอน บ้านห้วยคองก่าย บ้านปางยาง บ้านสบก่าย บ้านห้วยน้ำเย็น บ้านผาแตก บ้านปางคอง บ้านก่ายโค้ง บ้านสามสบ

เกษตรกร หมายถึง ผู้ที่อยู่ในครอบครัว ผู้มีอาชีพการเกษตรเป็นหลัก หรือประกอบอาชีพทางการเกษตรควบคู่กับอาชีพอื่น ที่อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

เกษตรกรชนเผ่า หมายถึง ชนเผ่าพื้นเมือง ม้ง เย้า ลีซอ และจีนฮ่อ เกษตรกรบนพื้นที่สูงที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ และเป็นกลุ่มบุคคลเป้าหมายที่จะศึกษา

การมีส่วนร่วม หมายถึง การแสดงออกหรือบทบาทของเกษตรกรที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ได้แก่ การมีส่วนร่วมค้นหาปัญหาและวางแผนตัดสินใจการร่วมดำเนินกิจกรรมและการติดตามประเมินผล

การร่วมวางแผนตัดสินใจ หมายถึง การแสดงความคิดเห็นร่วมกัน การตัดสินใจแก้ปัญหา และการวางแผนการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

การมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรม หมายถึง เกษตรกรมีส่วนร่วมในการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ การหาทุน การช่วยแรงงาน การปรึกษาหารือ การเข้ารับการฝึกอบรม การถ่ายทอดความรู้ การประชาสัมพันธ์ การเข้าร่วมประชุมในพื้นที่ และนอกสถานที่ ที่หน่วยงาน ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะกำหนด

การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผล หมายถึง เกษตรกรติดตามผลด้วยตนเองหรือร่วมกับกลุ่มของเกษตรกรการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเกษตรกรภายในกลุ่ม หรือการเรียนรู้ในงานในระหว่างกลุ่ม เพื่อเปรียบเทียบความสำเร็จของกิจกรรมที่กระทำ

ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม หมายถึง ลักษณะต่างๆ ทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รวมทั้งรายได้ ที่มีผลถึงความ เป็นอยู่ของเกษตรกร ที่มีส่วนร่วมกับศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบเอกสาร โดยครอบคลุมเนื้อหา ดังนี้

1. มุลนิธิโครงการหลวงม่อนเงาะ
2. แนวคิดเกี่ยวกับชนเผ่า
3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มูลนิธิการหลวงม่อนเงาะ

ประวัติความเป็นมาโครงการหลวง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชดำริและพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้ดำเนินงาน โครงการหลวงมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 เพื่อพัฒนาการเกษตรที่สูง ลดการปลูกพืชเสพติด และการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร โดยมีพระราชประสงค์จะทรงช่วยเหลือราษฎรชาวไทยภูเขาในท้องถิ่นทุรกันดารให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

งานโครงการหลวงส่วนใหญ่เริ่มขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2512-2524 ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินงานพัฒนาในพื้นที่ราษฎรชาวเขาซึ่งมีชีวิตความเป็นอยู่ยากจน พื้นที่ดังกล่าวมักเป็นพื้นที่ห่างไกลจากการดูแลของรัฐ มีการปลูกฝิ่น การตัดไม้ทำลายป่า และการทำไร่เลื่อนลอย นอกจากนี้ในพื้นที่โครงการหลวงหลายแห่งเมื่อเริ่มโครงการมีปัญหาด้านความมั่นคง

เมื่อ พ.ศ. 2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชดำริในการเปลี่ยนแปลงสถานภาพโครงการหลวง โดยให้โครงการหลวงจดทะเบียนเป็นมูลนิธิ เพื่อจะได้เป็นองค์กรนิติบุคคล มีกฎหมายรองรับ และดำเนินงานด้วยความโปร่งใสดำเนินไป โครงการหลวงได้จดทะเบียนเป็น มูลนิธิโครงการหลวง เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2535 โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นนายกกิตติมศักดิ์ มีหม่อมเจ้าภิศเดช รัชนี เป็นประธานมูลนิธิ และ ดร.จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นเลขาธิการ

มูลนิธิโครงการหลวง ได้ดำเนินการสนองตามพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะ “ช่วยชาวเขาให้ช่วยตนเองในการปลูกพืชที่มีประโยชน์และมีมาตรฐานความเป็นดีขึ้น” โดยมีเป้าหมายของโครงการคือ

1. ช่วยชาวเขาเพื่อมนุษยธรรม
 2. ช่วยชาวเขาโดยลดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ คือ ดินน้ำลำธาร
 3. กำจัดการปลูกฝิ่น
 4. รักษาดินและพื้นที่ให้ถูกต้อง คือ ให้ป่าอยู่ในส่วนที่ควรเป็นป่า และทำไร่ทำสวนในส่วนที่ควรเพาะปลูก อย่าให้ส่วนทั้งสองนี้รุกร้าซึ่งกันและกัน
 5. ผลิตพืชผลเพื่อเพิ่มประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ประเทศ
- นอกจากนี้โปรดเกล้าฯพระราชทานวิธีดำเนินการเพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ลดขั้นตอน
2. ปิดทองหลังพระ
3. เร็ว ๆ เข้า
4. ช่วยเขาเพื่อให้ช่วยตัวเอง

กิจกรรมหลัก

1. งานวิจัย
2. งานพัฒนา (กองพัฒนาเกษตรที่สูง, 2544: 2-5)

ทศวรรษที่ 1 บุกเบิกและวิจัย พ.ศ. 2512 - 2521

กำเนิดโครงการหลวง ใน พ.ศ. 2502 รัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีคำสั่งคณะปฏิวัติให้มีการปราบยาเสพติดอย่างจริงจัง ชาวเขาที่ปลูกฝิ่นได้รับผลกระทบจากคำสั่งดังกล่าวเป็นปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยสันติวิธี

พ.ศ. 2507 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ พระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศน์ เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมชาวเขา ได้ทอดพระเนตรเห็นการทำลายป่าเพื่อปลูกฝิ่นและทำไร่เลื่อนลอยซึ่งนอกจากจะเป็นการละเมิดกฎหมายแล้ว ยังเป็นการทำลายป่าต้นน้ำลำธาร

เมื่อทางเจ้าหน้าที่กวาดจับ และใช้มาตรการรุนแรงทำให้ชาวเขาบางกลุ่มถูกชักชวนให้เข้าร่วมกับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเล็งเห็นถึงปัญหา จึงมีพระราชดำริว่าจะให้ชาวเขาเลิกปลูกฝิ่นก็ต้องหาพืชอื่นที่ขายได้ราคาดีและเหมาะสมที่จะปลูกในที่สูงมาให้ชาวเขาปลูก

ทดแทนเป็นรายได้เสียก่อน จึงสามารถเลิกปลูกฝิ่นได้ ทรงมอบให้ ม.จ. ภิศเดช รัชนิ เป็นผู้รับสนองพระราชประสงค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโครงการพระบรมราชานุเคราะห์ชาวเขาขึ้นใน พ.ศ. 2512 เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธี ต่อมาได้มีการเปลี่ยนชื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์เป็น

1. โครงการหลวงพัฒนาชาวเขา
2. โครงการหลวงภาคเหนือ
3. โครงการหลวง

ปี 2513 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงขับรถพระที่นั่งไปบ้านแม่วอดอยุ่ ใกล้พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ และได้ทอดพระเนตรต้นท้อ (Peach) มีรับสั่งถามเจ้าของว่าปลูกฝิ่นได้เงินเท่าไร และเก็บท้อพื้นเมืองขายได้กี่บาท ก็ทรงทราบว่าฝิ่นกับท้อพื้นเมืองทำเงินให้เกษตรกรเท่า ๆ กัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงคิดว่าถ้าท้อลูกชนิด ๆ ยังทำเงินให้เกษตรกรได้ดีเท่าฝิ่นแล้ว เราก็ควรจะเปลี่ยนยอดให้ออกลูกมาเป็นท้อใหญ่ เพื่อรายได้จากท้อและผลไม้อื่นสูงกว่าฝิ่น ฝิ่นก็จะสาบสูญไปเองตามธรรมชาติ ไม่ต้องใช้กำลังผลักดันแต่อย่างใด

วันที่ 28 มกราคม 2513 มีรับสั่งให้ดำเนินการ และพระราชทานเงิน 200,000 บาท แด่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อซื้อสวนใหญ่ใกล้ ๆ กัน เพื่อเป็นสิริมงคลสวนนี้จึงชื่อว่า สวนสองแสน

ฝิ่นเป็นพืชที่เกี่ยวข้องกับโครงการหลวงอย่างมาก โดยเฉพาะในระยะต้น ๆ ฝิ่นเป็นพืชที่ต้องการอากาศเย็น ในประเทศไทยจึงต้องปลูกบนที่สูงราว 1,000 เมตรขึ้นไป โดยที่บนดอยเคยมีแต่ชาวเขา ผู้ปลูกฝิ่นจึงเป็นชาวเขามิ่ว, เยา, มูเซอ, อีเก้อ และลีซอ อีกสองเผ่า คือ ลีว และ กะเหรี่ยงตามธรรมชาติไม่ปลูกฝิ่น

สิ่งที่สำคัญที่สุดในการทำงานของโครงการหลวงคืองานวิจัย ซึ่งได้ทำมาตั้งแต่เริ่มโครงการจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งจะหยุดไม่ได้ ต้องทำอย่างต่อเนื่องอันได้แก่วิจัยพืชเมืองหนาว และกิ่งหนาวทุกชนิด เนื่องจากการปลูกพืชเหล่านี้เป็นเรื่องใหม่สำหรับสิ่งแวดล้อมบ้านเรา

มูลนิธิโครงการหลวงแบ่งการดำเนินงานหลักเป็น 3 ลักษณะคือ การวิจัย การพัฒนา และการตลาด

โครงการหลวงได้ทำงานวิจัยเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้ แม้กระทั่งงานวิจัยทางด้านสังคมการศึกษา สาธารณสุข และวัฒนธรรม โดยได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากนานาประเทศ อาทิ สหรัฐอเมริกา ไต้หวัน ญี่ปุ่น

ทศวรรษที่ 2 ศูนย์เกษตรกร พ.ศ. 2522-2531

ผลสำเร็จของงานวิจัยนี้ได้นำไปสู่การถ่ายทอดเทคโนโลยี และส่งเสริมให้แก่เกษตรกรจนเกิดกระบวนการเรียนรู้ในทศวรรษที่ 1. เป็นการช่วยเหลือพวกเขา เพื่อให้พวกเขาช่วยเหลือตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

“ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง” จะจัดทำแปลงทดสอบสาธิตการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ชนิดต่าง ๆ เน้นวิธีการเพาะปลูกที่ปลอดภัยจากสารเคมี ไม่เกิดผลกระทบต่อพืชที่ปลูกและแหล่งน้ำ

หน่วยอารักขาพืช ของโครงการหลวง ทำหน้าที่แนะนำและควบคุมดูแลการใช้สารเคมี ให้ปลอดภัยอย่างใกล้ชิดเป็นรายแปลง มีการตรวจวิเคราะห์การตกค้างในพืชผักผลไม้ ทั้งก่อนและหลังเก็บเกี่ยว การส่งเสริมและพัฒนาไม่ได้มีเพียงด้านเกษตรกรรมเท่านั้น ยังขยายผลไปถึงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมและชุมชนอีกด้วย

ฟื้นฟู อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สิ่งสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ คือการฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการปลูกป่าในรูปแบบของป่า 3 อย่าง ให้ประโยชน์ 4 อย่าง ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ ป่ากินได้, ป่าฟืน, ป่าใช้สอย และป่าสร้างบ้าน แต่ได้ประโยชน์อย่างอื่นที่ 4 คือ ได้ป่าอนุรักษ์เพื่อฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธารเพิ่มขึ้นอีกด้วย

โครงการหลวงได้จัดตั้งหน่วยตลาดขึ้นเพื่อทำหน้าที่วางแผนการผลิต และการตลาดร่วมกับเจ้าหน้าที่และเกษตรกร การรวบรวมผลผลิต การขนส่ง และการจัดจำหน่าย ภายใต้ตราสินค้า “คอยคำ”

ผลจากความสำเร็จของโครงการหลวงในทศวรรษนี้ ทำให้ได้รับรางวัล แมกไซไซ สาขา International Understanding เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2531

เป็นงานที่สำคัญมากพืชผลแต่ละชนิดต้องผ่านการวิจัยอย่างถี่ถ้วนว่าทำอะไรจึงจะสูญเสียน้อยที่สุดในระหว่างที่เก็บเกี่ยวไปจนถึงการวางขายในท้องตลาด มีการตรวจสอบคุณภาพผลผลิตแต่ละชนิดตามหลัก วิชาและมาตรฐานสากลของ Codex ซึ่งเป็นมาตรฐานที่ยอมรับกันทั่วโลก

โครงการหลวงพัฒนาคุณภาพของผลผลิตได้มาตรฐานจนสินค้า “คอยคำ” ได้รับการคัดเลือกจาก Thai Expo Award 1988 ให้ได้รับรางวัลมาตรฐาน “สินค้าไทยส่งออก” ดีเด่นประจำปี 2531

ช่วงนี้เริ่มเข้าสู่งานส่งเสริม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงส่งเสริมอาชีพการเกษตรแก่ชาวเขา เพื่อให้เลิกปลูกฝิ่นได้พระราชทานพืชผักและพันธุ์สัตว์ต่าง ๆ และ

พระราชทานพระราชดำริให้มีการวิจัยเพื่อปรับงานพืชผลควบคู่กันไป พืชที่ปลูกในระยะแรกได้แก่ ท้อ, สตรอเบอร์รี่, มันฝรั่ง และลิ้นจี่ โดยเฉพาะสตรอเบอร์รี่ จนได้ชื่อว่าพันธุ์พระราชทานมาจนปัจจุบัน

ประชาชนรู้จักผลิตผลโครงการหลวงแล้ว ม.จ. กฤษเดช รัชนี จึงทรงคิดตรา “คอยคำ” ขึ้นใช้กับผลิตผลทุกชนิดของโครงการ ฯ รวมทั้งสร้างความเชื่อถือว่าตราคอยคำเป็นสินค้ามีคุณภาพ สด สะอาด ปลอดภัย โดยที่โครงการ ฯ มีหน่วยงาน

ทศวรรษที่ 3 มั่นคง แข็งแรง พ.ศ. 2532–2542

นับตั้งแต่ปี 2531 เป็นต้นมาเป็นยุคที่เกษตรกรรู้จักการปลูกพืชทดแทนการปลูกฝิ่นอย่างกว้างขวางมากขึ้น เป็นผลให้การปลูกฝิ่นหมดไปจนประเทศไทยได้รับการยกย่องว่าการปลูกฝิ่นหมดไปจากประเทศ

ก่อตั้งมูลนิธิ มีนาคม 2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้โครงการหลวงเปลี่ยนสถานภาพเป็น “มูลนิธิโครงการหลวง” มีสถานะเป็นองค์กรสาธารณประโยชน์ที่ถาวร พระราชทานเงินจำนวน 500,000 บาท เพื่อเป็นทรัพย์สินเริ่มแรกของมูลนิธิฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงดำรงตำแหน่งนายกกิตติมศักดิ์ และหม่อมเจ้ากฤษเดช รัชนี ทรงดำรงตำแหน่งประธานมูลนิธิ ฯ

นับเป็นก้าวใหม่ของโครงการ ฯ ที่ก้าวขึ้นเป็นองค์กรเพื่อการสาธารณประโยชน์ที่ถาวร มีระบบงานที่แน่นอนคล่องตัว และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเพื่อความร่วมมือและการประสานงานกับส่วนราชการและเอกชนต่าง ๆ ในรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของการริเริ่มวิจัยใหม่ ๆ ส่งการพัฒนาและการผลิตที่แน่นอน มีตลาดรองรับ รวมทั้งโครงการนำร่อง และการถ่ายทอดเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่สำคัญแก่การพัฒนาในที่สูง การสร้างมูลค่าเพิ่มกับผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของโครงการหลวง โดยมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการรักษาสภาพต้นน้ำลำธารของประเทศไว้

การดำเนินงานของมูลนิธิโครงการหลวง ถือเป็นโครงการส่วนพระองค์ที่ดำเนินงานสืบเนื่องจากโครงการหลวง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานกำเนิดมูลนิธิฯ ทรงเป็นนายกกิตติมศักดิ์ โดยมีคณะกรรมการมูลนิธิโครงการหลวง ประกอบด้วย

หม่อมเจ้ากฤษเดช	รัชนี	ประธานกรรมการ
พลอากาศตรีกำธร	สินชวนนท์	รองประธานกรรมการ
นายแก้วขวัญ	วัชรโรทัย	กรรมการ
ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์		กรรมการ
ศาสตราจารย์คุณหญิงนงเยาว์ ชัยเสรี		กรรมการ

นายสันศักดิ์	โรจนสุนทร	กรรมการ
นายสุทัศน์	ปลื้มปัญญา	กรรมการ
คุณหญิงประจิตต์	กำภู	กรรมการ
นายจิรายุ	อิสรางกูร ณ อยุธยา	เลขานุการ

ทศวรรษที่ 3 งานของมูลนิธิฯ ได้ก้าวหน้าขึ้นมาก มีการพัฒนาองค์กรของตัวเอง เพื่อให้กิจการของมูลนิธิฯ เป็นไปในลักษณะที่ทันสมัย และเกิดประโยชน์ยิ่งขึ้น ที่สำคัญได้แก่

1. การจัดตั้งบริษัท คอยคำ อาหารสำเร็จรูป โดยให้สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เป็นหุ้นส่วนใหญ่ เพื่อให้กิจกรรมด้านนี้ดำเนินงานแบบทันสมัย และพึ่งตนเองในรูปแบบเชิงธุรกิจ ชื่อคอยคำ ม.จ. ภิศเดช รัชนิ เป็นผู้คิดชื่อนี้ เป็นที่เหมาะสมมากเพราะคอยคำทำรายได้ให้ปีละ 2,000,000 บาท

2. ปรับการดำเนินงานของโครงการดอกไม้แห้ง เพื่อให้สามารถบริหารงานได้ในลักษณะที่คล่องตัว และมีรายได้พึ่งตนเองในลักษณะที่คล่องตัว และมีรายได้พึ่งตนเอง ในลักษณะการดำเนินธุรกิจ

3. จัดตั้งห้องปฏิบัติการวิจัย และพัฒนาการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืช โดยความร่วมมือของคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อทำการวิจัยและพัฒนา รวมทั้งการขยายพันธุ์พืช ด้วยวิธีการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ

4. จัดตั้งโครงการร่วมมือกับธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร เพื่อปรับปรุงการให้สินเชื่อเกษตรกรในพื้นที่โครงการหลวง ให้เป็นเช่นเดียวกับเกษตรกรทั่วไป

5. ความร่วมมือกับส่วนราชการต่าง ๆ โดยผ่านคณะกรรมการอำนวยการประสานงานมูลนิธิโครงการหลวงที่มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มีกองพัฒนาเกษตรที่สูง สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการในการประสานงานด้านต่าง ๆ

ทศวรรษที่ 4 สู่มาตรฐานสากล พ.ศ. 2543–ปัจจุบัน

ยุคของการพัฒนาสู่ผลผลิตตามมาตรฐานสากล โดยผลผลิตมูลนิธิโครงการหลวงได้เข้าสู่ระบบมาตรฐานโลก GAP (Good Agricultural Practice) รวมทั้งพืชผักหลายชนิดได้รับการรับรองผลิต พืชตามมาตรฐานยุโรป EUREP GAP และ Globalgap

นอกจากนี้ยังนำระบบเย็นเร็ว หรือ Pre cooling มาใช้เพื่อรักษาความสดของพืชให้นานมากยิ่งขึ้น

ปี 2546 โครงการหลวงยังได้รับเลือกให้รับรางวัลโคลัมโบแพลน The Colombo Plan = Drug Advisory Program (DAP) ในฐานะองค์กรเดียวของโลกที่แก้ไขปัญหาการปลูกฝิ่นในเชิงสร้างสรรค์ เป็นผลสำเร็จ

จากผลสำเร็จอย่างงดงามนี้ จึงทำให้โครงการหลวงได้รับยกย่องว่าเป็นต้นแบบของการพัฒนาพื้นที่สูง ดังจะเห็นได้จากการเป็นแหล่งศึกษาดูงานการพัฒนาเกษตรที่สูงของประเทศในแถบภูมิภาคและการแลกเปลี่ยนบุคลากรกับประเทศต่าง ๆ อาทิ โคลัมเบีย อัฟกานิสถาน ซึ่งนำแนวคิดการพัฒนาเกษตรอย่างยั่งยืนของโครงการหลวงไปใช้แก้ปัญหาการปลูกพืชเสพติดของประเทศภูฏาน มิตรสหายใกล้ชิดทั้งในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และพระราชวงศ์ ได้มีการแลกเปลี่ยนความร่วมมือด้านเทคโนโลยี การผลิตไม้เมืองหนาว

ศูนย์ผลิตผลโครงการหลวง ซึ่งเป็นศูนย์กลางที่รวบรวมผลผลิตจากศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ทั้ง 38 แห่ง ยังได้รับการรับรองมาตรฐานทั้งจากหน่วยงานในประเทศ และต่างประเทศ ได้แก่ ระบบวิธีการที่ดีในการผลิตอาหาร (GMP) และระบบวิเคราะห์จุดวิกฤติที่ต้องควบคุมในการผลิตอาหารในโรงงาน (HACCP) ตามมาตรฐาน CODEX จากแคมป์แดน และเซอรีวูด ประเทศอังกฤษ และได้ขยายตลาดสินค้าไปสู่ต่างประเทศ ได้แก่ ไต้หวัน สิงคโปร์ฮ่องกง

แนวทางปฏิบัติในอนาคต ถือการทำงานที่มีระบบแน่นอนถาวร โดยเฉพาอย่างยิ่งในความร่วมมือประสานงานกับหน่วยงานราชการและเอกชนอื่น ๆ โดยเน้นเอกลักษณ์ของการริเริ่มงานวิจัยใหม่ ๆ และโครงการนำร่องที่จะไปสู่การพัฒนาการผลิตผลผลิตของเกษตรกรชาวเขาที่มีตลาดรองรับ มีการถ่ายทอดเทคโนโลยี และจิตสำนึกที่ชัดเจนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและต้นน้ำลำธาร บนพื้นที่สูงของประเทศ

การสร้างความมั่นคงแก่มูลนิธิโครงการหลวง

1. รักษาแนวปฏิบัติพระราชทานในอดีต มุ่งเน้นการปฏิบัติที่รวดเร็วทันการณ์ ไม่ทำงานเอาหน้า เน้นให้ชาวเขาช่วยตนเองได้

2. กำหนดทิศทางการดำเนินการของโครงการหลวง ซึ่งมีความเบ็ดเสร็จในแง่การวิจัย การพัฒนา การผลิต การขาย มีหน่วยงานดูแลการวิจัย งานพัฒนาและงานตลาดโดยตรง

งานด้านการวิจัย และพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ หรือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ยังคงให้ความสำคัญในการปฏิบัติต่อไป โดยเป็นการฝึกอบรมชาวเขาในบริเวณอื่น และเผ่าอื่น ๆ ตลอดจนประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคที่มีการปฏิบัติงานบนที่สูงแบบเดียวกัน

3. กำหนดหมู่บ้านต้นแบบ ของโครงการหลวง เพื่อการถ่ายทอดและพัฒนาไปสู่หมู่บ้านอื่น ๆ บริเวณพื้นที่สูง การกำหนดหมู่บ้านต้นแบบ ทำดังนี้

3.1 ศึกษาข้อมูลพื้นที่จากภาพถ่ายทางอากาศ

3.2 กำหนดพื้นที่ตามศักยภาพของพื้นที่ GIS (Geographical Information System)

3.3 รักษาสมดุลการใช้พื้นที่อย่างเคร่งครัด โดยคำนึงถึงการอยู่ร่วมกันของคนและป่า

3.4 สร้างอาชีพสุจริต การอยู่ดีกินดี มีจิตสำนึกรักชาติ

4. การสร้างระบบที่เหมาะสม คือระบบเปิดเสรีครบวงจร คือจากการผลิต การขนส่ง การตัดบรรจุ และหรือการแปรรูป ตลอดจนถึงการตลาดระบบต่าง ๆ

5. งานถ่ายทอดกับผลผลิตจากงานพัฒนา การถ่ายทอดเทคโนโลยีจำเป็นสำหรับการผลิตระดับที่เป็นการทำได้ คือทั้งปริมาณและคุณภาพตามกำหนด นอกจากนี้ทางปฏิบัติงานบนพื้นที่สูงจำเป็นต้องมีการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติควบคู่ไปด้วย

6. งานการตลาดของผลผลิตโครงการหลวง ในแง่การขาย โครงการหลวงต้องแสวงหากาณเฑาะที่ที่เหมาะสมเป็นตัวแทนในการจัดจำหน่าย โดยโครงการหลวงจะทำหน้าที่กำกับดูแลและวางแผนการผลิตทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ เพื่อให้สามารถตอบสนองตลาดได้ตามต้องการ

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง มีทั้งหมดจำนวน 38 ศูนย์ 4 สถานีวิจัย ตั้งอยู่ในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 27 ศูนย์ จังหวัดเชียงราย จำนวน 7 ศูนย์ จังหวัดพะเยา จำนวน 1 ศูนย์ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 2 ศูนย์ และจังหวัดลำพูน จำนวน 1 ศูนย์ พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลเกินกว่า 800 เมตร มีสภาพเป็นพื้นที่ในหุบเขาหรือพื้นที่ตามเชิงเขาที่มีความลาดชัน อยู่ในท้องถื่นทุรกันดารที่ห่างไกลจากชุมชนทั่วไปส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าสงวน จึงต้องการดูแลอย่างใกล้ชิดไม่ให้เกิดการชะล้างพังทลายของผิวดินและเกิดผลกระทบกับสิ่งแวดล้อม ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแต่ละแห่งมีสภาพพื้นที่ที่แตกต่างกันไป สภาพดังกล่าวก่อให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบหลายประการแตกต่างกันไปเช่นเดียวกัน ดังนั้นเพื่อให้เกิดความในการปฏิบัติงานจึงแบ่งกลุ่มพื้นที่ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงออกเป็น 3 กลุ่มตามระดับความสูง ดังนี้

1. พื้นที่กลุ่มศูนย์ที่มีระดับความสูงค่อนข้างมาก (ระดับความสูงเกิน 1,000 เมตร ประกอบด้วยศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทั้งหมด จำนวน 14 แห่ง ได้แก่ อ่างาง แฉียง ม่อนเงาะ หนองหอย ขุนวาง แม่แฮ ปางอุ้ง อินทนนท์ ห้วยส้มป่อย ขุนแปะ แม่โถ แม่ปูนหลวง ห้วยน้ำขุ่น ปางหินฝน และแม่ลาน้อย

2. พื้นที่กลุ่มศูนย์ที่มีระดับความสูงปานกลาง (ระดับความสูงระหว่าง 800–1,000 เมตร) ประกอบด้วยศูนย์พัฒนาโครงการหลวง จำนวน 8 แห่ง ได้แก่ ป่าเมี่ยง แม่สาใหม่ วัดจันทร์ ปางคะทุ่งหลวง ห้วยน้ำริน ห้วยแล้ง ผาตั้ง และแม่สะเรียง

3. พื้นที่กลุ่มศูนย์ที่มีระดับความสูงค่อนข้างต่ำ (ระดับความสูง 400–800 เมตร) ประกอบด้วยศูนย์พัฒนาโครงการหลวง จำนวน 14 แห่ง ได้แก่ ห้วยเสี้ยว ห้วยลึก หนองเขียว แม่หลอด หมอกจ๋าม ดินดก แม่ทาเหนือ ม่อนเงาะ แม่สะป๊อก ทุ่งเริง ทุ่งเรา พระบาทห้วยต้ม ปิงคำ ห้วยโป่ง และสะโง๊ะ

ประวัติความเป็นมาศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

เมื่อปี พ.ศ. 2528 หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี องค์ประธานมูลนิธิโครงการหลวง ได้รับสั่งให้เจ้าหน้าที่เดินทางไปตรวจสอบสภาพพื้นที่หมู่บ้านม่อนเงาะ ตำบลเมืองเก่า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีชาวเขา 5 ชนเผ่า ได้แก่ คนเมือง ม้ง เย้า ลีซอ และจีนฮ่ออาศัยอยู่ในพื้นที่ และได้คิดไม้ทำลายป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอยด้วยการปลูกฝิ่น และพืชไร่ทุกปี สภาพความเป็นอยู่ที่ยากจน ทั้งนี้ก็เพื่อประกอบการพิจารณาในการวางแผนพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของชาวเขา ดังนั้นศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะจึงได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะได้มีการส่งเสริมเกษตร โครงการต่างๆ ได้แก่

1. ไม้ดอก
2. พืชผัก
3. ไม้ผล
4. ชาจีน
5. ปศุสัตว์
6. ประมง
7. ป่าชาวบ้าน
8. สหกรณ์

พืชแต่ละชนิด มีการส่งเสริม สนับสนุนให้คำแนะนำ ตั้งแต่การสร้างโรงเรือน การเตรียมดินปลูก การให้น้ำ การพ่นสารเคมี การตัดแต่ง การดูแลหลังการเก็บเกี่ยว ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์ ประมง การผลิตกล้าไม้ การจัดตั้งกลุ่มต่างๆ โดยการนำเทคโนโลยีและวิชาการเข้ามาช่วยเหลือเกษตรกร

ขอบเขตพื้นที่

ทิศเหนือ จรดบ้านสบก่าย ตำบลกี้ดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ทิศใต้ จรดบ้านปางฮ่าง ตำบลสบเปิง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันตก จรดบ้านแม่โง ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันออก จรดบ้านช้าง ตำบลบ้านช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ที่ตั้งและอาณาเขต

1. ขนาดและที่ตั้งศูนย์ฯ ม่อนเงาะเริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อ เดือนพฤษภาคม 2528 โดยตั้งอยู่ในป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่แตง มีสำนักงานตั้งอยู่ที่ บ้านม่อนเงาะ หมู่ที่ 5 ตำบลเมืองก่าย อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ระยะทางห่างจากจังหวัดเชียงใหม่ 65 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 2 ชั่วโมง มีพื้นที่รับผิดชอบ 81 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นพื้นที่ 50,625 ไร่

2. ลักษณะภูมิประเทศลักษณะพื้นที่เป็นเนินเขาและภูเขาสลับซับซ้อน มีที่ราบน้อยมาก ความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 700 -1,250 เมตร สภาพป่าไม้ในพื้นที่ของศูนย์ฯ ม่อนเงาะ ประมาณร้อยละ 42.97 ของพื้นที่ศูนย์ฯ ทั้งหมด เป็นป่าดิบเขาที่ไม่ผลัดใบ อยู่ระดับความสูงตั้งแต่ 800 เมตรขึ้นไป มีพรรณไม้ที่พบ ได้แก่ ก่อเดือย และก่อแป้น รองลงมาได้แก่ ทะโล้ ก่อแดง และสารภี เป็นต้นประมาณร้อยละ 33 ของพื้นที่ศูนย์ฯ ทั้งหมด เป็นป่าเบญจพรรณผลัดใบ ส่วนใหญ่ประกอบด้วยไม้ขนาดกลางและลูกไม้เป็นส่วนใหญ่ พรรณไม้ที่พบ ได้แก่ ไม้แดง ประดู่ ตะแบก อินทนิลน้ำ เป็นต้นประมาณร้อยละ 7 ของพื้นที่ศูนย์ฯ ทั้งหมด เป็นป่าเต็งรัง ลักษณะของป่าชนิดนี้เป็นป่าโปร่งมีต้นไม้ขนาดเล็ก และขนาดกลางขึ้นอยู่กระจัดกระจาย พื้นป่าไม่รกทึบ มีหญ้าชนิดต่างๆ ขึ้นอยู่ทั่วไปประมาณร้อยละ 14.63 และร้อยละ 2.4 ของพื้นที่ศูนย์ฯ ทั้งหมด ใช้เป็นพื้นที่ในการทำการเกษตรกรรมและเป็นที่อยู่อาศัย ตามลำดับ

3. ลักษณะดินในเขตพื้นที่ของศูนย์ฯ ม่อนเงาะเป็นดินร่วนเหนียวปนทราย ความชื้นเป็นกรดเป็นด่างเท่ากับ 6.3

4. ลักษณะภูมิอากาศ เป็นพื้นที่จัดอยู่ในลักษณะภูมิอากาศแบบป่าฝนเมืองร้อน เฉพาะฤดูกาล (Tropical savanna climate: Aw) จากข้อมูลภูมิอากาศของศูนย์ฯ ม่อนเงาะ อุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด 17.2 องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุด 28.9 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝน 1,717.1 มิลลิเมตรต่อปี ฝนจะเริ่มตกตั้งแต่เดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายน

5. การคมนาคม ตั้งอยู่ที่บ้านม่อนเงาะ หมู่ที่ 5 ตำบลเมืองก่าย อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จากเชียงใหม่เดินทางไปตามทางหลวงหมายเลข 107 สายเชียงใหม่-ฝาง ระยะทาง 37 กม.(ถนนลาดยาง) เลี้ยวซ้ายที่ตลาดแม่มาลัย ไปตามทางหลวงหมายเลข 1095 สาย แม่มาลัย-

ปาย ระยะทาง 12 กม. (ถนนลาดยาง) ถึงวัดสบเป็งเลี้ยวขวาไปตามถนนสายสบเป็ง-ห้วยน้ำเย็น-ม่อนเงาะ ระยะทาง 16 กม.(ถนนลูกรัง 14 กม., ถนน รพช. 2 กม.) ถึงศูนย์ม่อนเงาะ รวมระยะทาง 65 กม.ใช้เวลาเดินทางประมาณ 2 ชั่วโมง การเดินทางค่อนข้างลำบากในช่วงฤดูฝน

แนวคิดเกี่ยวกับชนเผ่า

ความเป็นชาติพันธุ์ (Ethnicity)

ศูนย์ประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชาวไทยภูเขา (2551: ระบบออนไลน์) กล่าวว่า ความพยายามของมนุษย์ที่จะแยกแยะความแตกต่างทางวัฒนธรรมมีมานานแล้ว ในระยะแรกๆ นั้น มักจะแยกแยะกันตามลักษณะรูปรูปร่างของวัฒนธรรมที่มองเห็นได้ชัดเจน เช่น ความแตกต่างของภาษาพูดบ้าง เครื่องแต่งกายบ้าง และวิธีการดำรงชีวิตบ้าง แต่หลังจากลัทธิล่าอาณานิคมได้ขยายตัวออกไปทั่วโลก ชาวยุโรปตะวันตกได้เริ่มใช้ อคติทางชาติพันธุ์ (Ethnocentrism) มาเป็นพื้นฐานในการแยกแยะความแตกต่างทางวัฒนธรรมมากขึ้น ด้วยการจัดแบ่งประชากรในโลกออกเป็น เชื้อชาติตามสีผิว (Race) ซึ่งแบ่งนัยของลำดับชั้นของความยิ่งใหญ่ไว้ด้วย เพราะมักจะจัดให้ชาวผิวขาวของตนเองนั้นเป็นเชื้อชาติที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ส่วนชาวสีผิวอื่นๆ ก็จะลดลำดับความสำคัญลงๆ ลงมา แต่ชาวผิวสีต่างๆ จะถูกจัดให้อยู่ในลำดับต่ำที่สุดในระยะต่อมา การจัดลำดับเช่นนี้ก็ถูกทำให้เป็นจริงเป็นจังมากขึ้นเรื่อยๆ จนยึดถือกันเสมือนว่าเป็นจริงตามธรรมชาติ โดยไม่มีการตั้งคำถามใดๆ ทั้งตัวเหยื่อเองและผู้ได้รับประโยชน์จากการจัด ลำดับเช่นนี้ ในที่สุดก็ก่อให้เกิดลัทธินิยมเชื้อชาติตามสีผิวอย่างบ้าคลั่งหรือ ลัทธิเหยียดสีผิว (Racism) ซึ่งเป็นสาเหตุของโศกนาฏกรรมในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่เกิดขึ้นมาจนนับ ครั้งไม่ถ้วนในประวัติศาสตร์

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1980 เป็นต้นมา นักมานุษยวิทยาคนสำคัญของอเมริกาชื่อ Franz Boas ได้ค้นพบจากการวิจัยจำนวนมากว่า สายพันธุ์ทางชีววิทยากับวัฒนธรรมและภาษาไม่จำเป็นจะสอดคล้องต้องกันเสมอไป และเสนอให้แยกประเด็นของเชื้อชาติตามสีผิวออกจากภาษาและวัฒนธรรม พร้อม ๆ กับต่อต้านลัทธิเหยียดสีผิว จนกระทั่งในช่วงทศวรรษที่ 1950 ความคิดของ Franz Boas ก็เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในอเมริกา และตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1960 เป็นต้นมา นักมานุษยวิทยาส่วนใหญ่ก็ยืนยันตรงกันว่า การจัดลำดับเชื้อชาติตามสีผิวนั้นเป็นไปไม่ได้ ส่วนลัทธิเหยียดสีผิวนั้นมีอยู่จริง หลังจากปี ค.ศ. 1970 นักมานุษยวิทยาจึงเสนอให้หันมาเน้นการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นชาติพันธุ์ (Ethnicity) เพราะเป็นกระบวนการแสดงความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชน แทนการจัดลำดับเชื้อชาติตามสีผิว ซึ่งถือเป็นกระบวนการกีดกันทาง

สังคม พร้อมๆ กันนั้นนักมนุษยวิทยาตะวันตกก็เสนอให้เรียกกลุ่มชน ที่แสดงความแตกต่างกันทาง วัฒนธรรมว่า กลุ่มชาติพันธุ์(Ethnic Groups) แทนชนเผ่า (Tribe) ซึ่งแฝงไว้ด้วยแนวความคิด วิวัฒนาการ ที่จัดให้ชนเผ่าเป็นกลุ่มชนบทในสังคมแบบบุพกาลดั้งเดิม ในความหมายที่ล้าหลังและ แฝงนัยในเชิงดูถูกดูแคลนไว้ด้วย เพราะเป็นขั้นตอนแรกของวิวัฒนาการของสังคมที่ยังไม่มีรัฐ ก่อนที่จะก้าวไปสู่สังคมรัฐแบบจารีต และสังคมทันสมัยในที่สุด ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่า แนวความคิด วิวัฒนาการเป็นเพียงการคาดคะเนที่เต็มไปด้วยอคติต่างๆ โดยไม่สามารถหาหลักฐานมายืนยันใน เชิงประวัติศาสตร์ได้เสมอไป เช่น ชาวเขาในประเทศไทยมักจะถูกเรียกว่าเป็นชนเผ่า ทั้งๆที่ใน ประวัติศาสตร์ ชาวเขาบางกลุ่มไม่ว่าจะเป็นชาวอาข่าก็ดี ชาวลีซอก็ดี หรือชาวลานูก็ดี ล้วนสืบทอด วัฒนธรรมเดียวกันกับกลุ่มชนที่เคยปกครองอาณาจักรน่านเจ้าในอดีต มาก่อน อย่างไรก็ตาม ใน เรื่องนี้อาจยังไม่มีข้อยุติ เพราะในภาษาไทย คำว่าชนเผ่ามีนัยแตกต่างจากความหมายชนเผ่าของ ชาวตะวันตกอยู่บ้าง ตรงที่คนทั่วไปจะใช้กับชนเผ่าไทยด้วย ซึ่งน่าจะแสดงว่า ภาษาทั่วไปใช้คำว่า ชนเผ่า ในความหมายเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในทางวิชาการด้วย ดังนั้นชนเผ่าในภาษาไทยจึงน่าจะมี สองนัย แต่เพื่อหลีกเลี่ยงนัยในเชิงดูถูกที่อาจเกิดขึ้นได้จากการใช้คำว่าชนเผ่า ในงานทางวิชาการ จึงควรใช้กลุ่มชาติพันธุ์เมื่อพูดถึงกลุ่มชนที่แตกต่างกันทางวัฒนธรรม

การเมืองของความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์

ในปัจจุบันการเมืองของความสัมพันธ์ชาติพันธุ์ นับว่าเป็นประเด็นสำคัญอย่างมาก ในการศึกษาความเป็นชาติพันธุ์ เพราะกลายเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการของการสร้างความหมาย เพื่อการแยกแยะกลุ่มชนต่างๆ บนพื้นฐานของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ในกรณีของสังคมไทย การเมืองในลักษณะเช่นนี้เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ช่วงแรกของกระบวนการสร้างรัฐ ประชาชาติ เมื่อผู้นำ ทางการเมืองและการปกครองในกรุงเทพฯ ที่เป็นศูนย์กลางของอำนาจ เริ่มสร้างภาพของ ความเป็น คนอื่น (The Otherness) ให้กับกลุ่มชนต่างๆในชาติ ด้วยการมองว่า กลุ่มชนที่อยู่ห่างออกไปจาก ศูนย์กลางเป็นคนบ้านนอก และถ้าอยู่ห่างออกไปอีก ก็ถึงกับเรียกว่าเป็นคนป่า ทั้งๆที่พวกเขาต่างก็ อยู่ร่วมในรัฐประชาชาติเดียวกัน นัยที่เกิดขึ้นจากการสร้างภาพดังกล่าว ได้กลายเป็น วาทกรรม (Discourse) หรือการนิยามความหมายเชิงอำนาจ ที่ผลักดันให้กลุ่มชนที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลาง ของอำนาจ ต้องตกอยู่ในสถานะไร้อำนาจ ที่ผลักดันให้กลุ่มชนที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางของ อำนาจ ต้องตกอยู่ในสถานะไร้อำนาจ หรือที่เรียกว่า สถานะชายขอบของสังคม (Marginality) ซึ่ง เท่ากับเป็นกระบวนการกีดกันให้กลุ่มชนที่อยู่ห่างไกลเหล่านั้น ต้องสูญเสียสิทธิต่างๆที่พึงมีพึงได้ จากการพัฒนาต่างๆในรัฐชาติ ในทางสังคมวิทยาจะเรียกกระบวนการเช่นนี้ว่า กระบวนการสร้าง

สถานะความเป็นชายขอบ (Marginalization) ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้กับกลุ่มชนที่อยู่ห่างไกลจากอำนาจ ทั้งในแง่ของระยะทางและความสัมพันธ์ ดังจะพบว่าในปัจจุบัน แม้จะอยู่ในกรุงเทพฯ แต่คนในชุมชนแออัดก็ต้องตกอยู่ในสถานะเป็นคนชายขอบ เพราะอยู่ห่างไกลจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจ สำหรับกลุ่มชนที่อยู่ห่างไกลจากอำนาจในแง่ระยะทางด้วยแล้ว ก็จะยิ่งไร้อำนาจมากขึ้น เช่น ในกรณีของชาวเขาในภาคเหนือ

ในปัจจุบันการเมืองของความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ ได้ขยายตัวออกไปอย่างหลากหลายและซับซ้อน เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ บนที่สูงไม่ยอมตั้งรับแต่ฝ่ายเดียวเช่นในยุคก่อน แต่หันมารวมตัวกันเพื่อเรียกร้องสิทธิต่างๆ ที่พึงมีพึงได้ในฐานะพลเมืองไทย พร้อมๆ กับการออกมาแสดง ความมีตัวตนทางชาติพันธุ์ (Ethnic Identity) ด้วยการสร้างอัตลักษณ์ของชาวเขาผ่านทั้งพิธีกรรมและการแสดงออกต่างๆ ที่แสดง ว่าชาวเขานั้นมีความรู้และศักยภาพในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า ในด้านหนึ่งก็เพื่อตอบโต้ความคิดต่างๆ ที่มีอยู่ในวาทกรรมของรัฐ ในอีกด้านหนึ่งก็เพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ชาวเขาเอง ซึ่งในทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเรียกกระบวนการข้างต้นนี้ว่า การเปิดพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Space) ของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่เปรียบเสมือนพื้นที่ในการแสดงออกของ สิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Rights) รวมทั้ง ภูมิปัญญาความรู้ (Indigenous Knowledge) เพื่อนิยามการดำรงอยู่ทางวัฒนธรรมอย่างแตกต่าง และกำหนดความสัมพันธ์ทางสังคมของตนเองกับกลุ่มอื่นๆ ในสังคม แทนที่จะปล่อยให้ผู้อื่นเป็นผู้กำหนดฝ่ายเดียว ซึ่งก็ถือได้ว่าเป็นสิทธิชุมชนอย่างหนึ่ง ที่รัฐในระบอบประชาธิปไตยจะต้องยอมรับในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของประชาสังคม

ศูนย์ประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชาวไทยภูเขา (2551: ระบบออนไลน์) กล่าวว่า นอกจากบทบาทของกลุ่มชาติพันธุ์เองแล้ว ในการเมืองของความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ยังต้องรวมเอาบทบาทของกลุ่มทาง สังคมอื่นๆ ไปด้วย โดยเฉพาะกลุ่มที่มองกลุ่มชาติพันธุ์ในเชิงบวก เช่น นักวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชน (Non – Governmental Organization, NGO) ซึ่งมักจะทำงานร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์เอง เพราะกลุ่มต่างๆ เหล่านี้มีส่วนก่อให้เกิดความซับซ้อนมากขึ้น ด้วยความพยายามสร้าง ภาพตัวแทน (Representation) ของกลุ่มชาติพันธุ์ขึ้นมาแทนที่ภาพอคติ แต่ก็มักจะเป็นภาพที่แฝงความหมายในเชิงอุดมคติที่หยุดนิ่งและตายตัว เช่นเดียวกับภาพอคติที่เคยมีมาแต่เดิม เช่น การให้ภาพชาวปกากะญอเป็นกลุ่มชนที่มีวิถีชีวิตกลมกลืนกับธรรมชาติ แม้จะเป็นในเชิงบวกก็ตาม แต่ภาพทำนองนี้ขาดพลังเพราะมักจะขาดนัยของการเปลี่ยนแปลงและการขัดแย้งที่ เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์ ทำให้เป็นเพียงวาทกรรมสำหรับการโต้ตอบกันแต่จะขาดน้ำหนักสำหรับการผลักดันการเปลี่ยนแปลง ทั้งในแง่นโยบายและกฎหมาย ทั้งในแง่ นโยบายและกฎหมาย ซึ่งทำให้ไม่มีผลต่อการยกระดับสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมเท่าที่ควร

ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในพหุสังคม

ดังนั้นการศึกษาความเป็นชาติพันธุ์ในเชิงวิชาการ ได้หันมาให้ความสำคัญมากขึ้นกับปัญหาการเปลี่ยนแหล่ง ที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทและเงื่อนไขที่แตกต่างกัน พร้อมๆ กับทำความเข้าใจกับพลวัตของกลุ่มชาติพันธุ์ในการต่อสู้และปรับตัวต่อ แรงกดดันต่างๆ ในสภาพความเป็นจริงของช่วงเวลาหนึ่งๆ โดยให้ความสนใจต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับ สิทธิ ความมีตัวตน และภูมิปัญญาของทุกๆ กลุ่มชาติพันธุ์อย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้ผลของการศึกษานั้นมีพลังอย่างแท้จริง ในการเสนอทางเลือกที่มีลักษณะหลากหลาย กับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่จะนำไปสู่การสร้างสรรค์พหุสังคม และการมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคกับทุกกลุ่มชาติพันธุ์ในพหุสังคมนั้น เพราะความเป็นจริงของรัฐประชาชาติในปัจจุบัน ล้วนแล้วแต่มีความหลากหลายของชาติพันธุ์ทั้งสิ้น การปฏิเสธและการไม่ยอมรับความจริงในข้อนี้ นับวันก็จะเพิ่มความขัดแย้งและรุนแรงขึ้นในสังคมโดยไม่จำเป็น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า เกือบทุกประเทศในโลกนี้จะมีประชากรที่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์อย่างหลากหลาย เนื่องจากมีประวัติศาสตร์ของความสัมพันธ์ ซึ่งทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมกันมานาน ก่อนที่จะเกิดรัฐประชาชาติขึ้น เมื่อร้อยกว่าปีที่ผ่านมาเอง แต่การอยู่ร่วมกันของกลุ่มชนชาติก็ไม่ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งเสมอไป หากไม่มีความพยายามเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ในทางตรงกันข้าม กลับพบว่าในบางสังคมจะมีการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมได้อย่างดี ขณะที่ในอีกหลายสังคมก็อยู่ร่วมกันได้ แม้ว่าจะคงความแตกต่างของแต่ละชาติพันธุ์เอาไว้ ทั้งนี้ก็เพราะว่าสังคมนั้นๆ ได้เคารพสิทธิของความแตกต่างทางชาติพันธุ์อย่างเท่าเทียมกัน ที่จริงแล้วสังคมหนึ่งสามารถเคารพในความแตกต่างได้อย่างหลากหลาย นอกจากชาติพันธุ์แล้ว ก็อาจจะเคารพความแตกต่างในทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ความแตกต่างในความรู้ และความแตกต่างในความเชื่อเป็นต้น ในทางวิชาการจะเรียกสังคมที่เคารพในความแตกต่างอย่างหลากหลายนี้ว่าพหุสังคม ซึ่งมักจะเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงเมื่อสังคมนั้นๆ ได้พัฒนาความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น

ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ มีกลุ่มชนเผ่าอาศัยอยู่ 2 ชนเผ่า คือ ชนเผ่าลื้อ และชนเผ่าม้ง ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับ 2 ชนเผ่าดังกล่าว ดังนี้

ชนเผ่าลื้อ (Lisu)

ลื้อหรือเรียกตนเองว่า "ลื้อ" เป็นชาวเขาเผ่าหนึ่งที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่ด้นน้ำสาละวิน และ แม่น้ำโขงทางตอนเหนือของประเทศธิเบต และทางตะวันตกเฉียงเหนือของมณฑลยูนนาน

ประเทศจีนได้อพยพลงมาทางใต้เนื่องจาก เกิดการสู้รบกันกับชนเผ่าอื่นนับเวลาหลายศตวรรษ ลีซู ได้รับถอยรื้อลงมาจนในที่สุดก็แตกกระจายกันเข้าสู่ประเทศพม่า จีน อินเดีย แล้วเข้าสู่ประเทศไทยในระยะต่อมาจากการสอบถามลีซูคนเผ่าคนแก่ที่บ้านลีซู คอยช้างอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ได้ข้อมูลว่าเข้ามาระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๖๒-๒๔๖๔ อพยพมาจากหมู่บ้านแห่งหนึ่งทางตอนใต้ของเมืองเชียงตุงประเทศเมียนมาร์ เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านลีซูคอยช้าง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงรายปัจจุบันหมู่บ้านแห่งนี้ยังคงมีอยู่ประมาณ ๘๐ หลังคาเรือนเศษ และโยกย้ายไปตั้งหมู่บ้านเรือนในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ดาก พะเยา กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ แพร่ และสุโขทัย

การแบ่งกลุ่มและการกระจายตัวของประชากร การแบ่งกลุ่มลีซูแบ่งกลุ่มย่อยออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ ลีซูลาย และลีซูดำ ลีซูลายหรือบางที่เรียกว่าลีซูลูกผสม ส่วนใหญ่อยู่ในประเทศไทย สำหรับลีซูดำส่วนใหญ่อยู่ในประเทศเมียนมาร์และจีน ในประเทศไทยมีลีซูดำอยู่จำนวนน้อย คือมีเพียงไม่กี่คน ลักษณะที่แตกต่างกันระหว่าง ๒ กลุ่มคือ การแต่งกายและภาษาพูดที่ไม่เหมือนกัน ภาษาพูดนั้นแตกต่างกันเป็นบางคำแต่พอจะฟังกันเข้าใจ

การกระจายตัว ลีซูมีอยู่ในประเทศจีน อินเดีย เมียนมาร์ และประเทศไทย ในประเทศไทยมีอยู่ใน ๙ จังหวัด คือ เชียงราย เชียงใหม่ พะเยา แม่ฮ่องสอน ดาก กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ ลำปาง และแพร่ ประชากรลีซูในประเทศไทยมีจำนวนประชากรรวม ๓๘,๒๕๕ คน (ปี พ.ศ. ๒๕๔๕)

ระบบการปกครอง การปกครองในระดับหมู่บ้านตามจารีตประเพณีดั้งเดิมมีคณะผู้อาวุโสหรือ คนเผ่าคนแก่ของแต่ละแซ่สกุลเป็นผู้ปกครอง ในปัจจุบันมีผู้นำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการเป็นผู้ปกครองหมู่บ้าน ลีซูไม่มีหัวหน้าเผ่าไม่มีผู้นำสูงสุด ได้สอบถามลีซูบางคนแล้วว่าในอดีตที่ภูมิลำเนาอยู่ในประเทศจีนเขามีหัวหน้า สูงสุด เป็นถึงขั้นที่เทียบเท่ากษัตริย์ เป็นผู้บัญชาการในการสู้รบ และเคยยกทัพไปสู้รบกับชนเผ่าอื่นหลายครั้งการปกครองของลีซูในระดับหมู่บ้านที่อยู่ในประเทศไทยในอดีตที่ผ่านมาอาจเรียกได้ว่าเป็นการปกครองแบบอนาธิปไตยคือที่คนมีสิทธิ์เท่าเทียมกันไม่มีใครใหญ่หรือเหนือกว่า ใคร ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นจากทางราชการดูเหมือนจะไม่มีอำนาจอะไรมากนัก เนื่องจากลีซูมีความรู้สึกนึกคิดว่า "ใหญ่" เท่ากัน มีลีซูบางคนกล่าวว่าที่ทุกคนเกิดมาแล้วเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ "หัวเท่าเท่ากัน" ความหมายคือไม่มีใครเป็นใหญ่กว่ากันการปกครองของลีซูด้วยกันจึงเป็นที่ค่อนข้างยากแต่เขาก็มีสภาคนเผ่าคนแก่หรือสภาอาวุโสประกอบด้วยผู้อาวุโสของแต่ละแซ่สกุลในหมู่บ้านรวมตัวขึ้นอย่างหลวมๆเป็นผู้ที่ได้รับการเคารพนับถือและการยอมรับจากสมาชิกในหมู่บ้านทำหน้าที่ดูแล ปกครองรักษาความสงบเรียบร้อย คัดค่อ

กับเจ้าหน้าที่ทางราชการ คัดสินคดีและหรือดำเนินการกิจกรรมใดๆ ที่เป็นประเพณีหรือสร้างสรรค์ สิ่งสาธารณประโยชน์ในหมู่บ้านของตนเอง เจ้าหน้าที่ของทางราชการหรือผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและมีความประพฤติดี จะเป็นคนไทยหรือลี้ซูกี้ตามเมื่ออยู่ประจำในหมู่บ้านลี้ซูกี้ก็จะ ได้รับการ ยกย่องเคารพนับถือ และเป็นเสมือนสมาชิกคนหนึ่งของสภาผู้เฒ่าผู้แก่ด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าหากเขาได้ประพฤติปฏิบัติตนจนเป็นที่ยอมรับของชาวเขา เฒ่าลี้ซูกี้

ระบบสังคม ครอบครัวลี้ซูกี้ โดยทั่วไปมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก บางครอบครัวมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย เช่น ครอบครัวที่บุตรชาย แต่งงานกับหญิงสาวแล้วหญิงสาวเข้ามาอยู่ในบ้านของฝ่าย ชายหรือชายเข้าไปอยู่ในครอบครัวของ พ่อแม่ฝ่ายหญิง แต่เมื่อถึงเวลาที่สมควรหรือเหมาะสม ชายหญิงที่แต่งงานกันก็จะแยกตัวไปเป็น ครอบครัวใหม่ขึ้นเช่นเดียวกันกับ ครอบครัวของสังคมไทยเรา

อย่างไรก็ตามลี้ซูกีนิยมตั้งบ้านเรือนหรือตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้กันกับญาติที่เป็นพี่เป็นน้องหรือมีแซ่สกุลเดียวกัน แซ่สกุล ของลี้ซูกี้มีประมาณ 20 แซ่สกุล มีทั้งสืบเชื้อสายมาจาก จีนและที่เป็นลี้ซูกี้แท้ๆ มีน้อยกว่าแซ่สกุลที่สืบเชื้อสายมาจากจีน แต่ละแซ่สกุลเขารู้จักกันดี ไม่ว่าจะเป็น อยู่ในท้องที่จังหวัดใด มีการเคารพนับถือกันตามลำดับชั้น เมื่อเป็นแซ่สกุลเดียวกัน และอยู่ในกลุ่ม ย่อยของแซ่สกุลเดียวกัน จะเกี่ยวพาราสีหรือแต่งงานกันไม่ได้ลี้ซูกีนิยมหรือต้องการมีบุตรชาย มากกว่าบุตรสาว อ้างว่าบุตรชายเมื่อเติบโตขึ้นสามารถเลี้ยงดูบิดามารดาได้ แต่บุตรสาวเมื่อเติบโต ขึ้นแต่งงานแล้วจะต้อง ไปอยู่กับฝ่ายชายการแต่งงาน โดยทั่วไปนิยมแต่งงานในเผ่าเดียวกัน มีอยู่บ้าง ที่แต่งงานข้ามเผ่าเช่น แต่งงานกับมูเซอ และอาข่า ซึ่งเป็นเผ่าที่อยู่ในกลุ่มภาษาเดียวกัน นอกจากนั้น ก็มีหญิงลี้ซูกี้แต่งงานกับจีนฮ่อหรือกับคนไทย มีหญิงลี้ซูกี้คนหนึ่งแต่งงานกับกะเหรี่ยง ซึ่งลี้ซูกี้มีความ คิดเห็นว่า เป็นเรื่องแปลก แต่ปัจจุบัน ลี้ซูกี้แต่งงานกับมั่วและเย้าก็มี

ระบบเศรษฐกิจ ในอดีตเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับอาชีพเกษตรกรรมคือการ ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ปลูกข้าวเพื่อการบริโภค ปลูกข้าวโพดเพื่อเลี้ยงสัตว์และขาย ผืนปลูกเป็นพืช เงินสด ในปัจจุบันเลิกปลูกผืนหมดแล้ว มีการปลูกพืชผักชนิดต่างๆแทนผืน การเลี้ยงสัตว์มีทั้งหมู ไก่ เพื่อใช้ในพิธีกรรมและเป็นอาหาร นอกจากนี้ รายได้ส่วนหนึ่งของลี้ซูกีมาจากการทำ อุตสาหกรรมในครอบครัว เช่น การเย็บปักผ้า การทำเครื่องเงิน เป็นต้น

ระบบความเชื่อ ลี้ซูกีนับถือผีเป็นส่วนใหญ่นับถือผีเดียวกับชาวเขาเผ่าอื่นๆ จะมีอยู่บ้างที่ หันมานับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ การนับถือผียังคงพบเห็นในหมู่บ้าน โดยทั่วไป มีผีประจำหมู่บ้าน ผีบ้าน ผีเรือน ผีหลวง ผีป่า ผีน้ำหรือผีลำห้วย ผีต่างๆอาจแบ่งออกเป็น ผีดีและผีร้าย ผีดีเป็นผีที่ให้คุ้มครองแก่พวกเขา เช่น ผีประจำหมู่บ้าน ผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเรือน ส่วนผี ร้ายได้แก่ผีป่า ผีคนตายไม่ดี เช่น ถูกยิงตาย หรือถูกฟ้าผ่าตาย

บุคคลสำคัญที่มีบทบาทสำหรับความเชื่อเหล่านี้มี 2 คน คือ

1. หมอเมือง เปรียบเสมือนผู้นำทางศาสนา เป็นผู้ทำพิธีบูชาผีประจำหมู่บ้าน จะมีวันสี่ลทุกๆ ๑๕ วัน ค่ครั้ง ซึ่งเขาจะหยุดทำงานกันทั้งหมู่บ้านห้ามใช้มีดหรือของมีคมทุกชนิด แต่การล่าสัตว์ในป่าบางหมู่บ้านไม่มีข้อห้าม หมอเมืองเป็นผู้รู้มีความสามารถในพิธีเกิดตาย แต่งงาน พิธีเรียกขวัญ ทำบุญสร้างศาลา ฯลฯ

2. หมอผี เป็นผู้ทำการติดต่อกะหว่างผีกับคน โดยเฉพาะหมอผีเป็นผู้กระทำตนเป็นสื่อกลาง ระหว่างผีกับคน โดยเฉพาะเมื่อเกิดความเจ็บป่วย เมื่อมีการเจ็บไข้ โดยไม่ทราบสาเหตุ หมอผีจะเป็นผู้ติดต่อกับผีและเป็นผู้รักษาความเจ็บป่วยเหล่านั้น ลีซูเชื่อกันว่าถูกผีกระทำเขาจะให้หมอผีมาเข้าทรงเชิญวิญญาณมาสิงในร่างหมอ ผีถามเหตุแห่งความเจ็บป่วย และหมอผีเป็นผู้รักษาความเจ็บป่วยผลการรักษาก็มีหายบ้างไม่หายบ้าง แต่ปัจจุบันลีซูหันมานิยมการใช้ยาตำราหลวง หรือถ้าเจ็บป่วยหนักก็มักจะเดินทางไปรักษาที่โรงพยาบาลกันมาก หมู่บ้านหนึ่งอาจมีหมอผีคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ หมอเมืองและหมอผีไม่มีการสืบสายต่อไปยังบุตรหลาน หมอเมืองเป็นได้โดยการใช้ไม้คว่ำหางายเสี่ยงทาย ส่วนหมอผีเป็น โดยมีวิญญาณเข้าฝัน หมอทั้งสองประเภทนี้เป็นได้เฉพาะผู้ชาย ผู้หญิงเป็นไม่ได้ และมีการสืบทอดตำแหน่งไปยังบุตรชาย เชิงใหม่ เชิงราย แม่ฮ่องสอน ลำปาง อุทัยธานี สุพรรณบุรี และตาก

ชนเผ่าม้ง (Hmong)

ม้งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีถิ่นที่อยู่ในประเทศจีนและประเทศต่างๆ ใน เอเชียอาคเนย์ คือ เวียดนาม พม่า ลาว และประเทศไทย ม้งในประเทศไทยแบ่งออกได้เป็นสองกลุ่มคือ ม้งขาว เรียกตนเองว่า "ม้ง เคื่อว" (Hmong Daw/Hmoob Dawd) และม้งเขียว เรียกตนเองว่า "ม้งนัจว" (Hmong Njua/ Moob Ntsuad) นักภาษาศาสตร์ได้จัดภาษาม้งให้อยู่ในตระกูลภาษา มั่ว-เย้า ในกลุ่มภาษาจีน-ทิเบต จำนวนประชากร จากตัวเลขประชากร ปี 2545 ม้งในประเทศไทยกระจายตัวอยู่ในจังหวัดต่างๆ ของภาคเหนือรวม 13 จังหวัด มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 153,955 คน หรือร้อยละ 16.76 ของจำนวนประชากรชาวเขาทั้งหมดในประเทศไทย

ระบบการปกครอง วิลเลิส อาร์ เกดเคส นักมานุษยวิทยาออสเตรเลียได้ศึกษาถึงกระบวนการตั้งถิ่นฐานการขยายตัวของ หมู่บ้านและการตั้งหมู่บ้านใหม่ของชาวเขาเผ่าม้งพบว่าขนาดของหมู่บ้านม้งมักจะขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์และขนาดความกว้าง ของพื้นที่ทำกิน การตั้งหมู่บ้านในระยะแรกที่ทำกินจะอยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้านนัก แต่เมื่อมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ทำให้ระยะทางจากไร่ถึงหมู่บ้านมีระยะไกลขึ้นก่อให้เกิดความยากลำบากในการ เดินทาง ดังนั้น จึงได้มีการสร้างกระท่อมหรือบ้านถ้ำลองขึ้นในไร่เพื่อให้อยู่อาศัยเป็นการชั่วคราว และใน

หลายกรณีสมาชิกในหมู่บ้านจะอยู่อาศัยในกระท่อมที่ไร้อุปโภคบริโภคเป็นระยะเวลานาน หรือเป็นการถาวรโดยทิ้งสัตว์เลี้ยงไว้ภายในหมู่บ้านให้เด็กและผู้สูงอายุ เป็นผู้ดูแล ในระยะต่อมาที่อาศัยชั่วคราวในไร้อะไรจะก่อตัวเป็นหมู่บ้านใหม่และบางครอบครัว จะอพยพไปหาที่ดินทำกินในแหล่งอื่น

ระบบครอบครัวและเครือญาติ การจัดระเบียบความสัมพันธ์ของบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันทางสายเลือดหรือเกี่ยวพันกันทางการแต่งงานหรือบุคคลที่ สังคมมีฐานะเป็นเครือญาติกัน แม้ว่าจะมิได้มีความสัมพันธ์กันทางสายเลือดหรือการแต่งงาน ความสัมพันธ์เหล่านี้ออกมาในรูปแบบต่างๆ กัน คือ ครัวเรือนและสายตระกูลครัวเรือนเป็นหน่วยจัดการความสัมพันธ์ของเศรษฐกิจแบบ สังคมที่กระชับที่สุดในสังคมมีสมาชิกในครัวเรือนจะมีความผูกพัน ความสนิทสนม ความรักใคร่ปรองดองกันมากกว่าบุคคลอื่นๆ นอกครัวเรือน โดยปกติครัวเรือนชาวม้งมักเป็นครอบครัวขยาย คือ บุตรชายที่แต่งงานแล้วจะพาฝ่ายสาวมาอยู่ในบ้านหลังเดียวกันกับพ่อแม่ของตน ในทางกลับกันที่บุตรหญิงที่แต่งงานแล้วจะแยกครอบครัวออกไปอยู่กับบิดามารดา ของฝ่ายชาย การปลูกข้าวเพื่อยังชีพเป็นกิจกรรมร่วมของครอบครัวขยาย ผลผลิตเป็นกองกลาง สำหรับสมาชิกในครัวเรือน ส่วนการผลิตเพื่อการแลกเปลี่ยน เช่น การปลูกข้าวโพด การปลูกฝิ่น ฯลฯ เป็นกิจกรรมของครอบครัวย่อยของครัวเรือน สังคมมีเป็นสังคม "ปัจเจก" ที่ สืบเชื้อสายทางฝ่ายชาย เครือญาติในสายตระกูล (Lineage) เดียวกันนี้จะมิชอบเขตไปห้าชั่วรุ่นอายุคน (Generations) คือ นับตั้งแต่รุ่นลูก, รุ่นพ่อแม่, รุ่นปู่ย่า, รุ่นทวด และรุ่นพี่-แม่ของทวด (เทียต) ดังนั้นในระหว่างชาวม้งด้วยกันถ้าสามารถสืบสาวไปได้ว่าสืบเชื้อสายโดยตรง มาจากทั้งห้ารุ่นดังกล่าวถือว่าเป็นสายตระกูลเดียวกัน ซึ่งห้ามแต่งงานระหว่างตระกูลเดียวกัน จะเห็นได้ว่าสายตระกูลของชาวม้งเป็นกลุ่มทางสังคมขนาดใหญ่ มีการช่วยเหลือกันในกรณีที่มีความต้องการแรงงานครัวเรือนหนึ่งมักจะนิยม เคลื่อนย้ายไปยังหมู่บ้านที่มีเครือญาติที่เป็นสายตระกูลเดียวกันคอยช่วย เหลือ การแผ่กระจายของสายตระกูลออกไปอย่างกว้างขวางในหมู่บ้านต่างๆ ก่อให้เกิดความมั่นคง ทางเศรษฐกิจภายในระบบการเกษตรแบบย้ายที่โดยที่ครอบครัวของสายตระกูลตามหมู่บ้านต่างๆจะเป็นแหล่ง ที่ให้ข่าวสารเกี่ยวกับพื้นที่ทำมาหากินที่อุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งที่ให้ การช่วยเหลือเครือญาติพี่น้องที่ไปตั้งหลักแหล่งใหม่

ระบบความเชื่อ โดยทั่วไปชาวม้งมีความเชื่อหรือศาสนาแบบนับถือผี (Animist) ผสมกับการบูชาบรรพบุรุษ (Ancestor Worship) สารสำคัญของระบบความเชื่อดังกล่าว ได้แก่ ความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ (Supernatural) อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่าชาวม้งมองปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมต่างๆ ว่าอยู่ภายใต้การบงการของอำนาจเหนือธรรมชาติทั้งสิ้นแต่ความเชื่อ เรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติมีความสำคัญในวัฒนธรรมและสังคมชาวม้ง

สิ่งเหนือธรรมชาติตามระบบความเชื่อของชาวม้ง สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด คือ (1) ผีต่างๆ (2) ขวัญ ซึ่งได้แยกพิจารณาต่อไปคือ

1. ความเชื่อเรื่องผี เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ มีลักษณะเหมือนมนุษย์แต่มีอำนาจเหนือกว่าซึ่งสามารถให้ทั้งคุณและโทษแก่ มนุษย์ได้ ผีในวัฒนธรรมม้งสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท ฝ่ายดี และฝ่ายร้าย ฝ่ายดีเป็นผีประจำเสากลางในบ้านของชาวม้ง ทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองคนในครัวเรือน ผีบรรพบุรุษ มีทั้งติดฝาผนังบ้านเป็นที่อยู่อาศัย ผีแห่งความร่ำรวยและทรัพย์สมบัติ อาศัยอยู่ที่แผ่นกระดานติดฝาผนัง ใกล้กับหิ้งผีบรรพบุรุษ ผีประจำทำหน้าที่ปกป้องของครอบครัว และผีเตาไฟใหญ่ และเตาไฟเล็ก มีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองคนในครัวเรือน จะเห็นได้ว่า "ผี" ที่ให้คุณแก่มนุษย์ เป็นผีที่อาศัยอยู่ในบ้านของชาวม้ง อย่างไรก็ตามผีที่ให้คุณดังกล่าวจะให้โทษแก่มนุษย์ได้ ถ้าหากมนุษย์ไปลบหลู่หรือขาดการเอาใจใส่ในการให้เครื่องเซ่นแก่ผีเหล่านั้น การเซ่นสังเวยมักจะใช้หมูหรือไก่แล้วแต่กรณี ส่วน "ผี" ฝ่ายร้ายได้แก่ ผีที่อยู่ตามป่าเขาเป็นผีที่ดุร้ายและมักก่อให้เกิดภัยพิบัติแก่มนุษย์

2. ความเชื่อเรื่องขวัญ ขวัญเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติอย่างหนึ่งแต่ไม่ได้มีลักษณะเหมือนมนุษย์อย่างฝ่ายดีและฝ่ายร้าย ชาวม้งเชื่อว่าขวัญอยู่ใน ร่างกายของมนุษย์ตั้งแต่ 4-9 แห่ง แล้วแต่ความเชื่อถือเมื่อขวัญบางส่วนออกไปจากร่างกายมนุษย์จะทำให้ มนุษย์เกิดการเจ็บป่วย การตายของมนุษย์แสดงว่าขวัญออกไปจากร่างกายทั้งหมด ดังนั้นมนุษย์จึงต้องระวัง มิให้ขวัญเกิดการตกใจ ซึ่งจะทำให้ขวัญหนีออกไปจากร่างกายของมนุษย์ จึงมีการบำรุงรักษาขวัญ หรือมัดขวัญ อยู่สม่ำเสมอ และมีพิธีเรียกขวัญกลับมา ถ้าเข้าใจว่าขวัญหนีออกไปจากร่างกาย ผู้ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ ได้แก่ หมอผี เมื่อชาวม้งเกิดการเจ็บป่วยหรือประสบภัยพิบัติต่างๆ หมอผีจะทำหน้าที่ตรวจสอบว่า เกิดจากการกระทำของผีชนิดไหนหรือสาเหตุของการป่วยไข้ ทั้งนี้อาจจะกระทำได้โดยการใช้ไม้คู่เสี่ยงทาย หรือประกอบพิธีติดต่อกับผี หรือหาวิธีบรรเทาอาการเจ็บป่วยหรือภัยพิบัติต่างๆ ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ชาวม้งไม่ได้พิจารณาว่าอาการเจ็บป่วยหรือปรากฏการณ์ต่างๆ ว่าเกิดจากการกระทำของอำนาจเหนือธรรมชาติแต่อย่างเดียว ดังนั้น ในการรักษาความเจ็บป่วยนอกจากการใช้หมอผีแล้วยังอาจจะใช้หมอยาก็ได้ หมอยานี้มิได้เป็นผู้ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการติดต่อกับผี แต่เป็นผู้ที่มีความชำนาญในการใช้ยากลางบ้านหรือสมุนไพร

ระบบเศรษฐกิจ ในปัจจุบันไม่อาจกล่าวได้ว่า สังคมม้งเป็นสังคมที่มีลักษณะการประกอบการเกษตรและระบบเศรษฐกิจที่เป็น ลักษณะเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง เนื่องจากหมู่บ้านชาวม้งในท้องที่อำเภอและจังหวัดต่างๆ ได้รับอิทธิพลจากภายนอกและการพัฒนาจากหน่วยราชการต่างๆ ในระดับมากขึ้นน้อยต่าง กัน ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ระบบการ

ประกอบการเล่นมีความแตกต่างกัน ตั้งแต่การเล่นลอยแบบหมุนเวียนไปจนถึงแบบถาวร นอกจากนี้จากหลักฐานเท่าที่มีอยู่ก็ยังไม่สามารถแสดงฐานะทางเศรษฐกิจของชาวม้งในส่วนทั้งหมดคนนอกจากเพียงแต่จะแสดงตัวเลขของรายได้เฉลี่ยต่อคนของแต่ละ หมู่บ้านเท่านั้นเป็นต้น ซึ่งมีความแตกต่างกันอยู่มาก

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

นักวิชาการด้านการพัฒนาจำนวนมากให้ความเห็นว่าการพัฒนาที่มุ่งความช่วยเหลือทั้งด้านบุคลากร วิชาการ และทรัพยากรจากภายนอกเข้าไปเพียงฝ่ายเดียวนั้น ไม่เพียงพอ เพราะการแก้ไขและพัฒนาชุมชนจะบังเกิดผลก็ต่อเมื่อมีการเรียนรู้ร่วมกันจากการกระทำของนักพัฒนาและประชาชนที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ โดยมีประชาชนเป็นผู้กระทำ (Actor) ในการพัฒนา มิใช่เป้าหมายหรือผู้ถูกกระทำในกระบวนการดังกล่าวการเรียนรู้ร่วมกันผ่านการดำเนินงานพัฒนาแบบมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นจนเป็นกระแสหลักของการพัฒนา ความหมายกว้างๆ ของการมีส่วนร่วมคือการที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของคนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพสูงสุด

Reeder (1963: 39) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การร่วมกันในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมเป็นกลุ่ม

Primary health care International conference : Report (1978: 4-8) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมคือการที่กลุ่มของประชาชนก่อให้เกิดการรวมตัวที่สามารถจะกระทำการตัดสินใจใช้ทรัพยากร และมีความรับผิดชอบในกิจกรรมที่กระทำในกลุ่ม

Oakley and Marsden (1991: 17-20) กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไปสัมพันธ์กับเรื่องการสร้างประชาธิปไตยทางการเมือง หรือมีจะนั้นก็เอาไปเกี่ยวพันกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หรือการเติบโตตามคำว่า “พัฒนา” ขึ้นมา หรือที่ใช้กันบ่อยๆ คือ ในแง่ที่รัฐบาลจะเข้าไปกับสภาพของการ “มีส่วนร่วม” ที่รัฐบาลใช้

ความหมายของการมีส่วนร่วมอย่างกว้างๆ เช่น การมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจ การให้ประชาชนเข้าร่วมกับกระบวนการตัดสินใจและกระบวนการดำเนินการของโครงการ ตลอดจนร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการเหล่านี้ ล้วนเป็นข้อความที่ดูจะมีความคล่องตัว ดูเป็นการปฏิบัติงานที่จริงจัง ซึ่งบ่งบอกว่าโครงการหรือแผนงานนั้น การมีส่วนร่วมจะมีการกำหนด

วัตถุประสงค์และขั้นตอนการดำเนินงานอย่างไร สำหรับความหมายของการมีส่วนร่วมที่ระบุค่อนข้างเฉพาะเจาะจง เช่น การที่จะให้ประชาชนมีทั้งสิทธิและหน้าที่ที่จะเข้าร่วมแก้ปัญหาของเขา ให้เขาเป็นผู้มีความริเริ่มและมุ่งใช้ความพยายามและความเป็นตัวของตัวเองเข้าดำเนินการและความคุ้มครองทรัพยากรและระเบียบในสถาบันต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาเหล่านี้ ก็เป็นการแสดงถึงความหมายที่บอกถึงสภาพการมีส่วนร่วมที่เน้นให้กลุ่มร่วมดำเนินการ และมีจุดสำคัญที่จะให้การมีส่วนร่วมนั้นเป็นการปฏิบัติอย่างแท้จริง มิใช่เป็นไปอย่างเฉยเมยหรือมีส่วนร่วมพอเป็นพิธีเท่านั้น

พงษ์ธร ธัญญสิริ (2552: 37) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง

1. กระบวนการซึ่งมวลชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในขั้นตอนต่างๆ ของกิจกรรมของ
ส่วนรวม
2. มวลชนที่เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามส่วนตัว เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงาน ตลอดจนทรัพยากรของตนต่อกิจกรรมนั้นๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การเกี่ยวข้องของกิจกรรมต่างๆ ของมวลชน ในกิจกรรมต่างๆ จะมี 2 ด้าน คือ

2.1 ด้านความคิดหรือกำหนดนโยบาย ซึ่งแบ่งได้อีก 3 ระดับคือ

2.1.1 มวลชนเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูลข่าวสาร ข้อคิดเห็น (Information
Input)

2.2.2 มวลชนมีส่วนแบ่งในอำนาจตัดสินใจ (Share Decision
Making)

2.2.3 มวลชนเป็นผู้กำหนดนโยบาย (Policy Formulation)

2.2 ด้านทำหรือดำเนินการตามนโยบาย ซึ่งแบ่งได้อีก 3 ระดับ คือ

2.2.1 ร่วมกำหนดเป้าหมายแผนงาน (Participation on Formulating
Objective and Plan)

2.2.2 ร่วมดำเนินการในกระบวนการจัดการ (Participating on
Management Resources)

2.2.3 ร่วมหนุนช่วยทรัพยากรการบริหาร (Supporting on
Management Resources)

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527: 183) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527: 2) ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าหมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการและควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527: 6) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน การสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งรูปแบบส่วนบุคคล กลุ่มชนสมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน

ปรีชา เวสารัชช์ (2527: 5) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยการใช้ความพยายามหรือใช้ทรัพยากรบางอย่างส่วนตน ในกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาของชุมชน

สัณญา สัณญาวิวัฒน์ (2529: 288) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าหมายถึง พฤติกรรมอันก่อปรด้วยการร่วมและสมยอมตามพฤติกรรมที่คาดหวังของกลุ่มทางการเมืองและไม่ใช่ทางการเมือง หรือในความหมายก็คือ การที่ประชาชนก่อให้เกิดสิ่งต่างๆ ร่วมกันนั่นเอง

กล่าวโดยสรุปแล้ว “การมีส่วนร่วม” ของประชาชนมีความหมายเป็น 2 นัยด้วยกัน คือ

1. ความหมายอย่างกว้าง การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของประเทศ และการบริหารประเทศ โดยผ่านกระบวนการทางการเมือง เช่น การเป็นผู้บริหารพรรคการเมือง การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเป็นรัฐมนตรี การเป็นคณะรัฐมนตรี เป็นต้น รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารท้องถิ่นและ การเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นด้วย

2. ความหมายอย่างแคบ การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนเข้าไปช่วยสนับสนุนงานซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยกระทำการภายในกรอบของกฎหมายหรือนโยบายของรัฐ

แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (2546 : 114) ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจ ในการกำหนด นโยบายพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากบริการ รวมทั้งมีส่วนในการควบคุมประเมินผลโครงการต่าง ๆ ของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายของ การมีส่วนร่วมว่ามี 2 ลักษณะ คือ

1.การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาดังแต่เริ่มค้นจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

2.การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชน หรือ ชุมชนพัฒนาจิตความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิดกระบวนการ และ โครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับ ผลประโยชน์จากการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชน มีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจในการวางแผน จากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคต ของตนเอง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527: 183)ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของ บุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุ จุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546: 4) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้าร่วม การตัดสินใจ หรือเคยมาเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมี อิสรภาพ เสมอภาค มิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้นและ การเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ

ชิต นิลพานิช และกุลธร ธนาพงศธร (2532: 350) ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วม ของประชาชนในการพัฒนาชนบท หมายถึง การที่ประชาชนทั้งในเมืองและชนบทได้เข้ามามีส่วนร่วม

หรือเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาชนบทขั้นตอนได้ขั้นตอน หนึ่งหรือทุกขั้นตอน แล้วแต่เหตุการณ์จะเอื้ออำนวย

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531: 10) ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุก ขั้นตอนของโครงการ หรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจ การตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมเข้าร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ผู้มีส่วนได้เสียต้องการที่สุดนั้น จักได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มาก ขึ้นว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการที่แท้จริง และมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วม ทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอกัน

สานิตย์ บุญชู(2527: 7) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของ ประชาชนไว้ กล่าวคือ ชุมชนใดที่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าใด ก็จะทำให้การพัฒนาชุมชนนั้นสามารถเป็นไปได้โดยสะดวกและสามารถดำเนิน ไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ได้ ทั้งนี้โดยมีความเชื่อพื้นฐานที่ว่า คนมีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลง คุณค่าของความคิดและสมรรถภาพของคนเรานั้นจะ ไม่มีความหมาย ถ้าหากขาด การมีส่วนร่วมกับบุคคลอื่น

สถาบันพระปกเกล้า (2545: 30-31) กล่าวถึงการแบ่ง กระบวนการการมีส่วนร่วม ออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมการวางแผน
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ
3. การมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ถนอม สุขสง่าเจริญ (2526: 25) ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมว่า ต้องการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกิจการต่าง ๆ โดยถือเสมือนว่าเป็นแบบฝึกหัดในการพัฒนาคน ให้ต้องใช้ความคิด ตัดสินใจ วางแผน และดำเนินการเองอยู่เสมอ ซึ่งจะเป็นหนทางทำให้สมองของคนเกิดการพัฒนา รวมทั้งต้องยึดหลักต่อไปนี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ได้แก่

- 1.หลักการช่วยตนเอง
- 2.หลักการให้ประชาชนมีส่วนร่วม
- 3.หลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน

จากความหมายของ “การมีส่วนร่วม” ดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ให้ประชาชนไม่ว่าปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกัน เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงาน โดยร่วมกันคิด ร่วมลงมือปฏิบัติการ ร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ และร่วมในการติดตามและประเมินผล

รูปแบบการมีส่วนร่วม

กรณีศึกษา ชมดี (2524: 11-13) แบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วม 10 ประการคือ 1) การมีส่วนร่วมประชุม 2) การมีส่วนร่วมออกเงิน 3) การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ 4) การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ 5) การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ 6) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน 7) การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค 8) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่ม 9) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงานหรือเป็นผู้จ้าง และ 10) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ออกวัสดุอุปกรณ์ แบ่งเป็น 3 รูปแบบกว้างๆ คือ

1. การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (partial participation) รัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายลงมาให้ว่าต้องการทำอะไร โดยที่รัฐไม่รู้จักความต้องการของชาวบ้านดังนั้นการมีส่วนร่วมก็เพียงแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนเท่านั้น

2. การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (marginal participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกัน ฝ่ายหนึ่งรู้สึกด้อยอำนาจกว่าหรือมีทรัพยากรหรือความรู้ด้อยกว่าเป็นต้น

3. การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (full participation) เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตั้งแต่การกำหนดปัญหา ความต้องการ การตัดสินใจในแนวทางการแก้ปัญหา และความเท่าเทียมกันของทุกฝ่าย

หากแบ่งรูปแบบออกเป็นระดับแบบขั้นบันไดจะได้ทั้งหมด 3 รูปแบบคือ 1) แบบขั้นส่วนที่ประชาชนมีอำนาจในการเจรจาต่อรองได้ด้วย 2) แบบการมอบอำนาจให้ประชาชนมีสิทธิมีเสียง เช่น หากจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อทำหน้าที่ตัดสินใจ ก็มีตัวแทนประชาชนในสัดส่วนที่มากกว่า และ 3) แบบขั้นสูงสุด คือประชาชนมีอำนาจการเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องนั้นๆ เอง ดังภาพระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน (ภาพ 1)

ประชาชนมีอำนาจตัดสินใจ (citizen control)
ตัวแทนเข้าร่วมตัดสินใจ (delegated power)
เข้าร่วมเป็นที่ปรึกษา/เจรจาต่อรอง (partnership)
ร่วมแสดงความคิดเห็น (placation)
ร่วมให้คำปรึกษา (consultation)
ร่วมรู้ข้อมูล (informing)
เข้าร่วมแต่ไม่มีผลต่อการตัดสินใจ แต่เป็นการลดแรงกดดัน (therapy)

ภาพ 1 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

เงื่อนไขและปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

การที่ชุมชนจะตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมกันในงานยุติธรรมชุมชน และร่วมรับผิดชอบในโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งระบบนั้น ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและปัจจัยหลายประการ ทั้งปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นคุณลักษณะภายในของบุคคล ซึ่งเป็นการรับรู้ข้อมูลที่เกิดขึ้นจากภายนอก ดังมีผู้ให้ความเห็นไว้ ดังต่อไปนี้

บุคคล 4 ฝ่ายมีส่วนสำคัญในการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชนบท ประกอบด้วย ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอก สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นยังมีปัจจัยหลายปัจจัยที่มีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง ได้แก่

1. อายุและเพศ
2. สถานภาพในครอบครัว
3. ระดับการศึกษา
4. สถานภาพทางสังคม เช่น ชั้นทางสังคม ศาสนา
5. อาชีพ
6. รายได้และทรัพย์สิน
7. ระยะเวลาในท้องถิ่น และระยะเวลาที่อยู่ในโครงการ
8. ที่ดินถือครองและสถานภาพแรงงาน

การมีส่วนร่วมทางสังคมของชุมชนของบุคคลนั้น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง คือ สถานภาพทางสังคม สถานภาพทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางอาชีพ และที่อยู่อาศัย โดยบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจตกต่ำ จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนน้อยกว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจสูง นอกจากนั้นแล้วได้มีการแหล่งอำนาจและการตัดสินใจใน

การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน 13 ตัวแปร ซึ่งจากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน คือ ด้านการศึกษา และการเงินเป็นสิ่งที่แสดงถึงสถานภาพทางสังคม แหล่งอำนาจทั้งสองชนิดนี้ ถ้าผู้ใดได้ครอบครองหรือมีไว้ ก็จะเป็นผู้ที่มีบทบาทสูงในชุมชน โดยเฉพาะในการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

นอกจากฐานะทางเศรษฐกิจและระดับการศึกษาแล้ว คุณลักษณะทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนนิสัย ประเพณีในชุมชน ก็อาจมีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่นเดียวกัน

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน

1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา (Analysis)
2. การมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีการแก้ไขปัญหา (Decision Making)
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการแก้ไขปัญหา (Implementation)
4. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการ (Benefits)
5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

ทศนีย์ ไทยาภิรมย์ (2524 : 37) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 4

ขั้นตอน ดังนี้

1. ร่วมคิด : สภาพปัญหาที่มีอยู่ และสาเหตุปัญหา
2. ร่วมวางแผน วิเคราะห์สาเหตุ จัดลำดับความสำคัญของปัญหาพิจารณาทางเลือก
3. ร่วมดำเนินการ ดำเนินงานตามโครงการและแผนกำหนดโครงการและแผนงาน
4. ร่วมติดตามประเมินผลประเมินผลความสำเร็จหรือล้มเหลวเป็นระยะๆ และ

แก้ไข

ดังนี้

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527 : 25) กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527: 212-213) กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องให้บรรลุนิติบุคคล และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ 7 ประการ คือ

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กร

2. ร่วมคิดหรือสร้างรูปแบบวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาขององค์กร หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร หรือสนองความต้องการขององค์กร

3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการ หรือกิจกรรมเพื่อจัดหรือแก้ไข และสนองความต้องการขององค์กร

4. ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและ ประสิทธิผล

6. ร่วมการลงทุนโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและของ หน่วยงาน

7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ร่วมควบคุมติดตามประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ทำไว้ทั้งภาครัฐและ เอกชน ให้เกิดประโยชน์ได้ตลอดไป

คือ อคิน ระพีพัฒน์ (2527: 320) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนออกเป็น 4 ขั้นตอน

1. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
2. การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา
3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนา
4. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

รูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน

1. การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเองซึ่งเป็นไปโดยการอาสาสมัครหรือการรวมตัวกัน ขึ้นเองเพื่อแก้ไขปัญหาของกลุ่มของตนเอง โดยเน้นการกระทำที่มีได้รับการช่วยเหลือจากภายนอกซึ่งมี รูปแบบที่เป็นเป้าหมาย

2. การมีส่วนร่วมแบบชักนำซึ่งเป็นการเข้าร่วมโดยต้องการความเห็นชอบหรือ สนับสนุนโดยรัฐบาล เป็นรูปแบบโดยทั่วไปของประเทศที่กำลังพัฒนา

3. การมีส่วนร่วมแบบบังคับซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินนโยบายของ รัฐบาลภายใต้การจัดการ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือโดยการบังคับโดยตรงรูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่ ผู้กระทำได้รับผลทันทีแต่จะไม่ได้รับผลกระทบระยะยาวและจะมีผลเสียคือไม่ได้รับการสนับสนุนจาก ประชาชนในที่สุด

แนวทางการจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชน

แนวทางการจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 3 ด้านหลัก คือ ด้านประชาชน (Public) ด้านการมีส่วนร่วม (Participation) และด้านภาค 3 รัฐ โดยการมีส่วนร่วม (Participation) มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ประชาชนที่เป็นบุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ในการดำเนินการพัฒนา ช่วยเหลือ สนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องต่างๆ หรือกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล เพื่อให้เกิดการยอมรับ และก่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดกันทุกฝ่าย ดังนี้

1. การรับรู้ (Perception)

ต้องสร้างสำนึกให้ทั้งภาครัฐและประชาชน มีความตระหนัก การรับรู้ การยอมรับ ในสิทธิหน้าที่และส่วนร่วมของทุกกลุ่มทุกฝ่าย โดยภาครัฐนั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องสร้างสำนึกใหม่ว่ากิจการที่ตนรับผิดชอบไม่ใช่ “รัฐกิจ” หรือ “กิจการของรัฐ” ที่ตนเท่านั้น มีสิทธิตัดสินใจ แต่เป็นสาธารณกิจที่สาธารณชนชอบที่จะมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมกระทำหรือตรวจสอบ หากเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ปรับทัศนคติให้ได้เช่นนี้ ก็จะต้องเผชิญกับสภาวะที่อาจเกิดข้อขัดแย้งกับประชาชนกลุ่มที่ต้องการมีส่วนร่วมได้ ส่วนภาคประชาชน การตระหนัก การรับรู้และยอมรับในสิทธิและหน้าที่ตลอดจนการมีส่วนร่วมนั้น ต้องเข้าใจว่าตนและผู้อื่น ต่างก็มีสิทธิหน้าที่และส่วนร่วมเสมอกันตามหลักการเท่าเทียมกัน ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องกับทุกฝ่ายต้องยอมรับการ “รวมขอม” และ “ประสานประโยชน์” มิฉะนั้นความแตกต่างในผลประโยชน์และจุดยืน จะนำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรงในที่สุด

2. ทัศนคติ (Attitude)

ต้องสร้างความเข้าใจและปรับทัศนคติของบุคลากรภาครัฐและภาคประชาชนทั้งสองฝ่าย ให้มีทัศนคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน กล่าวคือ ภาครัฐจะต้องเห็นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิ่งที่ต้องส่งเสริมเพื่อประโยชน์หลายประการ อาทิ เพื่อการได้ข้อมูลข้อเท็จจริงและความคิดที่หลากหลาย รวมทั้งบุคลากรภาครัฐผู้รับผิดชอบด้านการมีส่วนร่วม จะต้องมีความประพฤติที่ดีต่อประชาชนและต่อกระบวนการมีส่วนร่วม มีการปรับปรุงบทบาทและค่านิยมตลอดจนต้องมีความอดทนในการทำงานกับประชาชน เพราะการมีส่วนร่วมต้องใช้ระยะเวลา ยาวนาน ต้องทำอย่างต่อเนื่อง และมีความจริงใจต่อประชาชน ในขณะเดียวกันภาคประชาชนเองก็ควรมีท่าทีที่เข้าใจความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน และจะต้องมีทัศนคติที่ดีต่อกระบวนการมีส่วนร่วมและต่อเจ้าหน้าที่เช่นเดียวกัน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างประชาชนและเจ้าหน้าที่ ทำให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันมากขึ้น ส่งผลให้กิจกรรมการมี

ส่วนร่วมบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น หากทั้งสองฝ่ายต่างมีทัศนคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมและต่อกันแล้ว ความร่วมมือ “ประชารัฐ” ก็จะพัฒนาได้ดียิ่งขึ้น

3. การเป็นตัวแทน (Representation)

การสรรหาและคัดเลือกตัวแทน จะต้องคำนึงถึงประชาชนทุกกลุ่ม ทุกฝ่าย เพื่อให้ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ที่หลากหลายทุกกลุ่มนั้นมีตัวแทนเข้าไปร่วมด้วย จะได้ ประสานผลประโยชน์กันจนลงตัวและเกิดความเป็นธรรมขึ้น รวมทั้งควรคำนึงถึงคุณสมบัติของตัวแทนที่ต้องการด้วย โดยพิจารณาจากคุณสมบัติในด้านต่าง ๆ เช่น ทักษะและความสามารถที่เกื้อหนุนกัน ความสอดคล้องของเทคโนโลยี วัตถุประสงค์ ค่านิยม และวัฒนธรรมองค์กร การตอบสนองซึ่งกันและกัน ความรับผิดชอบ ความมั่นคงด้านการเงิน ความสามารถในการสร้างความเชื่อมั่น เป็นต้น นอกจากนี้ กลุ่มที่เป็นตัวแทนจะต้องมีความน่าเชื่อถือจากกลุ่มทั้งหลายหรือ ผู้มีส่วนได้เสีย และมีปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ต้องตระหนักถึง คือสมาชิกที่เป็นตัวแทนต้องมีความรู้สึกที่จะต้องอาศัยซึ่งกันและกัน

4. ความเชื่อมั่นและไว้วางใจ (Trust)

การมีส่วนร่วมนั้น ต้องสร้างให้สมาชิกมีความเข้าใจและมีความจริงใจในการเข้าร่วม สิ่งที่จะได้ตามมาคือความเชื่อมั่นและไว้วางใจ (Trust) ในองค์กร โดยการสร้างความเชื่อมั่นและไว้วางใจกันนั้น ต้องแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน กำหนดให้เป็นรูปธรรมและเป็นวัฒนธรรมขององค์กร ซึ่งการสร้างความเชื่อถือ ศรัทธา ความไว้วางใจกันและกัน เป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว การสร้างความเชื่อถือไว้วางใจอาจทำได้คือการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง และนำเสนอข้อมูลข้อเท็จจริงอย่างตรงไปตรงมาครบถ้วน รวมทั้งต้องมีการติดต่อระหว่างสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ บ่อยครั้ง และทำอย่างตั้งใจทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการภายในองค์กร ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการสร้าง และดำรงไว้ซึ่งความเชื่อมั่นและความไว้วางใจการร่วมมือซึ่งกันและกัน

5. การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (Information-sharing)

สร้างกลไกเพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ทำให้ข้อมูลข่าวสาร ทั้งด้านที่เป็นข้อเท็จจริงและด้านที่เป็นความคิด ความรู้สึก ความคาดหวัง ได้ถูกแสดงออกอย่างหลากหลายกลุ่มลึกและสมบูรณ์ครบถ้วนมากขึ้น ซึ่งจะทำให้การวินิจฉัยปัญหาและการเสนอทางเลือกในการแก้ไขปัญหาที่หลากหลาย และตรงกับความต้องการมากขึ้น ผลที่ตามมาคือทำให้การตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย และการวางแผนดำเนินไปได้ อย่างรอบรู้ รอบคอบและรอบด้านยิ่งขึ้น โดยการที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นั้น จำเป็นที่จะต้องมีความรู้ และมีข้อมูลข่าวสารเพียงพอ ในนโยบายที่คนต้องการมีส่วนร่วม ข้อมูลข่าวสารเหล่านี้ส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นของหน่วยงานที่เป็นผู้ริเริ่มนโยบาย บางส่วนเกิดจากการศึกษาของนักวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชน ดังนั้นประชาชนที่สนใจการมีส่วนร่วมกับนโยบายใดอาจไปขอความร่วมมือและข้อมูลจากบุคคลและองค์กรเหล่านั้น

6. ฉันทามติ (Consensus)

การมีส่วนร่วมเป็นการสร้างฉันทามติ โดยการให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเข้าร่วม ในการหาวิธีแก้ไขปัญหาย่อยๆ ชักชวนกัน หาทางออกสำหรับการแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ในทางสันติ เป็นที่ยอมรับหรือเป็นฉันทามติของประชาสังคม ซึ่งทุกคนยินยอมเห็นพ้องต้องกันในทุก ๆ ขั้นตอนของกระบวนการมีส่วนร่วม โดยเสาหลักของการมีส่วนร่วมที่ดีก็คือ การที่ประชาชนสามารถที่จะร่วมมือกัน ลดความขัดแย้ง สร้างข้อตกลงที่มั่นคงยืนยาว การยอมรับระหว่างกลุ่ม และหาข้อสรุปร่วมกันได้ทุกฝ่าย แม้ว่าอาจจะมีความเห็นที่แตกต่างกันก็ตาม ก็ต้องสามารถที่จะปรับความเห็นที่ต่างกัน โดยการเจรจาหาข้อยุติที่ทุกฝ่ายยอมรับกันได้อย่างสันติวิธี เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่เห็นพ้องหรือฉันทามติร่วมกันได้ทุกฝ่าย

7. การมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction)

องค์กรการมีส่วนร่วมต้องสร้างให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในองค์กร คือ จะต้องจัด กิจกรรมที่ทำให้มีการพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นของกันและกันเป็นการสื่อสารแบบ 2 ทาง (Two Ways Communication) ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ซึ่งจะนำไปสู่การลดอคติที่มีต่อกันและเกิดความเข้าใจที่ดีขึ้นระหว่าง ผู้ที่เข้าร่วม สิ่งเหล่านี้นับว่าเป็นกลไกที่จะช่วยป้องกันความขัดแย้ง ที่อาจจะเกิดขึ้นหรือกรณีที่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้วก็จะ เป็นกลไก ที่ช่วยบรรเทาความขัดแย้งให้ลดระดับความรุนแรงลงได้ ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์ใน กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนก็ เพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและรับการ สนับสนุนจากสาธารณชน ซึ่งเป้าหมายของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนก็คือ การให้ ข้อมูลต่อสาธารณชน และให้สาธารณชนแสดงความคิดเห็นต่อโครงการที่นำเสนอหรือนโยบายรัฐ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุด ตลอดจนสร้างความสัมพันธ์ที่ดีสำหรับ ทุก ๆ คน

8. ความประสงค์หรือความมุ่งหมาย (Purpose)

ต้องกำหนดความประสงค์หรือความมุ่งหมายในการมีส่วนร่วมไว้อย่างชัดเจนว่า เป็นไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจดีกว่า ควรเข้าร่วมหรือไม่ การมีความมุ่งหมายที่ต้องการ บรรลุชัดเจน จะนำทางให้สมาชิกผู้เข้าร่วมได้เข้าใจตรงกันและเดินไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งจะ สะท้อนให้เห็นความเป็นเอกภาพทางความคิดเห็น เอกภาพในการดำเนินกิจกรรม และความเข้มแข็ง

ขององค์กร นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย ในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่า มีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อที่ประชาชนจะได้ตัดสินใจว่า ควรเข้าร่วมหรือไม่ รวมทั้งขั้นตอนของกิจกรรมจะต้องระบุว่าในกิจกรรมแต่ละอย่างมีกี่ขั้นตอน และประชาชนสามารถเข้าร่วมในขั้นตอนใดบ้าง

9. การประเมินผล (Appraisal)

ต้องมีระบบการประเมินผล เนื่องจากการประเมินผลเป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการมีส่วนร่วม และถือเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งของผู้บริหารในการบริหารทรัพยากรบุคคลให้เกิดประโยชน์สูงสุด องค์กรใดที่มีการประเมินผลการปฏิบัติงานที่เป็นธรรม โปร่งใส และจัดทัศนคติส่วนตัวออกได้มากที่สุด ถือว่าองค์กรนั้นใช้เครื่องมือนี้ได้อย่างได้ผลและเกิดประโยชน์ ในทำนองเดียวกันการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กร ย่อมส่งผลถึงประสิทธิภาพ และประสิทธิผลขององค์กรได้เช่นเดียวกัน ซึ่งผลของกระบวนการประเมินผลก็จะกลายเป็นปัจจัย นำเข้าในกระบวนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผน เพื่อนำปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในทาง ปฏิบัติมาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาผลการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังนั้นการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการประเมินผลงาน (Performance Appraisal) จึงต้องเริ่มตั้งแต่การเข้าร่วมควบคุม ร่วมติดตาม ร่วมประเมินผล ร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่จัดทำไว้ทั้งโดยเอกชนและ รัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

10. ความโปร่งใส (Transparency)

ปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรการมีส่วนร่วมให้มีความโปร่งใส เนื่องจากการมีส่วนร่วมนั้น เป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนมีโอกาสตรวจสอบการใช้ดุลยพินิจ สำหรับการตัดสินใจของรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ ซึ่งจะก่อให้เกิดความโปร่งใสในการดำเนินการ ลด การทุจริตและข้อผิดพลาดของนโยบาย แผน โครงการลงได้ โดยการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและ กันของคนในองค์กร ซึ่งความโปร่งใสเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ประกอบด้วย ความไว้วางใจ การเปิดเผยข้อมูล การเข้าถึงข้อมูล และกระบวนการตรวจสอบ

11. ความเป็นอิสระ (Independence)

องค์กรการมีส่วนร่วมจะต้องมีความเป็นประชาธิปไตย โดยการให้เกียรติ ยอมรับ ความคิดเห็นของกันและกัน สมาชิกทุกคนในองค์กรมีอิสระทางความคิด การที่สมาชิกมีส่วนร่วม ในการเสนอความคิดเห็นและตัดสินใจ จะเป็นปัจจัยให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งหลักการ และเงื่อนไขสำคัญของการมีส่วนร่วมประการหนึ่งคือ ความเป็นอิสระ หรือความสมัครใจที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วม การบังคับไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบของการคุกคาม การระดม และการว่าจ้าง ไม่ถือ ว่าเป็นการมีส่วนร่วม

12. ก้าวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง (Onward-doing)

องค์กรการมีส่วนร่วม ต้องเปิดโอกาสประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ เนื่องจากการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้เกิดประสบการณ์ การเรียนรู้ใหม่ ความคิดใหม่ที่ทำทลายอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ก้าวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง ภาครัฐจะต้องเตรียมประชาชนให้มีความพร้อมและเห็นประโยชน์ของการมีส่วนร่วม ด้วยการให้ความรู้ และการสร้างความเข้าใจในบทบาทของการมีส่วนร่วมภาคประชาชน รวมทั้งมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง โดยความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกจะเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ ที่จะทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นไปอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างต่อเนื่อง จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะบ่งบอกถึงความเข้มแข็งของการมีส่วนร่วม รวมทั้งจะทำให้เกิดความมั่นใจได้ว่า การเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปในทิศทางที่พึงปรารถนา ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและสังคม

13. เครือข่าย (Network)

ส่งเสริมให้มีการผนึกกำลังร่วมกันของทั้งภาครัฐ และภาคประชาชนในลักษณะเครือข่ายคือ การที่จะต้องมาทำความเข้าใจกัน มาผนึกกำลังกันเป็นหนึ่งเดียวที่สำคัญต้องเป็นไปเพื่อสร้างผลประโยชน์ในเชิงการทำงานร่วมในรูปกิจกรรม โครงการ แผนงาน ที่จะต้องอาศัยความร่วมมือกัน ต้องผนึกกำลังขอความร่วมมือ หรืออาศัยการทำกิจกรรมร่วมมือกันหลายองค์กร ซึ่งเครือข่ายความร่วมมือจะต้องเกิดขึ้นจากวิถีคิดของสมาชิก ผู้บริหาร และบุคคลในชุมชนเป็นหลัก โดยเครือข่ายความร่วมมือนั้น จำเป็นต้องให้มีตัวแทนของประชาชนมาพบปะพูดคุยเพื่อก่อตัวและกล่าวถึงวัตถุประสงค์ร่วมกัน ดังนั้น เครือข่ายการมีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มหรือเชื่อมโยงองค์กรการมีส่วนร่วมกับสมาชิก ประชาชน และกลุ่ม / องค์กรต่าง ๆ ในชุมชนเข้าด้วยกัน โดยมีรูปแบบความสัมพันธ์การมีส่วนร่วมในแนวราบขององค์การการมีส่วนร่วมและชุมชน รวมทั้งเป็นกระบวนการส่งเสริมสนับสนุนประชาชนให้สามารถพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยอาศัยเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการทำงานของคนในชุมชน เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาของคนและปัญหาส่วนรวมในชุมชน ซึ่งการดำเนินงานของเครือข่ายจะนำไปสู่การพัฒนาการมีส่วนร่วมที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมมี 5 ทฤษฎี สรุปไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion)

อดิน รพีพัฒน์ (2527: 7-8) กล่าวว่า การเกลี้ยกล่อม หมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียน เพื่อบุ่งให้เกิดความเชื่อถือและการกระทำ ซึ่งการ เกลี้ยกล่อมมีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหา

ความขัดแย้งในการปฏิบัติงานและถ้าจะให้ เกิดผลดีผู้เกี่ยวข้องจะต้องมีศิลปะในการสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกี่ยวข้อง

โดยเฉพาะในเรื่อง ความต้องการของคนตามหลักทฤษฎีของ Maslow ที่เรียกว่าลำดับขั้น ความต้องการ (hierarchy of needs) คือ ความต้องการของคนจะเป็นไปตามลำดับจาก น้อยไปมาก มีทั้งหมด 5 ระดับ ดังนี้

1.1 ความต้องการทางด้านสรีระวิทยา (physiological needs) เป็นความต้องการ ขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (survival needs) ได้แก่ ความต้องการทางด้านอาหาร ยา เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และความต้องการทางเพศ

1.2 ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต (safety and security needs) ได้แก่ ความต้องการที่อยู่อาศัยอย่างมีความปลอดภัยจากการถูกร้ายร่างกาย หรือถูก ขโมย ทรัพย์สิน หรือความมั่นคงในการทำงานและการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม

1.3 ความต้องการทางด้านสังคม (social needs) ได้แก่ ความต้องการความรัก ความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่าคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

1.4 ความต้องการที่จะมีเกียรติยศชื่อเสียง (self-esteem needs) ได้แก่ ความภาคภูมิใจ ความต้องการดีเด่นในเรื่องหนึ่งที่จะให้ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ความต้องการ ด้านนี้เป็นความต้องการระดับสูงที่เกี่ยวกับความมั่นใจในตัวเองในเรื่องความสามารถ และความสำคัญของบุคคล

1.5 ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (self-actualization needs) เป็นความต้องการในระบบสูงสุด ที่อยากจะให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิด ของตนเองเพื่อจะพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ความต้องการนี้จึงเป็นความต้องการ พิเศษของบุคคลที่จะพยายามผลักดันชีวิตของตนเองให้เป็นแนวทางที่ดีที่สุด

2. ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Morale) คนเรามีความต้องการทางกายและใจถ้าคนมีขวัญดีพอ ผลของการทำงานจะสูง ตามไปด้วย แต่ถ้าขวัญไม่ดีผลงานก็ต่ำไปด้วย ทั้งนี้เนื่องจากว่าขวัญเป็นสถานการณ์ทาง จิตใจที่แสดงออกในรูปพฤติกรรมต่าง ๆ นั้นเอง การจะสร้างขวัญให้ดีต้องพยายามสร้าง ทัศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่น การไม่เอาเรื่องเอาเปรียบ การให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงาน การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น เป็นต้น และเมื่อใดก็ตามถ้าคนทำงานมีขวัญดีจะ เกิดสำนึกในความรับผิดชอบ อันจะเกิดผลดีแก่หน่วยงานทั้งในส่วนที่เป็นขวัญส่วนบุคคล และขวัญของกลุ่ม ดังนั้น จะเป็นไปได้ว่าขวัญของคนเราโดยเฉพาะคนมีขวัญที่ดีย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ได้เช่นกัน

3. ทฤษฎีสร้างความรู้สึกราชาตินิยม (Nationalism) ปัจจัยประการหนึ่งที่น่าสู่การมีส่วนร่วมคือ การสร้างความรู้สึกราชาตินิยมให้ เกิดขึ้น หมายถึง ความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองที่จะอุทิศ หรือ เน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์ ส่วนรวมของชาติ มีความพอใจในชาติของตัวเอง พอใจเกียรติภูมิ จงรักภักดี ผูกพันต่อ ท้องถิ่น

4. ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership) การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการร่วมกลุ่มคน จูงใจไปยังเป้าประสงค์โดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดีเรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (positive leader) ผู้นำพลวัต คือ เคลื่อนไหวทำงานอยู่เสมอ (dynamic leader) และผู้นำไม่มีกิจ ไม่มีผลงานสร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนิเสธ (negative leader) ผลของการให้ทฤษฎีการสร้างผู้นำ จึงทำให้เกิดการระดมความร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญกำลังใจ งานมีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และร่วมรับผิดชอบ ดังนั้น การสร้างผู้นำที่ดี ย่อมจะนำไปสู่ การมีส่วนร่วมใน กิจกรรมต่าง ๆ ด้วยดีนั่นเอง

5. ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administration and Method) การใช้ระบบบริหารในการระดมความร่วมมือเป็นวิธีหนึ่งที่ย่ายเพราะใช้กฎหมาย ระเบียบ แบบแผน เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ แต่อย่างใดก็ตามผลของ ความร่วมมือยังไม่มีระบบใดที่ดีที่สุดในเรื่องการใช้บริหาร เพราะธรรมชาติของคน ถ้าทำงานตามความสมัครใจอย่างตั้งใจไม่มีใครบังคับก็จะทำงานด้วยความรัก แต่ถ้าไม่ ควบคุมเลยก็ไม่เป็นไปตามนโยบายและความจำเป็นของรัฐ เพราะการใช้ระบบบริหาร เป็นการให้ปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเพิ่มความคาดหวังผลประโยชน์

นักวิชาการหลายท่านได้เสนอ “กระบวนการ” มีส่วนร่วมของประชาชนที่สอดคล้องกัน เช่น อकिन ริฟพัฒนา (2533: 49) กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาไว้ 5 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหา การพิจารณาปัญหาและจัดลำดับตามความสำคัญของปัญหา ขั้นตอนที่ 2 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา ขั้นตอนที่ 3 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาแนวทางวิธีการในการแก้ปัญหา ขั้นตอนที่ 4 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา และขั้นตอนที่ 5 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมการพัฒนา

บัณชร อ่อนดำ (2533: 140) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของการพัฒนา 5 ขั้นตอนนี้

ขั้นที่ 1 มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

ขั้นที่ 2 มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาโดยประชาชนมีส่วนร่วมกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงานตลอดจนกำหนด ทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

ขั้นที่ 3 มีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมใน การสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงานหรือเข้าร่วมบริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นที่ 4 มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชน มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการ พัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นที่ 5 มีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วม ประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2530: 141) กล่าวว่ากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ชุมชนมี 4 ขั้นตอนคือ

1. การศึกษาชุมชน คือการค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชนโดย นักพัฒนาศึกษา/เรียนรู้สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมต่างๆ ในชุมชน ร่วมกับประชาชนโดยใช้วิธีการสังเกตและสัมภาษณ์ทั้งทางตรง/ทางอ้อม ข้อมูลบางส่วนอาจหาได้ จากเอกสาร/งานวิจัย

2. การวางแผนเพื่อแก้ปัญหา โดยมีการรวมกลุ่มกันอภิปราย ถกเถียง แสดงความคิดเห็น นักพัฒนาเป็นผู้ประสานงานโดยคอยจัดลำดับผู้อภิปรายให้ข้อเท็จจริงและสรุปประเด็น สำคัญเป็นหลัก ส่วนชาวบ้านควรได้มีโอกาสเข้าร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ นักพัฒนาต้องกระตุ้นเร่งเร้าให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นให้มากที่สุด

3. การลงมือปฏิบัติตามแผนหรือวิธีการที่ได้ร่วมกันตัดสินใจแล้วจากขั้นที่ 2 โดย ชาวบ้านมีส่วนร่วม ในขั้นตอนนี้จะต้องได้ร่วมด้วยความศรัทธาและเชื่อมั่นในตนเองที่จะพัฒนา ชุมชน

4. การประเมินผลงานโดยชาวบ้านและนักพัฒนาจะช่วยกันกำหนดขั้นตอนย่อย ต่างๆ ในการทำงานประเมินผล ตลอดจนดูแลปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างประเมินผล เพื่อที่จะได้ แก้ไขได้ทันที

จำเนียร ศิลปะอาษา (2540: 20) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ชนิดแต่ละชนิดก็มีส่วนประกอบย่อยได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making) ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ
 2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (implementation) ประกอบด้วยการสนับสนุน ด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานความร่วมมือ
 3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้าน วัตถุ ผลประโยชน์ทางสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล
 4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation)
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543: 143) กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วม โดยทั่วไปดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชนเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกัน เรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงาน และร่วมกันค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหาลดลงจนการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน มีการรวมกลุ่มอภิปราย และแสดงความคิดเห็น เพื่อกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน และทรัพยากรที่จะต้องใช้
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา โดยการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน หรือเข้าร่วมบริหารงาน และใช้ทรัพยากร การประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก
4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งด้านวัตถุ และจิตใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของเท่าเทียมกันของบุคคลและสังคม
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการพัฒนา เพื่อที่จะแก้ไขปัญหา ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

โกวิท พวงงาม (2545: 8) ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชน ในการพัฒนา ควรมี 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวบ้านยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหา ในท้องถิ่น

ของตนเป็นอย่างดีแล้ว การดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อม ไร้ประโยชน์ เพราะชาวชนบทจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการ ดำเนินงานเหล่านั้น

2.การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวชนบทรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการ นำเอาปัจจัยข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน

3.การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวชนบทส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจน แต่ก็มีความสามารถของคนที่สามารถให้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงาน จะทำให้ชาวชนบทสามารถคิดต้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนิน กิจกรรมอย่างใกล้ชิด

4.การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วชาวชนบทย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำ ไปนั้น ได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันใน โอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความยากลำบาก

การมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการพัฒนา 5 ขั้น ดังนี้

1.ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความ ต้องการ

2.ขั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

3.ขั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

4.ขั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนาหรือยอมรับ ผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

5. ขั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วม ประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

ระดับของการมีส่วนร่วม

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546: 17) ได้กล่าวถึงระดับของการมีส่วนร่วมตาม

หลักการทั่วไปว่าแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ

1. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล ของคน/ครอบครัว/ชุมชนของคน
2. การมีส่วนร่วมรับข้อมูลข่าวสาร
3. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ โดยเฉพาะในโครงการที่ตนมีส่วนได้เสีย โดย แบ่งเป็น 3 กรณีแล้วแต่กิจกรรมในคนอยู่ในขั้นตอนใดต่อไปนี้
 - 3.1 คนมีน้ำหนักการตัดสินใจน้อยกว่าเจ้าของโครงการ
 - 3.2 คนมีน้ำหนักการตัดสินใจเท่ากับเจ้าของโครงการ
 - 3.3 คนมีน้ำหนักการตัดสินใจมากกว่าเจ้าของโครงการ
4. การมีส่วนร่วมทำ คือร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานทั้งหมด
5. การมีส่วนร่วมสนับสนุน คืออาจไม่มีโอกาสร่วมทำ แต่มีส่วนร่วมช่วยเหลือ ในด้านอื่น ๆ นอกจากนี้ยังได้มีการแบ่งระดับของการมีส่วนร่วมเป็นระดับของการมีส่วนร่วม ตามแนวทางพัฒนาชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยได้ แบ่งไว้ดังนี้
 - 5.1 ร่วมค้นหาปัญหาของคนให้เห็นว่าสิ่งใดที่เป็นปัญหารากเหง้าของปัญหา
 - 5.2 ร่วมค้นหาสิ่งที่จำเป็นของคนในปัจจุบันคืออะไร
 - 5.2.1 ร่วมคิดช่วยตนเองในการจัดลำดับปัญหา เพื่อจะแก้ไขสิ่งใด
 - 5.2.2 วางแผนแก้ไขปัญหานั้นเป็นเรื่อง ๆ
 - 5.2.3 ร่วมระดมความคิด ถึงทางเลือกต่างๆ และเลือกทางเลือกที่เหมาะสมเพื่อ แก้ไขปัญหาที่วางแผนนั้น
 - 5.2.4 ร่วมพัฒนาเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้
 - 5.2.5 ร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น ๆ
 - 5.2.6 ร่วมติดตามการดำเนินงานและประเมินผลการดำเนินงาน
 - 5.2.7 ร่วมรับผลประโยชน์/หรือร่วมเสียผลประโยชน์จากการดำเนินงาน

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

หลักการสำคัญของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนมี ดังนี้ (จิต นิลพานิช และกุลธน ธนาพงศธร. 2532 : 362)

1. หลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างทางราชการกับประชาชน โดยยึดถือความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อหน่วยงานหรือต่อบุคคล
2. หลักการจัดความขัดแย้ง ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์และความคิด จะมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานพัฒนาเป็นอย่างมากเพราะจะทำให้งานหยุดชะงักและล้มเหลว
3. หลักการสร้างอุดมการณ์และค่านิยมในด้านความขยัน ความอดทน การร่วมมือ การซื่อสัตย์ และการพึ่งตนเอง เพราะอุดมการณ์เป็นเรื่องที่จะจูงใจประชาชนให้ ร่วมสนับสนุนนโยบาย และเป้าหมายการดำเนินงาน และอาจก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจ ในการปฏิบัติงาน
4. การให้การศึกษายอบรมอย่างต่อเนื่องเป็นการส่งเสริมให้คนมีความรู้ความคิดของตนเอง ช่วยให้ประชาชนมั่นใจในตนเองมากขึ้น การให้การศึกษายอบรมโดยให้ ประชาชนมีโอกาสดลองคิด ปฏิบัติ จะช่วยให้ประชาชนสามารถคุ้มครองตนเองได้ รู้จักวิเคราะห์เห็นคุณค่าของงาน และนำไปสู่การเข้าร่วมในการพัฒนา
5. หลักการทำงานเป็นทีม สามารถนำมาใช้ในการแสวงหาความร่วมมือในการพัฒนาได้ดี
6. หลักการสร้างพลังชุมชน การรวมกลุ่มกันทำงานจะทำให้เกิดพลังในการทำงานและทำให้เกิดประสิทธิภาพ อนึ่ง สำนักมาตรฐานการศึกษา (2545: 118) ได้ กล่าวถึงยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 2 ประการคือ
 - 6.1 การจัดกระบวนการเรียนรู้ สามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้
 - 6.1.1 จัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านเพื่อทำความเข้าใจและเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นต่าง ๆ
 - 6.1.2 จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือจัดทัศนศึกษาระหว่างกลุ่มองค์กร ต่าง ๆ ภายในชุมชนและระหว่างชุมชน
 - 6.1.3 แก่อบรมเพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะด้านต่างๆ
 - 6.1.4 ลงมือปฏิบัติจริง
 - 6.1.5 ถ่ายถอดประสบการณ์และสรุปบทเรียนที่จะนำไปสู่การปรับปรุง กระบวนการทำงานที่เหมาะสม

6.2. การพัฒนาผู้นำเครือข่าย เพื่อให้ผู้นำเกิดความมั่นใจในความและความสามารถที่มี จะช่วยให้สามารถริเริ่มกิจกรรมการแก้ไขปัญหา หรือกิจกรรมการ พัฒนาได้ ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

6.2.1 แลกเปลี่ยน เรียนระหว่างผู้นำทั้งภายในและภายนอกชุมชน

6.2.2 สนับสนุนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนอย่างต่อเนื่อง และสนับสนุน ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นอย่างต่อเนื่อง

6.2.3 แลกเปลี่ยนเรียนและดำเนินงานร่วมกันของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดกระบวนการจัดการและจัดองค์กรร่วมกัน

กรรมวิธีในการมีส่วนร่วมของประชาชน

กรรมวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถทำได้หลายวิธี ที่สำคัญมีดังต่อไปนี้ (โกวิทย์ พวงงาม.2545 : 11)

1. การเข้าร่วมประชุมอภิปราย เป็นการเข้าร่วมอภิปรายหรือเนื้อหาสาระของแผนงานหรือโครงการพัฒนา เพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชน
- 2.การถกเถียง เป็นการแสดงความคิดเห็นได้แย้งตามวิถีทางประชาธิปไตยเพื่อให้ทราบถึงผลดี ผลเสียในกรณีต่าง ๆ โดยเฉพาะประชาชนในท้องถิ่นที่มีผลกระทบ ทั้งทางบวกและทางลบต่อความเป็นอยู่ของเขา
3. การให้คำปรึกษาแนะนำ ประชาชนต้องร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหาร โครงการเพื่อให้ความมั่นใจว่ามีเสียงของประชาชนที่ถูกผลกระทบ เข้ามีส่วนร่วม รับรู้และร่วมในการตัดสินใจและการวางแผนด้วย
4. การสำรวจ เป็นวิธีการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ อย่างทั่วถึง
5. การประสานงานร่วม เป็นกรรมวิธีที่ประชาชนเข้าร่วมตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนของกลุ่มเข้าไปเป็นแกนนำในการจัดการหรือบริหาร
6. การจัดทัศนศึกษา เป็นการให้ประชาชนได้เข้าร่วมตรวจสอบข้อเท็จจริง ณ จุดดำเนินการ ก่อนให้มีการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง
7. การสัมภาษณ์หรือพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้นำ รวมทั้งประชาชนที่ได้รับผลกระทบเพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่น

8. การได้ส่วนสาธารณะ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นต่อนโยบาย กฎ ระเบียบในประเด็นต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน โดยรวม

9. การสาธิต เป็นการใช้เทคนิคการสื่อสารทุกรูปแบบเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนรับทราบอย่างทั่วถึงและชัดเจนอันจะเป็นแรงจูงใจให้เข้ามามีส่วนร่วม

10. การรายงานผล เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทบทวนและสะท้อนผลการตัดสินใจต่อโครงการอีกครั้งหนึ่ง หากมีการเปลี่ยนแปลงจะได้แก้ไขได้ทันเวลาที่ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

सानิคย์ บุญชู (2530: 7) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของ ประชาชนไว้ กล่าวคือ ชุมชนใดที่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าใด ก็จะทำให้การพัฒนาชุมชนนั้นสามารถเป็นไปได้โดยสะดวกและสามารถดำเนิน ไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ได้ ทั้งนี้โดยมีความเชื่อพื้นฐานที่ว่า คนมีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลง คุณค่าของความคิดและสมรรถภาพของคนเรานั้นจะไม่มี ความหมาย ถ้าหากขาด การมีส่วนร่วมกับบุคคลอื่นกระบวนการมีส่วนร่วม

การแบ่ง กระบวนการการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผน
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ
3. การมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านอธิบายถึงปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม เช่น อรรถพร อุ๋นออก (2538: 18) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวความคิดสำคัญ 3 ประการคือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งบังเอิญพ้องกันกลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลของส่วนรวม
2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผนและลงมือกระทำการร่วมกัน
3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มการกระทำที่สนองตอบความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

อัญชานา นิตติคุณ (2543: 24) ได้สรุปปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน 5 ประการคือ ทางด้านกายภาพและชีวภาพ ทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม นอกจากนี้ปัจจัยที่มีอิทธิพลทำให้ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาทั้งหลายได้แก่

1. อายุและเพศ
2. สถานภาพในครอบครัว
3. ระดับการศึกษา
4. สถานภาพทางสังคม
5. อาชีพ
6. รายได้และทรัพย์สิน
7. ระยะเวลาที่อยู่ในชุมชนและระยะเวลาที่อยู่ในโครงการ
8. พื้นที่ดินที่ถือครองและสถานภาพการทำงาน

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543: 152) ได้สรุปปัจจัยที่เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มคือ

1. ปัจจัยด้านกลไกของรัฐ โดยรัฐจะต้อง
 - 1.1 การกำหนดนโยบายจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างของวัฒนธรรมในท้องถิ่น
 - 1.2 สนับสนุนกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมือง
 - 1.3 การสร้างช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน โดยระบบต่างๆ ของราชการจะต้องเอื้ออำนวยและเพิ่มโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม
 - 1.4 มีการติดตามประเมินผล และการให้การสนับสนุนในภายหลัง
2. ปัจจัยด้านประชาชน โดยประชาชนในชุมชนจะต้อง
 - 2.1 มีความรู้ ความเข้าใจ และมีประสบการณ์ในการทำงานพัฒนา
 - 2.2 เป็นฝ่ายตัดสินใจ ริเริ่มกิจกรรมและรับผลประโยชน์
 - 2.3 เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม หรือเป็นผู้นำท้องถิ่น
 - 2.4 มีการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานอื่นๆ
 - 2.5 ได้รับการฝึกอบรมการศึกษาดูงานและรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ

อย่างต่อเนื่อง

3. ปัจจัยด้านนักพัฒนาโดยนักพัฒนาต้อง

3.1 ศึกษาชุมชนเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน และได้เรียนรู้สภาพแวดล้อมต่างๆ ด้านในชุมชน

3.2 มีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาของกระบวนการมีส่วนร่วม

3.3 เป็นผู้สนับสนุนด้านการศึกษาและให้ข้อมูลข่าวสารวิทยาการใหม่ๆ วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.4 มีความจริงใจและมีความผูกพันกับท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนเชื่อถือและศรัทธา

3.5 ดำเนินงานพัฒนาที่มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

4. ปัจจัยการจูงใจ

4.1 การได้รับผลประโยชน์จากการได้เข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา

4.2 โครงการพัฒนาตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน

ไพบูลย์ เจริญทรัพย์ (2534: 39) กล่าวว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนาจะต้องมีปัจจัยที่เอื้ออำนวยหรือมีส่วนร่วมผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชน โดยมีปัจจัยสำคัญคือ

1. ด้านนักพัฒนา โดยนักพัฒนาจะต้องมีความเข้าใจในเนื้อหาและกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมของประชาชน

2. ด้านประชาชน โดยประชาชนต้องเป็นผู้ตัดสินใจเริ่มกิจกรรมของตนเอง

3. การได้รับการสนับสนุนจากภายนอกในด้านต่างๆ เช่น เทคนิควิทยาการ ข้อมูลข่าวสาร การประสานงาน และอุปกรณ์ที่จำเป็น

อคิน รพีพัฒน์ (2531: 57-59) กล่าวในลักษณะเดียวกันว่านักพัฒนาจะต้องมีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนข่าวสาร และเทคโนโลยีให้กับชุมชน นอกจากนี้จะต้องคำนึงถึงโครงสร้างอำนาจของผู้นำท้องถิ่นและประโยชน์ด้วย สำหรับ กาญจนา แก้วเทพ (2530: 217-218) กล่าวว่า ปัจจัยของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทขึ้นอยู่กับ

1. ความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองสามารถที่จะช่วยตนเองพร้อมกับการช่วยเหลือผู้อื่นได้ และจำเป็นต้องแสดงศักยภาพเข้าร่วมต่อการพัฒนา

2. โครงสร้างเศรษฐกิจต่างๆ ที่มีเงื่อนไขแบบเศรษฐกิจเป็นข้อเรียกร้องเบื้องต้น (Requirement) จะทำให้คนจนไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ และวิธีการแสดงออกในรูปแบบตาม ประเพณีมาใช้ในการพัฒนา

3. หน่วยครอบครัวมีความเข้าใจในเรื่องของการมีส่วนร่วมจะมีผลต่อการมีส่วนร่วม และการควบคุมจากเบื้องล่าง (Control from below) มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่าง ต่อเนื่องซึ่งก็คือพลังงานทางสังคม อันได้แก่มาตรการทางสังคม วัฒนธรรม ศาสนา

4. การให้อิสระแก่กลุ่มชาวบ้านที่จะร่วมตัดสินใจด้วยกันในกิจกรรมต่างๆ จะ สร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเองให้เกิดขึ้นในหมู่ชาวบ้าน

5. การตัดสินใจร่วมกลุ่มไม่ได้เป็นหลักการตามเหตุผลของการเก็งกำไร ผลประโยชน์สูงสุดทางวัตถุ หากแต่ตัดสินใจเข้าร่วมบนพื้นฐานคุณค่าอย่างอื่น ผลประโยชน์ทาง วัตถุเป็นสิ่งที่ตามมา

ปัจจัยการจูงใจพื้นฐานเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 3 ประการคือ

1. ปัจจัยของสิ่งจูงใจ ชาวชนบทจะเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ทั้งในแง่ การร่วมแรง ร่วมทรัพยากรหรืออื่นๆ นั้นจะมีเหตุผลจูงใจ 2 ประการ คือ การมองเห็นว่าคนจะได้ ผลประโยชน์ตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไป ซึ่งถือเป็นเรื่องของการกระตุ้นให้เกิดสิ่งจูงใจประการที่ สองการที่ได้รับการบอกกล่าวหรือชักชวนจากเพื่อนให้เข้าร่วมโดยมีสิ่งจูงใจเป็นความน่าเชื่อถือเป็น เรื่องของการก่อให้เกิดสิ่งจูงใจ

2. ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม แม้ว่าชาวชนบทเป็นจำนวน มากจะเป็นประโยชน์ของการเข้าร่วมในกิจกรรมพัฒนา แต่ก็ไม้อาจจะเข้าร่วมกิจกรรมไว้เนื่องจาก การเข้ามามีส่วนร่วมกันนั้นมิได้มีการจัดรูปแบบความสัมพันธ์ที่เหมาะสม เช่น ภาวะผู้นำ กฎระเบียบแบบแผน ลักษณะการทำงาน เงื่อนไขการเข้าร่วม เป็นต้น ดังนั้นพื้นฐานทางด้าน โครงสร้างของช่องทางในการเข้าร่วมจึงควรมีลักษณะดังนี้คือ

2.1 เปิดโอกาสให้ทุกๆ คนและทุกๆ กลุ่มในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมใน การพัฒนาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยการเข้าร่วมอาจจะอยู่ในรูปของการมีตัวแทนหรือการเข้า ร่วมโดยตรง

2.2 ควรมีเวลากำหนดที่ชัดเจน เพื่อเข้าร่วมจะสามารถกำหนดเงื่อนไข ของตนเองได้ตามสภาพเป็นจริงของตน

2.3 กำหนดลักษณะของกิจกรรมที่แน่นอนว่าจะทำอะไร

3. ปัจจัยอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม โดยปรกติที่ผ่านมา ในกิจกรรมหนึ่งๆ แม้ว่าประชาชนจะเห็นด้วยได้มีโอกาสเข้าร่วมก็ไม่อาจจะกำหนดเป้าหมาย

วิธีการหรือผลประโยชน์ของกิจกรรมแต่ขึ้นอยู่กับกำหนัดและการจัดสรรของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งไม้อาจจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่แท้จริง

ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่อาจมองเพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง การจะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมต้องพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายๆ ด้านเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวความคิดสำคัญ 3 ประการคือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลส่วนบุคคล ซึ่งบังเอิญเห็นพ้องต้องกัน กลายเป็นความสนใจและความกังวลของส่วนร่วม
2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม การวางแผนและลงมือกระทำร่วมกัน
3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำการที่สนองตอบความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

อัญชนา นิติกุล (2543: 24) ได้สรุปปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมี 5 ประการดังนี้

1. ปัจจัยทางกายภาพและชีวภาพ
2. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ
3. ปัจจัยทางด้านการเมือง
4. ปัจจัยทางด้านสังคม
5. ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม

ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่อาจมองปัจจัยเพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง การจะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมต้องพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

การมีส่วนร่วมของราษฎรนั้นมีปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และจิตวิทยา ผลการวิจัยของ นำชัย ทุนผล (2529: 118) พบว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาผู้นำท้องถิ่นของประชาชน จะมีความสัมพันธ์ในทางตรงกับสถานภาพทางเศรษฐกิจและจิตวิทยาของประชาชนเอง ถ้าประชาชนเข้าร่วมประชุมวางแผนในหมู่บ้านบ่อยขึ้น จะมีผลให้มามีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาเพิ่มขึ้น การสร้างองค์กรประชาชนในชุมชน เพื่อให้ประชาชนรู้จักการวางแผน และปฏิบัติตามแผนด้วยตนเอง จะก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของนำมา

ซึ่งความร่วมมือ ร่วมใจกันทำงานในกิจกรรมที่กำหนดไว้ให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ในการตรวจเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้คือ

อายุ

อายุเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม จากผลการศึกษาของ Jerusalem (1979 อ้างใน นำชัย ทุนผล, 2529: 10) พบว่า อายุของประชากรมีส่วนเกี่ยวข้องกับระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างยิ่ง นั่นคือบุคคลที่มีอายุมากขึ้น และเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการมากกว่าบุคคลที่มีอายุน้อย และไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับ ศิริวรรณ วงษ์สมบัติ (2533: 62) พบว่าอายุมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญ เพราะผู้ที่มีอายุมากขึ้นต้องการการทำงานเพื่อส่วนรวม และต้องการเพื่อนในการพบปะสังสรรค์ในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของประจักษ์ สีหราช (2534: 89) กล่าวว่า อายุมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุมากขึ้น ย่อมส่งผลให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น และ พบว่าอายุมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ

ระดับการศึกษา

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2525: 486) ได้สรุปว่าถ้าประชาชนมีความรู้สูงขึ้น จะส่งผลต่อการพัฒนาตนเองให้สูงขึ้นด้วย ในทำนองเดียวกัน บุญสม วราเอกศิริ (2539: 163) ระดับการศึกษาสูงจะสนใจอ่านข่าวสารมากกว่า ถ้าระดับการศึกษาค่ำก็จะอ่านไม่ออกและอธิบายเข้าใจยาก ลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้อาจมีผลต่อการมีส่วนร่วม ดังเช่น ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนได้แก่ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ ซึ่งผลการศึกษานี้ขัดแย้งกับผลการศึกษาของ

จิรายุ ทองขาวอ่อน (2537: 36) ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร กล่าวคือ เพศ และระดับการศึกษา ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรแต่อย่างใด

ขนาดของครอบครัว

ขนาดของครอบครัวมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมกลุ่มเกษตรกร ซึ่งผลการศึกษาของกองการวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน (2529: 93) เสนอว่า เกษตรกรที่มีขนาดของครอบครัวขนาดเล็ก จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์การเกษตร โดยเฉพาะการเข้าร่วมประชุมสหกรณ์มากกว่าเกษตรกรที่มีขนาดของ

ครอบครัวยุคใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุภาพ ขาวชัย (2534 : 93) ที่พบว่าเกษตรกรที่มีครอบครัวยุคเล็กจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์การเกษตรมากกว่าเกษตรกรที่มีครอบครัวยุคใหญ่

การถือครองที่ดิน

อนงค์ เกิดสาลี (2521 : 11) ได้วิจัยการยอมรับวิทยาการแผนใหม่ของเกษตรกรในหมู่บ้านปากปราน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้สรุปว่าเกษตรกรที่มีขนาดพื้นที่ถือครองต่างกัน จะยอมรับวิทยาการแผนใหม่ต่างกัน ในขณะที่ บุญสม วราเอกศิริ (2539 : 163) ได้รายงานไว้ว่า หากมีที่ดินพอสมควรหรือขนาดใหญ่พอที่จะขยายงานได้ก็จะรับได้ดี แต่ถ้าไม่มีที่ดินหรือมีจำกัดจะขยายต่อก็ไม่ได้ การยอมรับสิ่งใหม่ ๆ ก็จะลดน้อยลง ซึ่งลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้อาจจะมีผลต่อการมีส่วนร่วม

รายได้

นำชัย ทุนผล (2529 : 10) รายงานว่า รายได้ของประชาชนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของการพัฒนาหมู่บ้าน ผู้ที่มีรายได้มากกว่าจะพัฒนาตนเองในด้านความรู้และยอมรับในวิชาชีพที่โครงการพัฒนานำไปแพร่กระจายได้ดีกว่า หมู่บ้านที่มีผู้มียาได้น้อยกว่า และคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งมีรายได้สูงจะมีความรับผิดชอบในหน้าที่การทำงานพัฒนาสาธารณูปโภคของชุมชนสูง ซึ่งในทำนองเดียวกัน การศึกษาของ ศิริวรรณ วงษ์สมบัติ (2533: 62) พบว่ารายได้มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ทั้งนี้เนื่องจากผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีย่อมมีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ในทางเชื้อเสียงเป็นที่ยอมรับนับถือและได้รับการยกย่องในสังคม

การได้รับข้อมูลข่าวสาร

ชูชีพ ใจมั่น (2537: 52) กล่าวว่า ประชาชนที่มีการคมนาคมสะดวก มีไฟฟ้าใช้ สามารถรับฟังข่าวสารจากวิทยุ โทรทัศน์ และสื่อสารมวลชนอื่น ๆ ซึ่งมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน

ตำแหน่งทางสังคม

นภา ชมไพบุลย์ (2530 : 2) ได้ศึกษาพบว่า ประธานและกรรมการกลุ่มเกษตรกรมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ตัดสินใจเลือกแนวทางการดำเนินงานในการพัฒนาชนบทเป็นส่วนใหญ่ใน

ขณะที่การศึกษาของ เอกชัย ตั้งบริบูรณ์รัตน์ (2545: 36) ในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ พบว่า ปัจจัยทีู่งใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด คือ ตำแหน่งทางสังคม และผู้ทีู่งใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด คือกำนัน ในขณะที่การศึกษาของ สุรัสวดี หุ่นพยนต์ (2548 : 56) พบว่าตำแหน่งทางสังคมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชน เนื่องจากประชาชนเข้าใจผิดคิดว่ากิจกรรมการพัฒนาเป็นเรื่องของผู้นำ

การติดต่อกับเจ้าหน้าที่

ความสัมพันธ์ของเกษตรกรกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นปัจจัยที่สำคัญมาก ซึ่ง นำชัย ทนุผล และสุนิลา ทนุผล (2532: 9) พบว่า การติดต่อระหว่างเกษตรกรกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีผลให้เกษตรกรเกิดการรับรู้ต่อนวัตกรรมในทางที่ดี และมีการตื่นตัวรับข่าวสาร ทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อวิทยาการใหม่ ๆ ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า ความถี่ในการติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่กับเกษตรกรยิ่งมากขึ้นเท่าไร เกษตรกรจะมีแนวโน้มในการยอมรับสิ่งที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรนำไปเผยแพร่มากขึ้น ในขณะที่ นำชัย ทนุผล และสุนิลา ทนุผล (2532 : 9) เสนอว่า ปัจจัยการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญประการหนึ่งต่อการเข้าร่วมในการดำเนินงานตามโครงการของเกษตรกร

ประสบการณ์การฝึกอบรม

นำชัย ทนุผล และสุนิลา ทนุผล (2532: 8) กล่าวว่า การให้การศึกษาแก่บุคคลเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมนุษย์ ความสามารถและทักษะ ความรับผิดชอบและความเอาใจใส่ และการศึกษายังเป็นการเพิ่มสถานภาพทางสังคมของบุคคลด้วย ซึ่งมีผลให้บุคคลติดต่อกับผู้อื่นได้ด้วยความมั่นใจมากขึ้น กล่าวแลกเปลี่ยนความสนใจของผู้อื่นด้วย เกษตรกรที่เข้าร่วมฝึกอบรม และสัมมนาทางการเกษตร และเยี่ยมชมแปลงสาธิตจะมีแนวโน้มในการยอมรับนวัตกรรมมากขึ้น กล่าวได้ว่า เกษตรกรที่มีประสบการณ์ในการเข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งจัดโดยหน่วยงานพัฒนาบ่อยครั้ง จะมีแนวโน้มที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในงานส่งเสริมการเกษตรมากยิ่งขึ้น ในทำนองเดียวกัน สิริวรรณ วงศ์สมบัติ (2533: 63) ได้กล่าวไว้ว่า “ประสบการณ์การฝึกอบรมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม เพราะผู้ที่เข้าร่วมทำการฝึกอบรมบ่อยครั้งย่อมมีความรู้และวิธีการใหม่ ๆ โดยใช้ประสบการณ์ในการฝึกอบรม เป็นหลักในการดำเนินการการเข้าอบรมบ่อย ๆ เป็นการเพิ่มพูนความรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความเข้าใจอันดี ความต้องการที่ถูกต้อง และความชำนาญแก่ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรม”

การเป็นสมาชิกกลุ่ม

การศึกษาของ วัลภา หยุทอง (2535: 64) พบว่า เกษตรกรที่มีการรวมกลุ่มมีแนวโน้มในการยอมรับเครื่องจักรและการทำนาสองครั้งเร็วกว่าเกษตรกรที่ไม่มีการรวมกลุ่มซึ่งอาจจะส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ในขณะที่ สุวรรณิ คงทอง (2536 : 3) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนในท้องถิ่นอำเภอสีเกา จังหวัดตรัง พบว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของป่าชายเลนชุมชน

สำหรับการศึกษาของอังคณา ลิมนันทวัราไชย (2525: 65) พบว่า การเป็นสมาชิกสหกรณ์ได้ใช้วิทยาการแผนใหม่มากกว่าผู้ไม่เป็นสมาชิก ซึ่งลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้อาจส่งผลต่อการมีส่วนร่วม

มาตรการการมีส่วนร่วมของประชาชน

การที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่ขึ้นอยู่กับมาตรวัดปริมาณหรือคุณภาพของการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่สำคัญที่ไม่อาจมองข้าม จำเนียร ศิลปอาชา (2540: 22-24) กล่าวถึงมาตรการมีส่วนร่วมโดย ได้เสนอมาตรวัดระดับแรกของการจำแนกว่า การกระทำอะไรจึงจะถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมหรือไม่พอสรุปประเด็นได้ 3 ประการคือ

1. การกระทำโดยแต่ละบุคคล มิใช่เป็นการกระทำโดยกลุ่มซึ่งอาจทำให้การวิเคราะห์หรือได้ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องเพราะการแสดงออกของแต่ละบุคคลในกระบวนการมีส่วนร่วม นั้นจะเห็นได้ถึงค่านิยม ความรับรู้ และพฤติกรรมของแต่ละบุคคล กล่าวคือ กริยาที่ถือว่าเป็นส่วนร่วมก็คือกริยาที่มีการแสดงต่อผลของการกระทำนั้นโดยตรงของแต่ละบุคคล
2. ความหนาแน่นของการกระทำซึ่งแสดงออกโดยการร่วมกระทำที่บ่อยครั้ง ระยะเวลาของกิจกรรมที่ยาวนานหรือมีความผูกพัน และมีแรงจูงใจการกระทำ
3. คุณภาพของการเข้าร่วม ซึ่งดูจากผล และผลกระทบของการกระทำในเบื้องต้นแรก ความรับผิดชอบ การตัดสินใจ การเปิดกว้างยอมรับความสามารถ และความคิดเห็นมีการทำการประเมินผล

8. การควบคุมโดยประชาชน (citizen control) 7. การมอบอำนาจ (delegated power) 6. การมีส่วนร่วม (partnership)	ระดับที่อำนาจเป็นของประชาชน (degree of citizen power)
5. การปลอบประโลม (placation) 4. การได้รับการปรึกษาหารือ (consultation) 3. การได้รับแจ้งข่าวสาร (information)	ระดับของสัญลักษณ์
2. การถูกบำบัดรักษา (therapy) 1. การถูกจัดการ (manipulation)	ระดับที่ไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม (non participation)

ภาพ 2 บันได 8 ขั้นของการมีส่วนร่วม

ส่วน Amstein (1969 : 143) ได้เสนอในรูปแบบที่เรียกว่า “บันได 8 ขั้นของการมีส่วนร่วม” ว่าการช่วยลดความสับสนของการมีส่วนร่วมอันเป็นการช่วยการวิเคราะห์ผลในขั้นสุดท้าย โดยระดับขั้นทั้ง 8 นี้ยังแยกได้เป็นการมีส่วนร่วม 3 ระดับดังนี้

จากระดับต่างของบันไดคือ 1) การถูกจัดการ ถูกเชิญให้ทำ และ 2) การถูกบำบัด ทั้ง 2 ขั้นนี้ถือว่าไม่เป็นการมีส่วนร่วม ซึ่งประชาชนไม่สามารถมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือกำหนดโครงการได้ แต่สำหรับผู้ถืออำนาจนั้นจะใช้การศึกษาและเชี่ยวชาญของผู้เข้าร่วม ระดับกลางของบันไดคือ 3) การได้รับแจ้งข่าวสาร และ 4) การได้รับการปรึกษาหารือซึ่งเป็นระดับของสัญลักษณ์ที่ผู้ถืออำนาจจะเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมได้และคิดแต่จะไม่มีอำนาจการกระทำใดๆ

ซึ่งมีขั้นที่ 5) คือการปลอบประโลมเป็นขั้นสูงสุดของระดับการเป็นสัญลักษณ์โดยผู้มีอำนาจรู้ถึงสิทธิในการตัดสินใจแต่ได้จำกัดอำนาจนั้นไว้ และระดับสูงของบันได คือ 6) การมีส่วนร่วมประชาชนสามารถเจรจาต่อรองและจัดการในการสับเปลี่ยนกับผู้ถืออำนาจเดิมขั้นสูงสุดของบันได คือ 7) การมอบอำนาจ และ 8) การควบคุมโดยประชาชนจะสามารถใช้อำนาจในการตัดสินใจ และการจัดการ โดยสมบูรณ์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปรีชา สุกใส (2541) ได้ทำ การศึกษาปัจจัยบางประการที่มีผลทำให้ชาวสวนยอมรับวิทยาการเกษตรแผนใหม่ โดยศึกษาเฉพาะกรณีชาวสวนตำบลไม้เค็ด อำเภอมือง จังหวัดปราจีนบุรีพบว่า ลักษณะทางสังคมของชาวสวน ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา การติดต่อกับชุมชน การติดต่อกับบุคคลในชุมชน ของชาวสวนมีความสัมพันธ์กับการยอมรับวิทยาการเกษตรแผนใหม่ ของชาวสวนโดยชาวสวนที่มีอายุน้อย มีระดับการศึกษาสูง มีการติดต่อกับนอกชุมชนและบุคคลในชุมชนมากจะมีการยอมรับวิทยาการเกษตรแผนใหม่มากกว่าชาวสวนที่มีลักษณะตรงกันข้าม

ปัญญา เลิศไกร (2524) ได้ทำ การศึกษาการยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชาวมุสลิม : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านปากน้ำใหม่ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยศึกษาจากหัวหน้าครอบครัวชาวมุสลิมที่ดั่งบ้านเรือนอยู่ในหมู่บ้านปากน้ำใหม่ ตำบลท่าศาลา จำนวน 79 คน พบว่าลักษณะการยอมรับ การติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอก หรือสื่อการเปลี่ยนแปลง ระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ ฐานะทางสังคมและความเคร่งครัดทางศาสนาของหัวหน้าครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์ กับการยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางการแต่งกาย อนามัยแผนใหม่และการศึกษา

บุลศักดิ์ โพธิเจริญ (2528) ได้ทำ การศึกษาการยอมรับการทำ นาหว่านน้ำตามแผนใหม่ของเกษตรกรผู้นำ จังหวัดสิงห์บุรี พบว่าลักษณะเกษตรกรผู้นำ ด้านสังคมเศรษฐกิจแตกต่างอื่นได้แก่อายุ การศึกษา ฐานะทางสังคม การถือครองที่ดิน การติดต่อกับชุมชนภายนอก และการได้รับข่าวสารมีผลทำให้อัตราการยอมรับการทำ นาหว่านน้ำตามแผนใหม่แตกต่างกัน

พิสมัย กระแสร์อินทร์ (2515: 19-144) ได้ทำ การศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับการปลูกพืชหมุนเวียนของเกษตรกรจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับจะแตกต่างกันออกไป กล่าวคือ อิทธิพลเกี่ยวกับคุณลักษณะของเกษตรกร เช่น อายุต่ำกว่าระดับการศึกษาสูงกว่า การประกอบอาชีพหลายชนิด มีประสบการณ์ปลูกพืชหมุนเวียนมากกว่า รายได้และฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่า การเข้าร่วมกิจกรรมสังคม และจำนวนความถี่ในการติดต่อกับโลกภายนอกมากกว่า จะมีอิทธิพลต่อการยอมรับมากที่สุด ส่วนอิทธิพลที่รองลงมาคืออิทธิพลเกี่ยวกับคุณลักษณะของพนักงานส่งเสริมและคุณลักษณะของเทคโนโลยีต่าง ๆ ตามลำดับ

สาโรจน์ แผงยัง (2541, 24) ได้ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาของนักฝึกอบรมในประเทศไทย วิธีการศึกษาใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกของสมาคมนักฝึกอบรมแห่งประเทศไทยจำนวน 304

คน ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุด้านพฤติกรรมการสื่อสาร ทักษะคิดและแรงจูงใจมีอิทธิพลโดยตรงต่อการยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา ส่วนปัจจัยเชิงสาเหตุด้านคุณลักษณะส่วนตัว คุณลักษณะองค์การมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา โดยมีอิทธิพลผ่านตัวแปรความรู้ทัศนคติและแรงจูงใจ

วิรุทธ บุญยะไวโรจน์ (2541, 24) ได้ศึกษาระดับการยอมรับนวัตกรรมและการรับรู้คุณค่าของนวัตกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ของครูคณิตศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาเขตกรุงเทพมหานคร วิธีการศึกษาใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูผู้สอนคณิตศาสตร์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 259 คน ผลการศึกษาพบว่า

1. ระดับการยอมรับ นวัตกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ของครูคณิตศาสตร์รวมทุกด้านอยู่ในระดับการตัดสินใจ
2. การรับรู้คุณค่าของนวัตกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ของครูคณิตศาสตร์รวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง
3. ครูคณิตศาสตร์ที่มีเพศต่างกัน อายุต่างกัน ระยะเวลาทำ การสอนต่างกัน มีระดับการยอมรับนวัตกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ไม่แตกต่างกัน ส่วนครูคณิตศาสตร์ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน การผ่านการฝึกอบรมต่างกัน มีการยอมรับนวัตกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์แตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05
4. ครูคณิตศาสตร์ที่มีเพศต่างกันระยะเวลาที่ทำการสอนต่างกันและผ่านการฝึกอบรมต่างกันมีการรับรู้คุณค่าของนวัตกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ไม่แตกต่างกันส่วนครูคณิตศาสตร์ที่มีอายุต่างกัน และระดับการศึกษาต่างกัน มีการรับรู้คุณค่าของนวัตกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์แตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05
5. ครูคณิตศาสตร์ที่มีระดับการยอมรับนวัตกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์แตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

จำเนียร ศิลปะอาษา (2540) ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้นำคือผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในการป้องกันและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลให้ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมีส่วนร่วมในการป้องกันและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และลักษณะการมีส่วนร่วมในการป้องกันและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการป้องกันและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการป้องกันและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ นั้นไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วม แต่ความคาดหวังถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วมนั้นมีผลต่อการมีส่วนร่วม

สกนธ์ จันทักษ์ (2528) ศึกษาปัจจัยบางประการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบล จังหวัดศรีสะเกษ พบว่าหัวหน้าครัวเรือนที่ติดต่อกับผู้นำท้องถิ่นมาก จะมีส่วนร่วมในการจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบลมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีการติดต่อกับผู้นำท้องถิ่นน้อย หัวหน้าครัวเรือนที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องศูนย์เยาวชนตำบลมากจะมีส่วนร่วมในการจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบลมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องศูนย์ฯ

ธีระเดช พรหมวงศ์ (2540) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาวเขาในการส่งเสริมการปลูก และผลิตกาแฟอาราบิก้า ในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เพศ เพาะ ระดับการศึกษา รายได้ ตำแหน่งทางสังคม ความคาดหวังในผลประโยชน์ที่เข้าร่วมในโครงการส่งเสริม และการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาวเขาในการส่งเสริมการปลูก และผลิตกาแฟอาราบิก้า

สุวิทย์ ม่วงเกษม (2540) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมสหกรณ์การเกษตรสันป่าตอง จำกัด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าขนาดเนื้อที่ถือครองที่ดินเพื่อการเกษตร และระยะเวลาการเป็นสมาชิกสหกรณ์ เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมสหกรณ์ โดยพบว่าสมาชิกที่มีขนาดเนื้อที่ถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรส่วนมากจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์มากกว่า สมาชิกที่มีขนาดเนื้อที่ถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรน้อย และสมาชิกที่มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกมาก จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์มากกว่าสมาชิกที่มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกน้อย ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ และความรู้ความเข้าใจในหลักวิธีการสหกรณ์ พบว่าเป็นปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมี

เจลินศักดิ์ บุญนำ (2543) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน ของกลุ่มเกษตรกรสวนยางไม้เรียง พบว่า เพศ อายุ การเข้าร่วมกลุ่มมาก การฝึกอบรม และข้อมูลข่าวสาร มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรสวนยางไม้เรียงในการพัฒนาชุมชน ส่วนรายได้ ระดับการศึกษา และขนาดของครอบครัว พบว่าไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วม

วันเพ็ญ วอกลาง (2534) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก พบว่า การมีส่วนร่วมของเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำในหมู่บ้านที่ใช้น้ำจากแหล่งน้ำที่ได้รับรางวัล และไม่ได้รับรางวัล ไม่มีความแตกต่างกัน นอกจากนี้ยังพบว่าบทบาทของกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำเพียงปัจจัยเดียวเท่านั้น ที่มีผลกระทบโดยตรงต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำ ปัจจัยอื่นๆ ไม่มีผลโดยตรงต่อการมีส่วนร่วมฯ และยังคงพบต่อไปอีกว่า ปัจจัยการฝึกอบรม และการนิเทศงาน ส่งผลทางอ้อมต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำ โดยผ่านตัวแปร บทบาทของกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำ จะเห็นได้ว่าการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กจะประสบ

ความสำเร็จ ต้องให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมมุ่งเพิ่มศักยภาพ และความสามารถของผู้นำท้องถิ่น โดยการให้การฝึกอบรม และติดตามการทำงานของผู้นำในเรื่องการดูแลและพัฒนาแหล่งน้ำ

ธวัชชัย วิสมล (2538) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านคือ การรับรู้กับการมีส่วนร่วม ความคาดหวังถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา ความไว้วางใจและเชื่อถือที่มีต่อผู้นำชุมชนโดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน

นพพร เชื้อขำ (2531) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมสหกรณ์การเกษตรเมืองมินบุรี จำกัด พบว่า สมาชิกที่มีการศึกษาสูง มีระยะเวลาในการเข้าร่วมสมาชิกสหกรณ์นาน ได้รับข่าวสารมากมีความรู้ความเข้าใจในหลักการสหกรณ์มาก และมีความคาดหวังประโยชน์จากสหกรณ์มากจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมด้านต่างๆ ของทางสหกรณ์มาก สุเมธ แสงนันทนวล (2531: 32) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์ในกิจกรรมหมู่บ้านแบบเคหบาล ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านสหกรณ์เคหสถานกรุงเทพ จำกัด โครงการ 4 พบว่าปัจจัยทางด้านอายุ สถานภาพทางสังคมและความรู้ความเข้าใจมีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการเข้าร่วมกิจกรรมก็เช่นกัน

ภาคสรุป

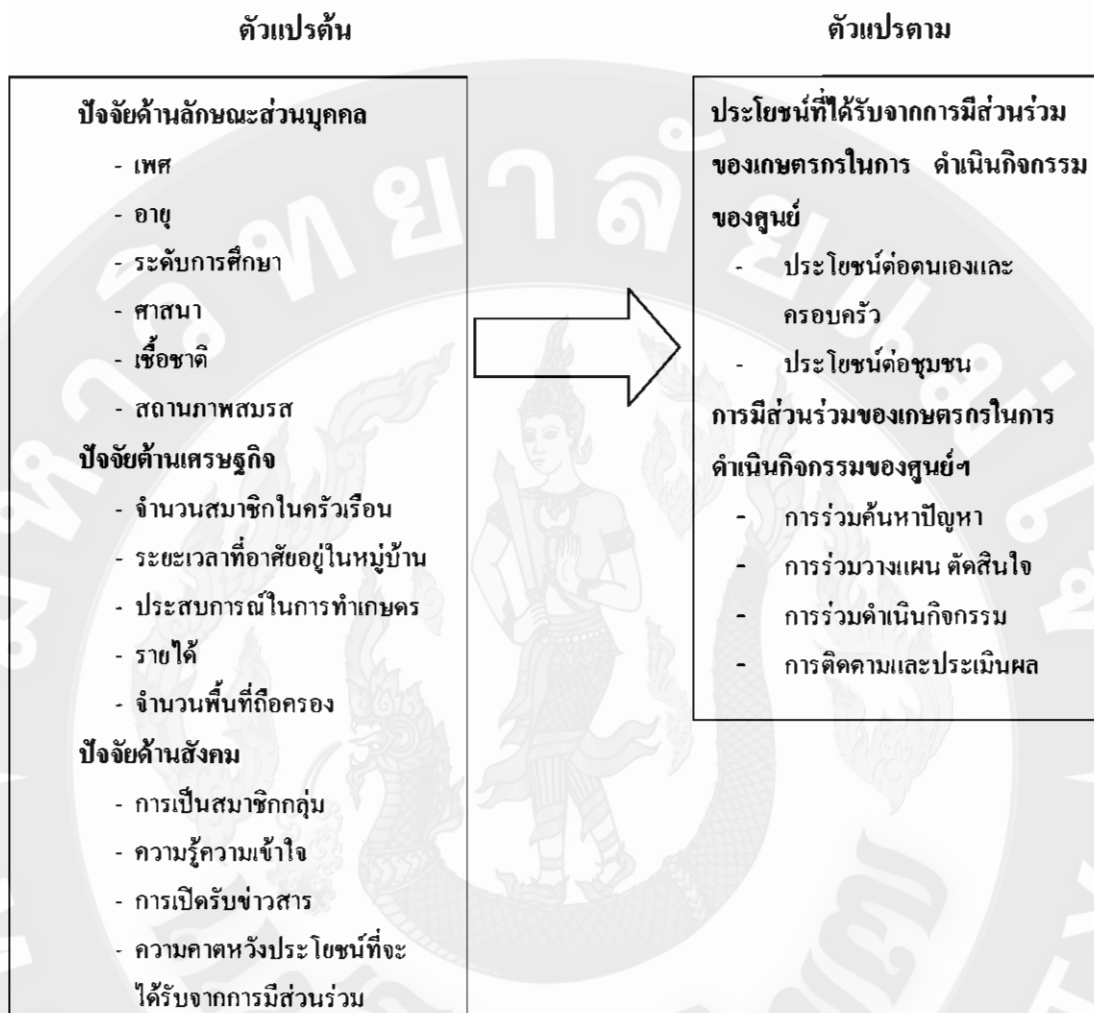
จากการตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินงานกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ สรุปแนวทางการวิจัยได้คือ

การดำเนินงานกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ จะบรรลุไปในทิศทางที่ตั้งเป้าหมายไว้นั้นจำเป็นจะต้องให้เกษตรกรเข้าไปมีส่วนร่วมมากที่สุด นอกจากนั้นการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ จะเป็นเครื่องมือที่จะขับเคลื่อนให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ หากศูนย์ฯ สามารถที่จะกระตุ้น ชูงใจ ชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมได้มากก็จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาได้ดียิ่งขึ้น ยังจะส่งผลให้เกษตรกรพึ่งพาตนเองได้ เพื่อให้การดำเนินงานตรงกับความต้องการของเกษตรกรโดยจะต้องเข้าไปร่วมในเกือบทุกขั้นตอน ทั้งการวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การกำหนด กิจกรรมและติดตามผล ฉะนั้น การมีส่วนร่วมของเกษตรกรจึงเป็นปัจจัยที่จะทำให้ศูนย์ฯ มีการพัฒนาและสามารถช่วยเหลือเกษตรกรในพื้นที่ได้ และบรรลุความต้องการอย่างแท้จริงของเกษตรกรอันจะก่อให้เกิดการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมถึงการพัฒนาในด้านอื่นๆ ต่อไป

ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดว่าปัจจัยบางประการที่นอกเหนือจากสถานภาพส่วนบุคคลข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม คือปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ ปัจจัยด้านการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ และประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ จะมีความสัมพันธ์ต่อระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ คือ การค้นหาปัญหา การวางแผน ตัดสินใจ การร่วมดำเนินกิจกรรม และการติดตามประเมินผลจึงได้ที่มาของกรอบแนวคิดในงานวิจัยครั้งนี้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินงานกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ โดยศึกษาปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล สถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ศาสนา เชื้อชาติ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ประสบการณ์ในการทำเกษตร รายได้ จำนวนพื้นที่ถือครอง การเป็นสมาชิกกลุ่ม ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์และการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ การเปิดรับข่าวสาร และความคาดหวังประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วม คาดว่าจะมีความสัมพันธ์ต่อระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

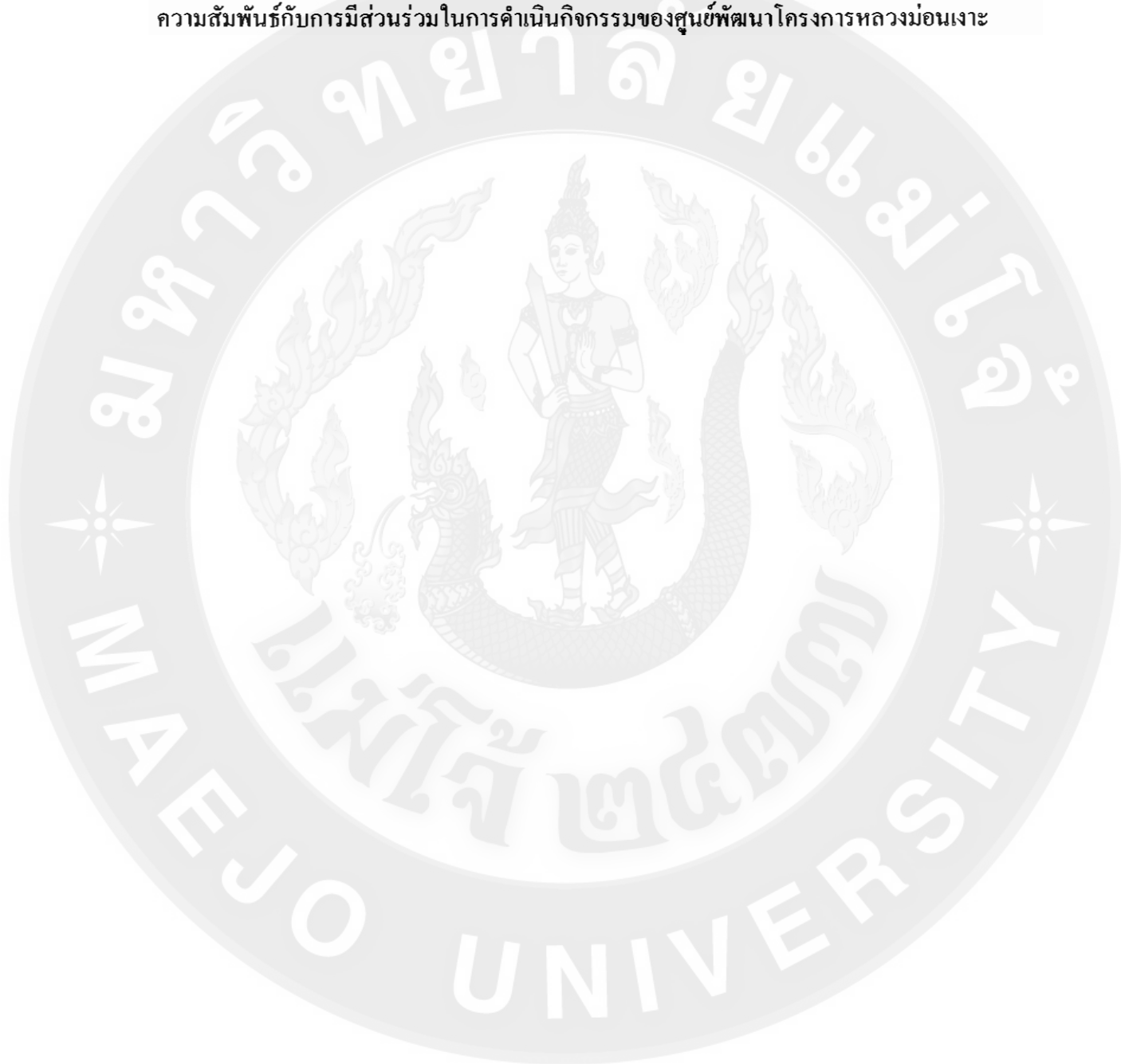
ภาพ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารการวิจัยสามารถได้มาซึ่งข้อสมมติฐานเพื่อการทดสอบ คือ

1. ปัจจัยด้านลักษณะบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ศาสนา เชื้อชาติ ของผู้ให้ข้อมูล มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ
2. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ประสบการณ์ในการทำเกษตร รายได้ จำนวนพื้นที่ถือครองของผู้ให้ข้อมูล มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

3. ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ การเป็นสมาชิกกลุ่ม ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์และการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ การเปิดรับข่าวสาร และประโยชน์ที่จะได้รับการมีส่วนร่วม มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

สถานที่ดำเนินการวิจัยอยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ซึ่งประกอบด้วย 3 ตำบล 7 หมู่บ้าน 17 กลุ่มบ้าน คือบ้านม่อนเงาะ บ้านกำน้อย บ้านเมืองกำย บ้านเหล่า บ้านกุ่มบัวสา บ้านออบ บ้านฮ่อมเฮี้ยะ บ้านกุ่มป่าหอบ บ้านผาหมอน บ้านห้วยตองกำย บ้านปางยาง บ้านสบกำย บ้านห้วยน้ำเย็น บ้านผาแตก บ้านปงตอง บ้านกำยโค้ง บ้านสามสบ

เหตุผลที่เลือกสถานที่นี้ในการดำเนินการวิจัย มีดังนี้

1. เกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ประกอบด้วย 5 ชนเผ่า ได้แก่ คนเมือง ม้งจีนฮ่อลีซอ และกะเหรี่ยง
2. เกษตรกรทั้ง 5 ชนเผ่าได้รับคำแนะนำด้านวิชาการ ปรัชญาในด้านเทคโนโลยีการปลูกพืชที่ดีและเหมาะสมจากเจ้าหน้าที่ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะแบบเดียวกัน
3. มีสภาพพื้นที่ที่หลากหลาย มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางตั้งแต่ 700 เมตร ถึง 1,250 เมตร

ตาราง 1 แสดงจำนวนประชากรในเขตรับผิดชอบของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

ลำดับ ที่	ชื่อกลุ่มบ้าน	จำนวน ครัวเรือน	จำนวนประชากร (คน)		
			ชาย	หญิง	รวม
1	บ้านม่อนเงาะ	38	143	141	284
2	บ้านก้ายน้อย	48	92	93	185
3	บ้านเมืองก้าย	42	73	71	144
4	บ้านเหล่า	58	109	87	169
5	บ้านกิ้วัวฮา	30	46	66	112
6	บ้านฮอบ	67	84	72	156
7	บ้านฮ่อมเฮี้ยะ	8	16	11	27
8	บ้านกิ้วัวหอบ	37	111	102	213
9	บ้านผาหมอน	13	23	18	41
10	บ้านคองก้าย	10	14	15	29
11	บ้านปางยาง	35	53	54	107
12	บ้านสบก้าย	25	48	41	89
13	บ้านห้วยน้ำเย็น	41	73	58	131
14	บ้านผาแตก	2	5	3	8
15	บ้านปางตอง	17	24	20	44
16	บ้านก้ายโค้ง	10	14	13	27
17	บ้านสามสบ	22	36	34	70
รวม		503	964	899	1,863

แหล่งข้อมูล กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 2545 ทำเนียบ
ชุมชนบนพื้นที่สูง 20 จังหวัดในประเทศไทย

ตาราง 2 จำนวนประชากรที่รับการส่งเสริมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะแต่ละหมู่บ้าน

ลำดับที่	ชื่อกลุ่มบ้าน	จำนวนครัวเรือน
1	บ้านม่อนเงาะ	38
2	บ้านก่ายน้อย	48
3	บ้านเมืองก่าย	42
4	บ้านเหล่า	58
5	บ้านกึ่งบัวสา	30
6	บ้านออบ	67
7	บ้านฮ่อมเฮี้ยะ	8
8	บ้านกึ่งป่าหอบ	37
9	บ้านผาหมอน	13
10	บ้านตองก่าย	10
11	บ้านปางยาง	35
12	บ้านสบก่าย	25
13	บ้านห้วยน้ำเย็น	41
14	บ้านผาแตก	2
15	บ้านปงตอง	17
16	บ้านก่ายโค้ง	10
17	บ้านสามสบ	22
รวม		503

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรชนเผ่าซึ่งอยู่ในรับเชลยรับผิดชอบของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ซึ่งมีจำนวน 503 คน จึงกำหนดขนาดตัวอย่าง(sample size) โดยใช้สูตรของ Taro Yamane และความคลาดเคลื่อนนี้มาจากการสุ่มตัวอย่าง ที่ระดับ 0.05 ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง 223 คน พวงรัตน์ ทวีรัตน์(2543: 284)

$$n = N \frac{1}{1 + Ne^2}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากรทั้งหมด

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้น

ในที่นี้

N = 503

e = 0.05

$$n = \frac{503}{1 + (503)(0.05)^2}$$

$$= 223$$

คำนวณจำนวนประชากรที่ต้องการศึกษาแต่ละกลุ่มเพื่อหาสัดส่วนที่เหมาะสมโดยใช้สูตรที่ (นำชัย ทนุผล, 2529: 54)

$$n_i = \frac{nN_i}{N}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (จำนวน)

N = จำนวนประชากรทั้งหมด

N_i = จำนวนประชากรในแต่ละกลุ่ม

n_i = จำนวนตัวอย่างที่สุ่มจากกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่ม
จะได้ขนาดของตัวอย่างในแต่ละหมู่บ้านดังนี้

ตาราง 3 จำนวนประชากรและขนาดตัวอย่างในแต่ละหมู่บ้าน

ลำดับที่	ชื่อหมู่บ้าน	ขนาดประชากร	ขนาดตัวอย่าง
1	บ้านม่อนเงาะ	38	17
2	บ้านก่ายน้อย	48	21
3	บ้านเมืองก่าย	42	20
4	บ้านเหล่า	58	26
5	บ้านกิ้วบัวสา	30	13
6	บ้านออบ	67	30
7	บ้านฮ่อมเสี้ยว	8	3
8	บ้านกิ้วป่าหอบ	37	16
9	บ้านผาหมอน	13	6
10	บ้านตองก่าย	10	4
11	บ้านปางยาง	35	15
12	บ้านสบก่าย	25	11
13	บ้านห้วยน้ำเย็น	41	18
14	บ้านผาแตก	2	1
15	บ้านปงตอง	17	8
16	บ้านก่ายโค้ง	10	4
17	บ้านสามสบ	22	10
รวม		503	223

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้คือ แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามของวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (open-ended questions) และคำถามปลายปิด (close-ended questions) โดยในแบบสัมภาษณ์ได้แบ่งเป็นตอนๆ ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเพื่อรวบรวมข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคลเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพการสมรส จำนวนสมาชิกในครอบครัว ภูมิลำเนา อาชีพ รายได้ ขนาดพื้นที่ที่ถือครองแหล่งเงินทุน

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ และความคาดหวังถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ

ตอนที่ 3 เป็นคำถามเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผนตัดสินใจ การร่วมดำเนินกิจกรรม และการติดตามประเมินผล

การทดสอบแบบสัมภาษณ์

การทดสอบเครื่องมืออื่น ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ผู้ทำวิจัยสร้างเพื่อทดสอบความเที่ยงตรงในเนื้อหา (content validity) ความเชื่อมั่น (reliability) อำนาจการจำแนก (discrimination) และความยากง่าย (difficulty) ดังนี้

1. ทำการทดสอบความเที่ยงตรงในเนื้อหา (content validity) เพื่อนำไปหาความสอดคล้องของเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ที่จะใช้ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยนำแบบสัมภาษณ์ไปเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง แล้วนำมาแก้ไขปรับปรุง

2. ทดสอบความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสัมภาษณ์ โดยนำแบบสัมภาษณ์ซึ่งได้ผ่านอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่หลอด ตำบลสบเปิง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 30 คน ผลที่ได้มีความถี่คงที่ (stability) มีความถูกต้อง (accuracy) และไม่เปลี่ยนแปลง (consistency) และนำผลมาวิเคราะห์หาความเที่ยง โดยวิธีการวิเคราะห์ตามวิธีของ Cronbachวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา

(coefficient of alpha) การวิจัยครั้งนี้ให้ค่าความเชื่อมั่นจะต้องมีค่ามากกว่า 0.7 และนำแบบ สัมภาษณ์ไปรวบรวมเก็บข้อมูล

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left(\frac{1 - \sum S_i^2}{\sum S_i^2} \right)$$

เมื่อ α = ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

n = จำนวนข้อ

$\sum S_i^2$ = ความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ

S_i^2 = ความแปรปรวนของคะแนนรวมทั้งหมด

ผู้วิจัยได้ทดสอบความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสัมภาษณ์ในด้านต่างๆ มีดังนี้

2.1 ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของแบบสอบถามในส่วนของประโยชน์ที่จะ ได้รับจากการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ มีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาโดยรวมเท่ากับ 0.83 เมื่อทดสอบความเชื่อมั่น (reliability) แยกเป็นด้านๆ มีดังนี้

2.1.1 การเกิดประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว มีค่าสัมประสิทธิ์ อัลฟาเท่ากับ 0.86

2.1.2 การเกิดประโยชน์ต่อชุมชน มีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาเท่ากับ 0.84

2.2 ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของแบบสอบถามในส่วนของการมีส่วนร่วมของ เกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ มีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาโดย รวมเท่ากับ 0.86 เมื่อทดสอบความเชื่อมั่น (reliability) แยกเป็นด้านๆ มีดังนี้

2.2.1 การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหามีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา เท่ากับ 0.79

2.2.2 การมีส่วนร่วมในการวางแผน ดัดสินใจมีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา เท่ากับ 0.80

2.2.3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมมีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา เท่ากับ 0.81

2.2.4 การติดตามประเมินผล มีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาเท่ากับ 0.85

แสดงว่า เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีความเชื่อมั่นที่น่าเชื่อถือ และ สามารถนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไปได้ (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2543: 125)

3. การตรวจสอบอำนาจการจำแนก (discrimination) โดยใช้สูตรในการคำนวณ ดังนี้ พิณณ พงศรี (2551 : 171)

สูตร

$$r = \frac{H-L}{nl}$$

โดยที่ r = ค่าอำนาจการจำแนก
 H = จำนวนคนที่ตอบข้อทดสอบข้อนั้นถูกในกลุ่มคนเก่ง
 L = จำนวนคนที่ตอบข้อทดสอบข้อนั้นถูกในกลุ่มคนไม่เก่ง
 nl = จำนวนคนในกลุ่มคนเก่งหรือในกลุ่มคนไม่เก่ง

คนเก่ง หมายถึงคนที่ทำคะแนนได้ลำดับที่ 1 ถึงที่ 7 (25% แรกของ 30 คน)

คนไม่เก่ง หมายถึงคนที่ทำคะแนนได้ลำดับที่ 24 ถึงที่ 30 (25% หลังของ 30 คน)

ค่าอำนาจจำแนกเป็นได้ทั้งค่าที่เป็นบวกและติดลบ ซึ่งมีเกณฑ์ในการแปลความหมายดังต่อไปนี้

0.60 – 1.00	หมายถึง	ดีมาก
0.40 - 0.59	หมายถึง	ดี
0.20 - 0.39	หมายถึง	พอใช้
0.10 - 0.19	หมายถึง	ต่ำต้องปรับปรุง
0.00-0.09	หมายถึง	ต่ำมาก ต้องปรับปรุง
- 1.00-0.01	หมายถึง	ติดลบ ต้องปรับปรุง

ผลการตรวจสอบอำนาจการจำแนกในแบบทดสอบความรู้มีค่าอยู่ระหว่าง 0.43-0.57 หมายความว่า เป็นแบบทดสอบที่สามารถจำแนกได้

4.การตรวจสอบความยากง่าย (difficulty) ในข้อทดสอบ โดยใช้สูตรดังนี้ (พิณณ พงศรี, 2551 : 169)

สูตร

$$P = \frac{H+L}{N/2}$$

โดยที่ P = ค่าความยากง่าย
 H = จำนวนคนที่ตอบข้อทดสอบนั้นถูกในกลุ่มคนเก่ง

L = จำนวนคนที่ตอบข้อทดสอบข้อนั้นถูกในกลุ่มคนไม่เก่ง

$N/2$ = จำนวนคนทั้ง 2 กลุ่มรวมกัน

ค่าความยากง่ายหรือค่า P จะมีค่าระหว่าง 0.00 ถึง 1.00 ซึ่งค่า P โดยแต่ละช่วงมีความหมายดังนี้

ค่า P ที่มีค่าเข้าใกล้ 0.00 หมายถึง ข้อสอบยาก

ค่า P ที่มีค่าเข้าใกล้ 1.00 หมายถึง ข้อสอบง่าย

ค่า P ที่มีค่าระหว่าง 0.40-0.60 หมายถึง ข้อสอบมีความยาก-ง่ายระดับปานกลาง เป็นข้อสอบที่ดีมาก

ผลจากการตรวจสอบความยากง่ายในแบบทดสอบความรู้ อยู่ระหว่าง 0.50 - 0.79 หมายความว่า เป็นแบบทดสอบที่มีความยากง่ายปานกลาง

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ทำหนังสือขอความร่วมมือในการจัดเก็บข้อมูลจากสำนักงานบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อแจ้งวัตถุประสงค์และขอทราบข้อมูลประชากรในการทำวิจัย
2. ประสานงานโดยตรงกับผู้อำนวยการ/หัวหน้าศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ เพื่อขอความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. ผู้วิจัยออกเก็บข้อมูลด้วยตนเองโดยใช้แบบสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลภายในระยะเวลาที่กำหนด แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปวิเคราะห์และแปลผลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดรหัสและวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วยสถิติดังต่อไปนี้

1. ค่าความถี่และค่าร้อยละ (percentage) เพื่อแจกแจงความถี่ในการจัดลำดับชั้นของสถานภาพส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล
2. ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (arithmetic mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation ,SD) เพื่อวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง และการกระจายข้อมูลของลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล

3. ค่าคะแนนเฉลี่ย (mean score, WMS) เพื่อใช้คำนวณหาระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมกับศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลเลือกกระบวนการมีส่วนร่วมของกิจกรรมในระดับ 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยระดับคะแนน 5-1 จากนั้นนำคะแนนการมีส่วนร่วมของเกษตรกรทั้ง 5 ระดับ มาหาคำนวณหาน้ำหนักค่าคะแนนเฉลี่ยแบบ Likert (วรวงษ์ กาญจนวงศ์, 2543: 62-63)

กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังนี้

มีส่วนร่วมในกิจกรรมมากที่สุด	ให้คะแนนเท่ากับ 5 คือ มีส่วนร่วมทุกครั้งที่มีกิจกรรม
มีส่วนร่วมในกิจกรรมมาก	ให้คะแนนเท่ากับ 4 คือ มีส่วนร่วมเกือบทุกครั้งของกิจกรรม
มีส่วนร่วมในกิจกรรมปานกลาง	ให้คะแนนเท่ากับ 3 คือ มีส่วนร่วมครึ่งหนึ่งของกิจกรรม
มีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อย	ให้คะแนนเท่ากับ 2 คือ มีส่วนร่วมน้อยกว่าครึ่งของกิจกรรม
มีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อยที่สุด	ให้คะแนนเท่ากับ 1 คือ มีส่วนร่วมน้อยมาก/ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นเลย

กำหนดช่วงคะแนนเฉลี่ยเพื่อใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐานการพิจารณาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ กำหนดขนาดของชั้นจากระดับความคิดเห็นที่มีค่าวัด 5 ระดับ ดังนี้

ความหมายค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ		
มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21-5.00	การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม	มากที่สุด
มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.41-4.20	การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม	มาก
มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.61-3.40	การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม	ปานกลาง
มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.81-2.60	การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม	น้อย
มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.00-1.80	การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม	น้อยที่สุด

ใช้สถิติ Chi-square สำหรับตัวแปรที่วัดค่าแบบนามบัญญัติ และสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ตามแบบของ Pearson Product Moment สำหรับตัวแปรที่มีการวัดค่าเป็นแบบอันตรภาคและอัตราส่วน และอธิบายค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ตามกฎ Guildford Rule of Thumb (Guildford and Fruchter, 1973: 189 อ้างใน บุญสม วราเอกศิริ, 2539: 92) ซึ่งได้ให้ความหมายของค่าความสัมพันธ์ (r) ดังนี้

ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่า 0.8 ขึ้นไป ถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับสูงหรือสูงมาก

ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.6-0.8 ถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างสูง

ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.4-0.6 ถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง

ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.2-0.4 ถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างต่ำ

ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าต่ำกว่า 0.2 ถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ

ซึ่งทั้งสถิติ Chi-square และสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ผู้วิจัยได้กำหนดค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นและตัวแปรตามไว้ที่ $\alpha = 0.05$

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาทั้งสิ้น 13 เดือน คือตั้งแต่เดือน มิถุนายน 2553 ถึงเดือนมิถุนายน 2554

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกรในพื้นที่ และลักษณะทางจิตวิทยาต่างๆ และ 2) การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในด้านการร่วมค้นหาปัญหา ด้านการร่วมวางแผน ตัดสินใจ ด้านการร่วมดำเนินกิจกรรม และด้านการติดตามและประเมินผล โดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรชนเผ่าในเขตรับผิดชอบของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ จำนวน 223 ราย และนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตารางข้อมูลประกอบคำบรรยายและวิจารณ์ผลการวิจัยในขอบเขตของข้อมูลที่รวบรวมมาได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะของผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะของผู้ให้ข้อมูล

ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล

ลักษณะส่วนบุคคล

เพศ

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 61.88) เป็นเพศชาย ในขณะที่ร้อยละ 38.12 เป็นเพศหญิง (ตาราง 4) ทั้งนี้เนื่องจากในสังคมชนบทส่วนใหญ่ถือว่าเพศชายเป็นหัวหน้าครอบครัว โดยเฉพาะการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรม หรือเป็นตัวแทนครอบครัว ยกเว้นในกรณีส่วนหนึ่งเพศหญิงจะเป็นหัวหน้าครอบครัวเอง เนื่องจากมีสถานภาพโสด เป็นหม้าย หรือหย่าร้าง และบางครอบครัวสามีออกไปทำงานนอกบ้าน

อายุ

ผู้ให้ข้อมูลมีอายุเฉลี่ยประมาณ 47 ปี โดยมีผู้ให้ข้อมูลที่อายุน้อยที่สุดคือ 23 ปี และผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุมากที่สุดคือ 69 ปี โดยมีผู้ให้ข้อมูลเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 43.50) มีอายุระหว่าง

41-50 ปี รองลงมาร้อยละ 26.90 มีอายุระหว่าง 51-60 ปี ร้อยละ 24.22 มีอายุไม่เกิน 40 ปี และมีเพียงร้อยละ 5.38 เท่านั้นที่อายุมากกว่า 60 ปี (ตาราง 4)

แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีอายุเฉลี่ยค่อนข้างสูง ทั้งนี้เนื่องจากประชากรที่มีอายุน้อย ไม่ให้ความสนใจในการทำการเกษตร เนื่องจากได้ผลตอบแทนน้อย จึงนิยมทำงานหรือประกอบอาชีพอื่น ๆ

ระดับการศึกษา

ผลการศึกษาในตาราง 4 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 57.40) จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาภาคบังคับ ในขณะที่มากกว่าหนึ่งในสี่ (ร้อยละ 26.46) ไม่ได้เรียนหนังสือหรือเรียนแต่ไม่จบการศึกษาภาคบังคับ ร้อยละ 15.24 จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมีเพียงร้อยละ 0.90 เท่านั้นที่จบการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) หรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) สะท้อนให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จบในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า เนื่องจากว่า ในสมัยก่อนประชาชนชนบทส่วนใหญ่มักไม่ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษามากนัก ขาดเงินทุน และอยู่ห่างไกลจากสถานศึกษา ทำให้ขาดโอกาสในการศึกษา เมื่อจบการศึกษาในระดับประถมศึกษาก็ออกมาทำไร่ ทำนา ทำสวน ช่วยเหลือครอบครัว

ศาสนา

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 86.55) นับถือศาสนาพุทธ รองลงมาร้อยละ 12.11 และ 1.34 นับถือศาสนาคริสต์ และนับถือผี ตามลำดับ

เชื้อชาติ

ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 55.16) มีเชื้อชาติไทย รองลงมาร้อยละ 22.97 และ 21.97 มีเชื้อชาติลีซอ และม้ง ตามลำดับ ในขณะที่มีเพียงร้อยละ 0.15 ที่มีเชื้อชาติกะเหรี่ยงตามลำดับ (ตาราง 4)

สถานภาพสมรส

ผลการศึกษาในตาราง 4 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าสามในสี่ (ร้อยละ 76.68) มีสถานภาพสมรสแล้ว ในขณะที่ร้อยละ 8.97 8.52 และ 5.83 มีสถานภาพหม้าย โสด และหย่าร้างตามลำดับ

แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับระดับอายุของผู้ให้ข้อมูลที่ส่วนใหญ่อยู่ในวัยกลางคน ที่มีการสร้างครอบครัวของตนเองแล้ว ตลอดจนในสังคมชนบทหรือสังคมเกษตรประชาชนจะมีครอบครัวพร้อมครุภัณฑ์เร็ว และในวัยผู้สูงอายุนั้นจะมีผู้ที่มีสถานภาพหม้ายอยู่เป็นจำนวนมาก

ตาราง 4 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล

(n=223)

ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	138	61.88
หญิง	85	38.12
อายุ (ปี)		
40 และต่ำกว่า	54	24.22
41-50	97	43.50
51-60	60	26.90
61 หรือมากกว่า	12	5.38
$\bar{X} = 46.52$ $SD = 8.97$ $Min-Max = 23-69$		
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้เรียน/เรียนไม่จบภาคบังคับ	59	26.46
ชั้นประถมศึกษาตามภาคบังคับ	128	57.40
ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3)	34	15.24
ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) หรือ		
ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)	2	0.90
ศาสนา		
พุทธ	193	86.55
คริสต์	27	12.11

ตาราง 4 (ต่อ)

(n=223)

ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
เชื้อชาติ		
ไทย	123	55.16
ม้ง	49	21.97
ลีซอ	50	22.42
กะเหรี่ยง	1	0.45
สถานภาพสมรส		
โสด	19	8.52
สมรส	171	76.68
หย่าร้าง	13	5.83
หม้าย	20	8.97

ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

ผู้ให้ข้อมูลมีสมาชิกภายในครัวเรือนเฉลี่ย 4.36 คน โดยผู้ให้ข้อมูลที่มีสมาชิกภายในครัวเรือนน้อยที่สุดคือ 1 คน และมากที่สุดคือ 8 คน โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 53.36) มีสมาชิกในครัวเรือนระหว่าง 3-4 คน รองลงมาร้อยละ 37.67 มีสมาชิกในครัวเรือนจำนวน 5-6 คน ร้อยละ 4.93 มีสมาชิกในครัวเรือนมากกว่า 6 คน และร้อยละ 4.04 มีสมาชิกในครัวเรือนจำนวน 1-2 คน ตามลำดับ (ตาราง 5)

แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีสมาชิกภายในครอบครัวเฉลี่ยประมาณ 4 คน ซึ่งประกอบด้วยพ่อ แม่ และลูก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปัจจุบันวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากสถานะแวดล้อมที่เปลี่ยนไป บุตรหลานเมื่อแต่งงานมีครอบครัวก็แยกตัวออกไป อาจไปอยู่ต่างหมู่บ้าน หรือทำงานในเมือง ครอบครัวขนาดใหญ่ที่เคยเห็นในอดีตจึงเริ่มมีให้เห็นน้อยลงเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมวิทยาของชุมชนชนบท

ภูมิปัญญา

จากผลการการศึกษาในตาราง 5 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 96.41) เป็นคนในพื้นที่ มีเพียงร้อยละ 3.59 เท่านั้นที่ย้ายมาจากพื้นที่อื่น

ระยะเวลาที่อาศัยในหมู่บ้าน

ตาราง 5 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 43.05) อาศัยอยู่ในหมู่บ้านมาเป็นระยะเวลา 41-50 ปี รองลงมาร้อยละ 27.35 อาศัยมาเป็นระยะเวลา 51-60 ปี ร้อยละ 17.94 อาศัยมาเป็นระยะเวลา 31-40 ปี ร้อยละ 6.73 อาศัยมาเป็นระยะเวลาไม่เกิน 30 ปี และร้อยละ 4.93 อาศัยมาเป็นระยะเวลามากกว่า 60 ปี โดยผู้ให้ข้อมูลอาศัยอยู่ในหมู่บ้านมาเป็นระยะเวลาเฉลี่ยประมาณ 46 ปี มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านน้อยที่สุด 20 ปี และมากที่สุด 68 ปี

ประสบการณ์ในการทำการเกษตร

ผู้ให้ข้อมูลมีประสบการณ์ในการทำการเกษตรเฉลี่ยประมาณ 28 ปี โดยมีประสบการณ์ในการทำการเกษตรน้อยที่สุด 6 ปี และมากที่สุด 55 ปี โดยผู้ให้ข้อมูลเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 43.05) มีประสบการณ์ในการทำการเกษตรระหว่าง 21-30 ปี รองลงมาร้อยละ 26.46 มีประสบการณ์ในการทำการเกษตรระหว่าง 31-40 ปี ร้อยละ 17.04 มีประสบการณ์ในการทำการเกษตรระหว่าง 11-20 ปี ร้อยละ 7.62 และ 5.83 มีประสบการณ์ในการทำการเกษตรมากกว่า 40 ปี และไม่เกิน 10 ปี ตามลำดับ

แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีประสบการณ์ในการทำการเกษตรค่อนข้างมาก เนื่องจากอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่อดีต ซึ่งประชาชนที่อยู่ในชนบทจะมีวิถีชีวิตเคยชินและสัมผัสกับอาชีพเกษตรกรมาตั้งแต่วัยเด็ก ประกอบกับผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จบการศึกษาเพียงภาคบังคับ ซึ่งเป็นการยากที่จะไปประกอบอาชีพอื่น ๆ ซึ่งเมื่อจบการศึกษาภาคบังคับแล้วก็จะออกมาช่วยพ่อแม่ทำงานในไร่นา และเมื่อมีครอบครัวก็จะแยกออกครอบครัวออกไปทำการเกษตรต่อไป โดยพ่อแม่จะแบ่งพื้นที่ให้ทำกิน

อาชีพหลัก

ผู้ให้ข้อมูลเกือบสามในสี่ (ร้อยละ 73.99) ประกอบอาชีพทำสวนเป็นอาชีพหลัก รองลงมาร้อยละ 15.70 ประกอบอาชีพทำไร่ ร้อยละ 4.04 ประกอบอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 3.59 ประกอบอาชีพหาของป่า ร้อยละ 1.35 ประกอบอาชีพค้าขายและปศุสัตว์ ในสัดส่วนที่เท่ากัน (ตาราง 5)

รายได้

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีรายได้เฉลี่ย 137,201.79 บาทต่อปี รายได้ต่ำสุด 10,000 บาท และรายได้สูงสุด 600,000 บาท โดยผู้ข้อมูลประมาณหนึ่งในสาม (ร้อยละ 34.53 และ 32.29) มีรายได้ระหว่าง 50,001-100,000 บาท และ 100,001-150,000 บาท ตามลำดับ รองลงมาร้อยละ 19.28 มีรายได้ระหว่าง 150,001-200,000 บาทต่อปี ร้อยละ 9.42 มีรายได้มากกว่า 200,000 บาทต่อปี และร้อยละ 4.48 มีไม่เกิน 50,000 บาทต่อปี (ตาราง 5)

แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีรายได้เฉลี่ยต่อก่อนข้างสูง ทั้งนี้เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลมีการทำการเกษตรตลอดทั้งปี ประกอบกับผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่มีการปลูกชาจีนซึ่งมีตลาดแน่นอน และมีราคาก่อนข้างสูง

พื้นที่ถือครองในการทำการเกษตร

ตาราง 5 ในจำนวนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดนั้นเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 90.58) ถือครองที่ดินเป็นของตนเอง รองลงมาร้อยละ 12.11 มีสภาพถือถือครองในลักษณะเข้าไปทำประโยชน์โดยไม่ต้องเช่า และร้อยละ 10.76 มีสภาพถือครองที่ดินโดยเช่าผู้อื่น โดยผู้ให้ข้อมูลมีขนาดของพื้นที่ถือครองในการทำการเกษตรเฉลี่ยประมาณ 8 ไร่ ผู้ให้ข้อมูลมีขนาดของพื้นที่ถือครองน้อยที่สุดคือ 1 ไร่ และมากที่สุดคือ 35 ไร่ โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลมากกว่าหนึ่งในสาม (ร้อยละ 55.16) มีขนาดของพื้นที่ถือครองระหว่าง 1-6 ไร่ รองลงมาร้อยละ 21.98 มีขนาดของพื้นที่ถือครองระหว่าง 7-12 ไร่ ร้อยละ 8.52 มีขนาดของพื้นที่ถือครองระหว่าง 13-15 ไร่ และมากกว่า 18 ไร่ ในสัดส่วนที่เท่ากัน และร้อยละ 5.83 มีขนาดของพื้นที่ถือครองระหว่าง 16-18 ไร่ ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีพื้นที่ถือครองไม่มากนัก ทั้งนี้เนื่องจากที่ดินส่วนใหญ่จะเป็นที่ดินที่บรรพบุรุษแบ่งให้ทำมาหากิน

แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการประกอบอาชีพ

ผลการศึกษาแหล่งเงินทุนที่ใช้ในการประกอบอาชีพในตาราง 5 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 57.40) ใช้เงินทุนของตนเองในการประกอบอาชีพ รองลงมาร้อยละ 38.57 ใช้เงินทุนจากกองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 19.73 ใช้เงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 19.73 ใช้เงินทุนจากกลุ่มเกษตรกร และร้อยละ 1.79 ใช้เงินทุนจากเงินกู้ยืมในระบบ ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่งใช้เงินทุนของตนเองในการประกอบอาชีพ ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้ให้ข้อมูลมีรายได้ค่อนข้างสูงทำให้ไม่จำเป็นต้องกู้เงินจากแหล่งอื่นๆ

การเป็นสมาชิกกลุ่มในโครงการ

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 87.44) เป็นสมาชิกกลุ่มในโครงการ และมีเพียงร้อยละ 12.56 ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มในโครงการกลุ่มใดเลย โดยผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 98.46) ได้ระบุว่าเป็นสมาชิกกลุ่มปลูกผัก รองลงมาร้อยละ 42.56 รวมทั้งผู้ที่ เป็นสมาชิกกลุ่มปลูกผัก ยังเป็นสมาชิกกลุ่มปลูกไม้ผล ร้อยละ 29.23 ระบุว่าเป็นสมาชิกกลุ่มปลูกชาจีน ร้อยละ 4.62 ระบุว่าเป็นสมาชิกกลุ่มปาล์วยบ้าน ร้อยละ 3.59 เป็นสมาชิกกลุ่มปศุสัตว์ ร้อยละ 2.56 เป็นสมาชิกกลุ่มปลูกไม้ดอก และมีเพียงร้อยละ 1.03 เป็นสมาชิกกลุ่มอื่นๆ ตามลำดับ (ตาราง 5)

แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มในโครงการ ทั้งนี้เนื่องมาจากการเป็นสมาชิกกลุ่มในโครงการหลวงฯ โครงการฯ จะรับซื้อผลผลิตจากสมาชิก ซึ่งเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้เกษตรกรได้ว่าสามารถจำหน่ายผลผลิตได้แน่นอน

ตาราง 5 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม

(n=223)

ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (คน)		
1-2	9	4.04
3-4	119	53.36
5-6	84	37.67
7 คนและมากกว่า	11	4.93
$\bar{X} = 4.36$ $SD = 1.27$ $Min-Max = 1-8$		
ภูมิลำเนา		
เกิดในหมู่บ้านนี้	215	96.41
ย้ายมาจากที่อื่น	8	3.59
ระยะเวลาที่อาศัยในหมู่บ้าน (ปี)		
30 และต่ำกว่า	15	6.73
31-40	40	17.94
41-50	96	43.05
51-60	61	27.35
61 หรือมากกว่า	11	4.93
$\bar{X} = 46.41$ $SD = 9.10$ $Min-Max = 20-68$		
ประสบการณ์ในการทำการเกษตร (ปี)		
10 และน้อยกว่า	13	5.83
11-20	38	17.04
21-30	96	43.05
31-40	59	26.46
41และมากกว่า	17	7.62
$\bar{X} = 27.96$ $SD = 9.25$ $Min-Max = 6-55$		

ตาราง 5 (ต่อ)

(n=223)

ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพหลัก		
ทำสวน	165	73.99
ทำไร่	35	15.70
ปลูสดัตว์	3	1.35
รับจ้าง	9	4.04
ค้าขาย	3	1.35
หาของป่า	8	3.59
รายได้ (บาทต่อปี)		
50,000 และต่ำกว่า	10	4.48
50,001-100,000	77	34.53
100,001-150,000	72	32.29
150,001-200,000	43	19.28
200,001 และมากกว่า	21	9.42
$\bar{X} = 137,201.79$ $SD = 70,054.09$ $Min-Max = 10,000-600,000$		
พื้นที่ถือครองในการทำการเกษตร		
เช่าผู้อื่น	24	10.76
ของตนเอง	202	90.58
เข้าไปทำประโยชน์โดยไม่ต้องเช่า		
1-3 (ไร่)	64	28.70
4-6 (ไร่)	59	26.46
7-9 (ไร่)	21	9.42
10-12 (ไร่)	28	12.56
13-15 (ไร่)	19	8.52
16-18 (ไร่)	13	5.83
19 และมากกว่า	19	8.52
$\bar{X} = 8.25$ $SD = 6.57$ $Min-Max = 1-35$		

ตาราง 5 (ต่อ)

(n=223)

ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม	จำนวน	ร้อยละ
แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการประกอบอาชีพ*		
ใช้ทุนส่วนตัว	128	57.40
กองทุนหมู่บ้าน	86	38.57
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์		
การเกษตร	44	19.73
กลุ่มเกษตรกร (สหกรณ์)	18	8.07
เงินกู้ยืมกระบวน	4	1.79
การเป็นสมาชิกกลุ่ม		
ไม่ได้เป็น	28	12.56
เป็นสมาชิก	195	87.44
ปลูกผัก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	192	98.46
ปลูกไม้ผล	83	42.56
ปลูกชาจีน	57	29.23
ปลูกปาล์วยบ้าน	9	4.62
ปศุสัตว์	7	3.59
ปลูกไม้ดอก	5	2.56
อื่นๆ	2	1.03

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์และการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

ผลการศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์และการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 85.20) มีความรู้ความเข้าใจในระดับมาก (16-21 คะแนน) รองลงมาร้อยละ 12.56 (0-10 คะแนน) มีความรู้ในระดับน้อย และร้อยละ 2.24 มีความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลาง (11-15 คะแนน) ตามลำดับ โดยผู้ให้ข้อมูลมีความรู้เข้าใจเฉลี่ย 18.20 คะแนน โดยมีคะแนนน้อยที่สุด 0 คะแนน และมากที่สุด 21 คะแนน (ตาราง 6)

ตาราง 6 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์และการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

(n=250)

ความรู้ความเข้าใจ	จำนวน	ร้อยละ
น้อย (0-10 คะแนน)	28	12.56
ปานกลาง (11-15 คะแนน)	5	2.24
มาก (16-21 คะแนน)	190	85.20
$\bar{X} = 18.20$ $SD = 6.78$ $Min-Max = 0-21$		

การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานและการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

1. สื่อที่ทำให้ได้รับข่าวสารของศูนย์ฯ

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 56.95) ได้รับข่าวสารจากศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะจากสื่อบุคคล รองลงมาร้อยละ 38.12 ได้รับข่าวสารจากเสียงตามสาย ในขณะที่ร้อยละ 2.24 และ 0.45 ได้รับข่าวสารของศูนย์ฯ จากวารสาร/สิ่งพิมพ์/โปสเตอร์ ป้ายประกาศ และโทรศัพท์ ตามลำดับ (ตาราง 7)

2. ความถี่ในการได้รับข่าวสารของศูนย์ฯ

ผลการศึกษาความถี่ในการได้รับข่าวสารของศูนย์ฯ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 43.05 มีความถี่ในการได้รับข่าวสารของศูนย์ฯ 3-5 ครั้งต่อปี รองลงมาร้อยละ 39.46 มีความถี่ในการได้รับข่าวสารของศูนย์ฯ 5-6 ครั้งต่อปี ร้อยละ 12.11 มีความถี่ในการได้รับข่าวสารของศูนย์ฯ 1-2 ครั้งต่อปี และร้อยละ 5.38 มีความถี่ในการได้รับข่าวสารของศูนย์ฯ เดือนละครั้ง (ตาราง 7)

3. ประโยชน์ของข่าวสารที่ได้รับรู้จากศูนย์ฯ

ผู้ให้ข้อมูลเกือบสองในสาม (ร้อยละ 63.68) ระบุว่าข่าวสารที่ได้รับรู้จากศูนย์ฯ มีประโยชน์ในระดับมาก รองลงมาร้อยละ 27.35 มีประโยชน์ในระดับปานกลาง ร้อยละ 5.83 มีประโยชน์ในระดับน้อย ร้อยละ 2.69 มีประโยชน์ในระดับมากที่สุด และร้อยละ 0.45 มีประโยชน์น้อยที่สุด (ตาราง 7)

4. ความเหมาะสมของข่าวสารที่ได้รับรู้จากศูนย์ฯ

ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 59.64) ระบุว่าข่าวสารที่ได้รับรู้จากศูนย์ฯ มีความเหมาะสมในระดับมาก รองลงมาร้อยละ 26.46 ระบุว่ามีความเหมาะสมในระดับปานกลาง ร้อยละ 7.17 ระบุว่ามีความเหมาะสมมากที่สุด ร้อยละ 6.28 ระบุว่ามีความเหมาะสมน้อย และมีเพียงร้อยละ 0.45 ระบุว่ามีความเหมาะสมน้อยที่สุด (ตาราง 7)

5. ความน่าสนใจของข่าวสารที่ได้รับรู้จากศูนย์ฯ

ผลการศึกษาความน่าสนใจของข่าวสารที่ได้รับรู้จากศูนย์ฯ ในตาราง 7 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าหนึ่งในสาม (ร้อยละ 37.22) ระบุว่าข่าวสารที่ได้รับรู้จากศูนย์ฯ มีความสนใจในระดับปานกลาง รองลงมาร้อยละ 25.11 มีความสนใจในระดับมากที่สุด ร้อยละ 18.83 มีความสนใจในระดับมาก ร้อยละ 15.25 มีความสนใจในระดับน้อย และร้อยละ 3.59 มีความสนใจในระดับน้อยที่สุด

6. ความทันสมัยของข่าวสารที่ได้รับรู้จากศูนย์ฯ

ผลการศึกษาความทันสมัยของข่าวสารที่ได้รับรู้จากศูนย์ฯ ในตาราง 7 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าหนึ่งในสาม (ร้อยละ 36.77) ระบุว่าข่าวสารที่ได้รับรู้จากศูนย์ฯ มีความทันสมัยในระดับปานกลาง รองลงมาร้อยละ 25.56 มีความทันสมัยในระดับมากที่สุด ร้อยละ 17.49 มีความทันสมัยในระดับมาก ร้อยละ 13.45 มีความทันสมัยในระดับน้อยที่สุด และร้อยละ 6.73 มีความทันสมัยในระดับน้อย

ตาราง 7 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงาน
และการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

(n=223)

การเปิดรับข่าวสาร	จำนวน	ร้อยละ
สื่อที่ทำให้ได้รับข่าวสารจากศูนย์ฯ (ตอบได้หลายข้อ)		
สื่อบุคคล	127	56.95
เสียงตามสาย	85	38.12
วารสาร/สิ่งพิมพ์/โปสเตอร์	5	2.24
ป้ายประกาศ	5	2.24
โทรศัพท์	1	0.45
ความถี่ในการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับศูนย์ฯ		
1-2 ครั้ง/ปี	27	12.11
3-5 ครั้ง/ปี	96	43.05
5-6 ครั้ง/ปี	88	39.46
ประโยชน์ของข่าวสารที่ได้รับรู้จากศูนย์ฯ		
น้อยที่สุด	1	0.45
น้อย	13	5.83
ปานกลาง	61	27.35
มาก	142	63.68
มากที่สุด	6	2.69
เดือนละครั้ง	12	5.38
ความเหมาะสมของข่าวสารที่ได้รับรู้จากศูนย์		
น้อยที่สุด	1	0.45
น้อย	14	6.28
ปานกลาง	59	26.46
มาก	133	59.64
มากที่สุด	16	7.17

ตาราง 7 (ต่อ)

(n=223)

การเปิดรับข่าวสาร	จำนวน	ร้อยละ
ความน่าสนใจของข่าวสารที่ได้รับรู้จากศูนย์		
น้อยที่สุด	8	3.59
น้อย	34	15.25
ปานกลาง	83	37.22
มาก	42	18.83
มากที่สุด	56	25.11
ความทันสมัยของข่าวสารที่ได้รับรู้จากศูนย์		
น้อยที่สุด	30	13.45
น้อย	15	6.73
ปานกลาง	82	36.77
มาก	39	17.49
มากที่สุด	57	25.56

ความคิดเห็นต่อประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

1. ประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว

ผลการศึกษาถึงความคิดเห็นของชนเผ่าต่อประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในด้านประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัวในตาราง 8 พบว่า ในภาพรวมผู้ให้ข้อมูล เห็นว่าได้รับประโยชน์ระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.52) โดยได้รับประโยชน์ระดับปานกลางในเรื่อง 1) ความรู้ด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพ 2) ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ 3) ที่ปรึกษาที่เชี่ยวชาญเมื่อเกิดปัญหา และ 4) งบประมาณสนับสนุนในการทำการเกษตรจากหน่วยงานต่างๆ (ค่าเฉลี่ย 3.58 3.56 3.43 และ 3.35 ตามลำดับ) มีเพียงสิ่งเดียวที่เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีประโยชน์ในระดับมาก คือ การมีรายได้เพิ่มขึ้น

2. ประโยชน์ต่อชุมชน

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมถึงประโยชน์ที่จะได้รับการดำเนินการกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในด้านประโยชน์ต่อชุมชนในตาราง 9 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมโดยรวมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.64) โดยผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับมากในประเด็น 1) ชุมชนเข้มแข็งเป็นรากฐานแก่เยาวชนรุ่นหลัง 2) สิ่งแวดล้อมในชุมชนมีความยั่งยืน และ 3) ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พึ่งพาตนเองได้ (ค่าเฉลี่ย 3.69 3.67 และ 3.67 ตามลำดับ) ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับปานกลางในประเด็น 1) มีศูนย์สำหรับใช้ในการปรึกษาปัญหาของชุมชน 2) ทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน 3) ทำให้ทรัพยากรในชุมชนคงอยู่ตลอดไป 4) ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น และ 5) สิ่งสาธารณะประโยชน์ในชุมชนเจริญขึ้น (ค่าเฉลี่ย 3.65 3.65 3.63 3.62 และ 3.58 ตามลำดับ)

ตาราง 8 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ประโยชน์ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะด้านประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว

(n = 223)								
ประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว	ระดับความคิดเห็นต่อประโยชน์ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วม					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับของประโยชน์จากการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
รายได้เพิ่มขึ้น	19 (8.52)	129 (57.85)	61 (27.35)	14 (6.28)	-	3.69	0.72	มาก
ความรู้ด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพ	26 (11.66)	93 (41.70)	88 (39.46)	16 (7.17)	-	3.58	0.79	ปานกลาง
ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ	17 (7.62)	104 (46.64)	88 (39.46)	14 (6.28)	-	3.56	0.73	ปานกลาง
มีที่ปรึกษาที่เชี่ยวชาญเมื่อเกิดปัญหา	24 (10.76)	66 (29.60)	115 (51.57)	18 (8.07)	-	3.43	0.79	ปานกลาง
งบประมาณสนับสนุนในการทำการเกษตรจากหน่วยงานต่างๆ	12 (5.38)	73 (32.74)	119 (53.36)	19 (8.52)	-	3.35	0.71	ปานกลาง
						3.52	0.63	ปานกลาง
หมายเหตุ การแปลผลระดับการมีส่วนร่วม	มากที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.21-5.00		มาก ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.41-4.20		ปานกลาง ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.61-3.40			
	น้อย ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.81-2.60		น้อยที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00-1.80					

ตาราง 9 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ระดับประ โยชน์ที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะด้านประ โยชน์
ต่อชุมชน

(n = 223)

ประ โยชน์ต่อชุมชน	ระดับความคิดเห็นต่อประ โยชน์ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วม					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับของประ โยชน์ จากการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ชุมชนเข้มแข็งเป็นรากฐานแก่เยาวชนรุ่นหลัง	15 (6.73)	127 (56.95)	78 (34.98)	2 (0.90)	1 (0.45)	3.69	0.63	มาก
สิ่งแวดล้อมในชุมชนมีความยั่งยืน	13 (5.83)	130 (58.30)	75 (33.63)	4 (1.79)	1 (0.45)	3.67	0.63	มาก
ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พึ่งพาตนเองได้	12 (5.38)	129 (57.85)	79 (35.43)	2 (0.90)	1 (0.45)	3.67	0.61	มาก
มีศูนย์สำหรับใช้ในการปรึกษาปัญหาของ ชุมชน	23 (10.31)	110 (49.33)	81 (36.32)	6 (2.69)	3 (1.35)	3.65	0.76	ปานกลาง
เกิดความสามัคคีในชุมชน	14 (6.28)	122 (54.71)	83 (37.22)	3 (1.35)	1 (0.45)	3.65	0.64	ปานกลาง
ทำให้ทรัพยากรในชุมชนคงอยู่ตลอดไป	13 (5.83)	119 (53.36)	87 (39.01)	3 (1.35)	1 (0.45)	3.63	0.64	ปานกลาง

ตาราง 9 (ต่อ)

(n = 223)

ประ โยชน์ต่อชุมชน	ระดับความคิดเห็นต่อประโยชน์ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วม					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับของประโยชน์จากการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น	11 (4.93)	122 (54.71)	86 (38.57)	3 (1.35)	1 (0.45)	3.62	0.62	ปานกลาง
สิ่งสาธารณะประโยชน์ในชุมชนเจริญขึ้น	11 (4.93)	116 (52.02)	89 (39.91)	6 (2.69)	1 (0.45)	3.58	0.65	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม						3.64	0.50	ปานกลาง

หมายเหตุ การแปลผลระดับการมีส่วนร่วม มากที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.21-5.00 มาก ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.41-4.20
 ปานกลาง ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.61-3.40 น้อย ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.81-2.60 น้อยที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00-1.80

**การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรม
ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ-**

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในรอบ 4 ด้าน คือ 1) ด้านการร่วมค้นหาปัญหา 2) การร่วมวางแผน ตัดสินใจ 3) การร่วมดำเนินกิจกรรม และ 4) ด้านการติดตามและประเมินผล โดยให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงระดับการมีส่วนร่วมออกมาเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด มีค่าคะแนนเป็น 5 4 3 2 และ 1 ตามลำดับ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.18) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับปานกลางในทุกประเด็น ได้แก่ 1) ด้านการติดตามและประเมินผล (ค่าเฉลี่ย 3.40) 2) ด้านการร่วมค้นหาปัญหา (ค่าเฉลี่ย 3.38) 3) ด้านการร่วมดำเนินกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย 3.25) และ 4) ด้านการร่วมวางแผน ตัดสินใจ (ค่าเฉลี่ย 3.07) ตามลำดับ (ตาราง 10)

ตาราง 10 ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะของผู้ให้ข้อมูล

การมีส่วนร่วม	ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
ด้านการติดตามและประเมินผล	3.40	0.58	ปานกลาง
ด้านการร่วมค้นหาปัญหา	3.38	0.63	ปานกลาง
ด้านการร่วมดำเนินกิจกรรม	3.25	0.64	ปานกลาง
ด้านการร่วมวางแผน ตัดสินใจ	3.07	0.72	ปานกลาง
รวม	3.18	0.57	ปานกลาง

โดยมีรายละเอียดในแต่ละด้านดังนี้

ด้านการร่วมค้นหาปัญหา

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในด้านการร่วมค้นหาปัญหาโดยรวมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.38) เมื่อพิจารณาในประเด็นย่อย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับปานกลางในประเด็น 1) ร่วมประชุมที่หน่วยงานจัดขึ้น 2) แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในวงสนทนากลุ่ม 3) ปรึกษากับเจ้าหน้าที่ของศูนย์/รัฐถึงปัญหาในหมู่บ้าน 4) ค้นหาสาเหตุของปัญหากับบุคคลในครอบครัว 5) แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในที่ประชุมที่เป็นทางการ 6) ค้นหาสาเหตุของปัญหากับเพื่อนบ้าน 7) ร่วมประชุมแบบไม่เป็นทางการกับกลุ่ม และ 8) ค้นหาสาเหตุของปัญหากับเจ้าหน้าที่ของรัฐ (ค่าเฉลี่ย 3.59 3.54 3.50 3.47 3.38 3.28 3.21 และ 3.10 ตามลำดับ) (ตาราง 11)

ด้านการวางแผน คัดเลือก

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในด้านการวางแผน คัดเลือกโดยรวมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.07) เมื่อพิจารณาในประเด็นย่อย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับปานกลางในประเด็น 1) ร่วมรับแผนการผลิตของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ 2) ร่วมคัดเลือกกิจกรรมศูนย์ฯ 3) การร่วมคัดเลือกแก้ไขปัญหาภายในศูนย์ฯ 4) ร่วมวางแผนพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์ฯ 5) ร่วมตัดสินใจวางแผนดำเนินงานของศูนย์ฯ 6) ร่วมวางแผนผลิตในแต่ละกิจกรรมของศูนย์ฯ 7) ร่วมวางแผนเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาของศูนย์ฯ 8) ร่วมวางแผนกิจกรรมของศูนย์ฯ ล่วงหน้า และ 9) ร่วมวางแผนแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ (ค่าเฉลี่ย 3.28 3.10 3.06 3.05 3.04 3.03 3.03 3.02 และ 3.00 ตามลำดับ) (ตาราง 12)

ตาราง 11 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะด้านการร่วมค้นหาปัญหา

(n = 223)								
การค้นหาปัญหา	ระดับการมีส่วนร่วม					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ร่วมประชุมที่หน่วยงานจัดขึ้น	20 (8.97)	124 (55.61)	49 (21.97)	27 (12.11)	3 (1.35)	3.59	0.87	มาก
แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในวงสนทนากลุ่ม	13 (5.83)	116 (52.02)	75 (33.63)	16 (7.17)	3 (1.35)	3.54	0.77	มาก
ปรึกษากับเจ้าหน้าที่ของศูนย์/รัฐถึงปัญหาในหมู่บ้าน	16 (7.17)	117 (52.47)	59 (26.46)	25 (11.21)	6 (2.69)	3.50	0.89	มาก
ค้นหาสาเหตุของปัญหากับบุคคลในครอบครัว	9 (4.04)	104 (46.64)	95 (42.60)	13 (5.83)	2 (0.90)	3.47	0.71	มาก
แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในที่ประชุมที่เป็นทางการ	12 (5.38)	84 (37.67)	107 (47.98)	17 (7.62)	3 (1.35)	3.38	0.76	ปานกลาง
ค้นหาสาเหตุของปัญหากับเพื่อนบ้าน	11 (4.93)	67 (30.04)	122 (54.71)	19 (8.52)	4 (1.79)	3.28	0.76	ปานกลาง

ตาราง 11 (ต่อ)

(n = 223)								
การค้นหาคำปัญหา	ระดับการมีส่วนร่วม					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ร่วมประชุมแบบไม่เป็นทางการกับกลุ่ม	12 (5.38)	52 (23.32)	132 (59.19)	24 (10.76)	3 (1.35)	3.21	0.76	ปานกลาง
ค้นหาสาเหตุของปัญหากับเจ้าหน้าที่ของรัฐ	7 (3.14)	37 (16.59)	154 (69.06)	21 (9.42)	4 (1.79)	3.10	0.67	ปานกลาง
รวม						3.38	0.63	ปานกลาง

หมายเหตุ การแปลผลระดับการมีส่วนร่วม มากที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.21-5.00 มาก ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.41-4.20 ปานกลาง ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.61-3.40
น้อย ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.81-2.60 น้อยที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00-1.80

ตาราง 12 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะด้านการวางแผน
ตัดสินใจ

(n = 223)								
การวางแผน ตัดสินใจ	ระดับการมีส่วนร่วม					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ร่วมรับแผนการผลิตของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ	18 (8.07)	56 (25.11)	124 (55.61)	21 (9.42)	4 (1.79)	3.28	0.81	ปานกลาง
ร่วมตัดสินใจเลือกกิจกรรมศูนย์ฯ	20 (8.97)	56 (25.11)	91 (40.81)	39 (17.49)	17 (7.62)	3.10	1.04	ปานกลาง
การร่วมตัดสินใจแก้ไขปัญหาภายในศูนย์ฯ	12 (5.38)	37 (16.59)	134 (60.09)	33 (14.80)	7 (3.14)	3.06	0.81	ปานกลาง
ร่วมวางแผนพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์ฯ	16 (7.17)	36 (16.14)	122 (54.71)	41 (18.39)	8 (3.59)	3.05	0.88	ปานกลาง
ร่วมตัดสินใจวางแผนดำเนินงานของศูนย์ฯ	18 (8.07)	35 (15.70)	116 (52.02)	46 (20.63)	8 (3.59)	3.04	0.91	ปานกลาง
ร่วมวางแผนผลิตในแต่ละกิจกรรมของศูนย์ฯ	9 (4.04)	34 (15.25)	142 (63.68)	30 (13.45)	8 (3.59)	3.03	0.77	ปานกลาง

ตาราง 12 (ต่อ)

(n = 223)								
การวางแผน คัดสินใจ	ระดับการมีส่วนร่วม					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ร่วมวางแผนเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาของศูนย์ฯ	6 (2.69)	35 (15.70)	147 (65.92)	29 (13.00)	6 (2.69)	3.03	0.71	ปานกลาง
ร่วมวางแผนกิจกรรมของศูนย์ฯ ล่วงหน้า	13 (5.83)	37 (16.59)	124 (55.61)	40 (17.94)	9 (4.04)	3.02	0.86	ปานกลาง
ร่วมวางแผนแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์	12 (5.38)	29 (13.00)	137 (61.43)	38 (17.04)	7 (3.14)	3.00	0.80	ปานกลาง
รวม						3.07	0.72	ปานกลาง

หมายเหตุ	การแปลผลระดับการมีส่วนร่วม	มากที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.21-5.00	มาก ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.41-4.20
		ปานกลาง ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.61-3.40	น้อย ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.81-2.60
		น้อยที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00-1.80	

ด้านการดำเนินงาน

ผลการศึกษามีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในด้านการดำเนินงานโดยรวมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.25) เมื่อพิจารณาในประเด็นย่อย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับปานกลางในประเด็น 1) ปฏิบัติตามกฎหมายการดำเนินงานศูนย์ฯ 2) นำความรู้จากการฝึกอบรมไปใช้ในการดำเนินงาน 3) ช่วยเหลือด้านแรงงานในการดำเนินงานศูนย์ฯ 4) ร่วมปรึกษาหารือในการพัฒนาโครงการ 5) ติดต่อเพื่อนสมาชิกเพื่อขอความร่วมมือช่วยกิจกรรมของศูนย์ 6) ติดต่อกับเจ้าหน้าที่เพื่อขอความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานศูนย์ฯ 7) เข้าร่วมประชุมเพื่อจัดกิจกรรมสำคัญของศูนย์ฯ 8) ชักชวนเพื่อนสมาชิกเข้าร่วมดำเนินงานศูนย์ฯ 9) ติดต่อเจ้าหน้าที่เพื่อช่วยจัดทำโครงการหรือกิจกรรมศูนย์ฯ 10) บริจาคสิ่งของในการจัดกิจกรรมของศูนย์ฯ 11) ร่วมเสนอความคิด แนะนำในการดำเนินงานของศูนย์ และ 12) ร่วมพิจารณากำหนดกิจกรรมของศูนย์ฯ (ค่าเฉลี่ย 3.48 3.47 3.36 3.30 3.26 3.21 3.18 3.18 3.16 3.16 3.15 และ 3.13 ตามลำดับ (ตาราง 13)

ตาราง 13 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะด้านการดำเนินการ

(n = 223)

การดำเนินกิจกรรม	ระดับการมีส่วนร่วม					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์การดำเนินงานศูนย์ฯ	11 (4.93)	109 (48.88)	81 (36.32)	19 (8.52)	3 (1.35)	3.48	0.78	มาก
นำความรู้จากการฝึกอบรมไปใช้ในการดำเนินกิจกรรม	16 (7.17)	95 (42.60)	92 (41.26)	17 (7.62)	3 (1.35)	3.47	0.79	มาก
ช่วยเหลือด้านแรงงานในการดำเนินงานศูนย์ฯ	21 (9.42)	66 (29.60)	113 (50.67)	19 (8.52)	4 (1.79)	3.36	0.84	ปานกลาง
ร่วมปรึกษาสมาชิกในการพัฒนากิจกรรม	11 (4.93)	74 (33.18)	111 (49.78)	24 (10.76)	3 (1.35)	3.30	0.78	ปานกลาง
ติดต่อเพื่อนสมาชิกเพื่อขอความร่วมมือช่วยกิจกรรมของศูนย์	16 (7.17)	55 (24.66)	127 (56.95)	21 (9.42)	4 (1.79)	3.26	0.80	ปานกลาง
ติดต่อกับเจ้าหน้าที่เพื่อขอความรู้เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมศูนย์ฯ	13 (5.83)	71 (31.84)	99 (44.39)	29 (13.00)	11 (4.93)	3.21	0.92	ปานกลาง
เข้าร่วมประชุมเพื่อจัดกิจกรรมสำคัญของศูนย์ฯ	15 (6.73)	43 (19.28)	136 (60.99)	25 (11.21)	4 (1.79)	3.18	0.79	ปานกลาง

ตาราง 13 (ต่อ)

(n = 223)								
การดำเนินกิจกรรม	ระดับการมีส่วนร่วม					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ชักชวนเพื่อนสมาชิกเข้าร่วมดำเนินงานศูนย์ฯ	12 (5.38)	44 (19.73)	143 (64.13)	20 (8.97)	4 (1.79)	3.18	0.74	ปานกลาง
ติดต่อเจ้าหน้าที่เพื่อช่วยจัดทำโครงการหรือกิจกรรมศูนย์ฯ	11 (4.93)	73 (32.74)	94 (42.15)	31 (13.90)	14 (6.28)	3.16	0.95	ปานกลาง
บริจาคสิ่งของในการจัดกิจกรรมของศูนย์ฯ	14 (6.28)	38 (17.04)	143 (64.13)	25 (11.21)	3 (1.35)	3.16	0.75	ปานกลาง
ร่วมเสนอความคิด แนะนำในการดำเนินงานของศูนย์ฯ	18 (8.07)	40 (17.94)	126 (56.50)	35 (15.70)	4 (1.79)	3.15	0.84	ปานกลาง
ร่วมพิจารณากำหนดกิจกรรมของศูนย์ฯ	18 (8.07)	35 (15.70)	132 (59.19)	33 (14.80)	5 (2.24)	3.13	0.84	ปานกลาง
รวม						3.25	0.64	ปานกลาง
หมายเหตุ การแปลผลระดับการมีส่วนร่วม								
มีส่วนร่วมมาก		มีส่วนร่วมปานกลาง		ค่าเฉลี่ย 3.67- 5.00				
มีส่วนร่วมน้อย				ค่าเฉลี่ย 1.00- 2.33				
				ค่าเฉลี่ย 2.34- 3.66				

ด้านการติดตามประเมินผล

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในด้านการติดตามประเมินผลโดยรวมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.40) เมื่อพิจารณาในประเด็นย่อย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับมากในประเด็น 1) นำเอาข้อมูลเสนอแนะจากการเยี่ยมชมของบุคคลภายนอกกลุ่มมาปรับปรุงการทำงานของกลุ่ม และ 2) ศึกษาดูงานเพื่อเปรียบเทียบความสำเร็จของกิจกรรมภายในกลุ่มเกษตรกร (ค่าเฉลี่ย 3.69 และ 3.67 ตามลำดับ) มีส่วนร่วมในระดับปานกลางในประเด็น 1) ศึกษาดูงานเพื่อเปรียบเทียบความสำเร็จของกิจกรรมภายนอกกลุ่มเกษตรกร 2) ร่วมติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินงานของศูนย์ฯ 3) ร่วมประชุมสรุปผลตอบแทนที่ได้รับของศูนย์ฯ 4) ร่วมประชุมเพื่อสรุปปัญหาจากการดำเนินงาน 5) ร่วมในการพิจารณาปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของศูนย์ฯ และ 6) ร่วมเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานของศูนย์ฯ (ค่าเฉลี่ย 3.65 3.42 3.26 3.25 3.15 และ 3.13 ตามลำดับ) (ตาราง 14)

ตาราง 14 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะด้านการติดตาม ประเมินผล

การติดตามประเมินผล	ระดับการมีส่วนร่วม					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
นำเอาข้อมูลเสนอแนะจากการเยี่ยมชมของบุคคลภายนอกกลุ่มมา ปรับปรุงการทำงานของกลุ่ม	12 (5.38)	142 (63.68)	58 (26.01)	9 (4.04)	2 (0.90)	3.69	0.68	มาก
ศึกษาดูงานเพื่อเปรียบเทียบความสำเร็จของกิจกรรมภายในกลุ่มเกษตรกร	8 (3.59)	140 (62.78)	69 (30.94)	5 (2.24)	1 (0.45)	3.67	0.61	มาก
ศึกษาดูงานเพื่อเปรียบเทียบความสำเร็จของกิจกรรมภายนอกกลุ่มเกษตรกร	9 (4.04)	138 (61.88)	67 (30.04)	8 (3.59)	1 (0.45)	3.65	0.64	มาก
ร่วมติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินงานของศูนย์ฯ	8 (3.59)	99 (44.39)	99 (44.39)	13 (5.83)	4 (1.79)	3.42	0.74	มาก
ร่วมประชุมสรุปผลตอบแทนที่ได้รับของศูนย์ฯ	13 (5.83)	63 (28.25)	121 (54.26)	22 (9.87)	4 (1.79)	3.26	0.79	ปานกลาง
ร่วมประชุมเพื่อสรุปปัญหาจากการดำเนินงาน	10 (4.48)	66 (29.60)	121 (54.26)	22 (9.87)	4 (1.79)	3.25	0.77	ปานกลาง

ตาราง 14 (ต่อ)

							(n = 223)	
การติดตามประเมินผล		ระดับการมีส่วนร่วม					ค่าเฉลี่ย	SD
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด		
ร่วมในการพิจารณาปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของศูนย์ฯ		13	68	94	35	13	3.15	0.95
		(5.83)	(30.49)	(42.15)	(15.70)	(5.83)		
ร่วมเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานของศูนย์ฯ		10	64	106	30	13	3.13	0.91
		(4.48)	(28.70)	(47.53)	(13.45)	(5.83)		
รวม							3.40	0.58
								ปานกลาง

หมายเหตุ	การแปลผลระดับการมีส่วนร่วม	มากที่สุด	ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.21-5.00	มาก	ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.41-4.20
		ปานกลาง	ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.61-3.40	น้อย	ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.81-2.60
		น้อยที่สุด	ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00-1.80		

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

การศึกษาถึงการยอมรับและการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะได้ตั้งสมมติฐานไว้ว่า ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ศาสนา เชื้อชาติ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ประสบการณ์ในการทำเกษตร รายได้ จำนวนพื้นที่ถือครอง การเป็นสมาชิกกลุ่ม ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์และการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ การเปิดรับข่าวสาร และความคาดหวังประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วม มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะของผู้ให้ข้อมูล

โดยใช้สถิติ Chi-square สำหรับตัวแปรที่วัดค่าแบบนามบัญญัติ และสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ตามแบบของ Pearson Product Moment สำหรับตัวแปรที่มีการวัดค่าเป็นแบบอันตรภาคและอัตราส่วน และอธิบายค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ตามกฎ Guildford Rule of Thumb (Guildford and Fruchter, 1973: 189 อ้างใน บุญสม วราเอกศิริ, 2539: 92) ซึ่งได้ให้ความหมายของค่าความสัมพันธ์ (r) ดังนี้

ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่า 0.8 ขึ้นไป ถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับสูงหรือสูงมาก

ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.6-0.8 ถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างสูง

ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.4-0.6 ถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง

ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.2-0.4 ถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างต่ำ

ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าต่ำกว่า 0.2 ถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ

ทั้งสถิติ Chi-square และสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ผู้วิจัยได้กำหนดค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นและตัวแปรตามไว้ที่ $\alpha = 0.05$ ได้ผลการศึกษาดังนี้

เพศ

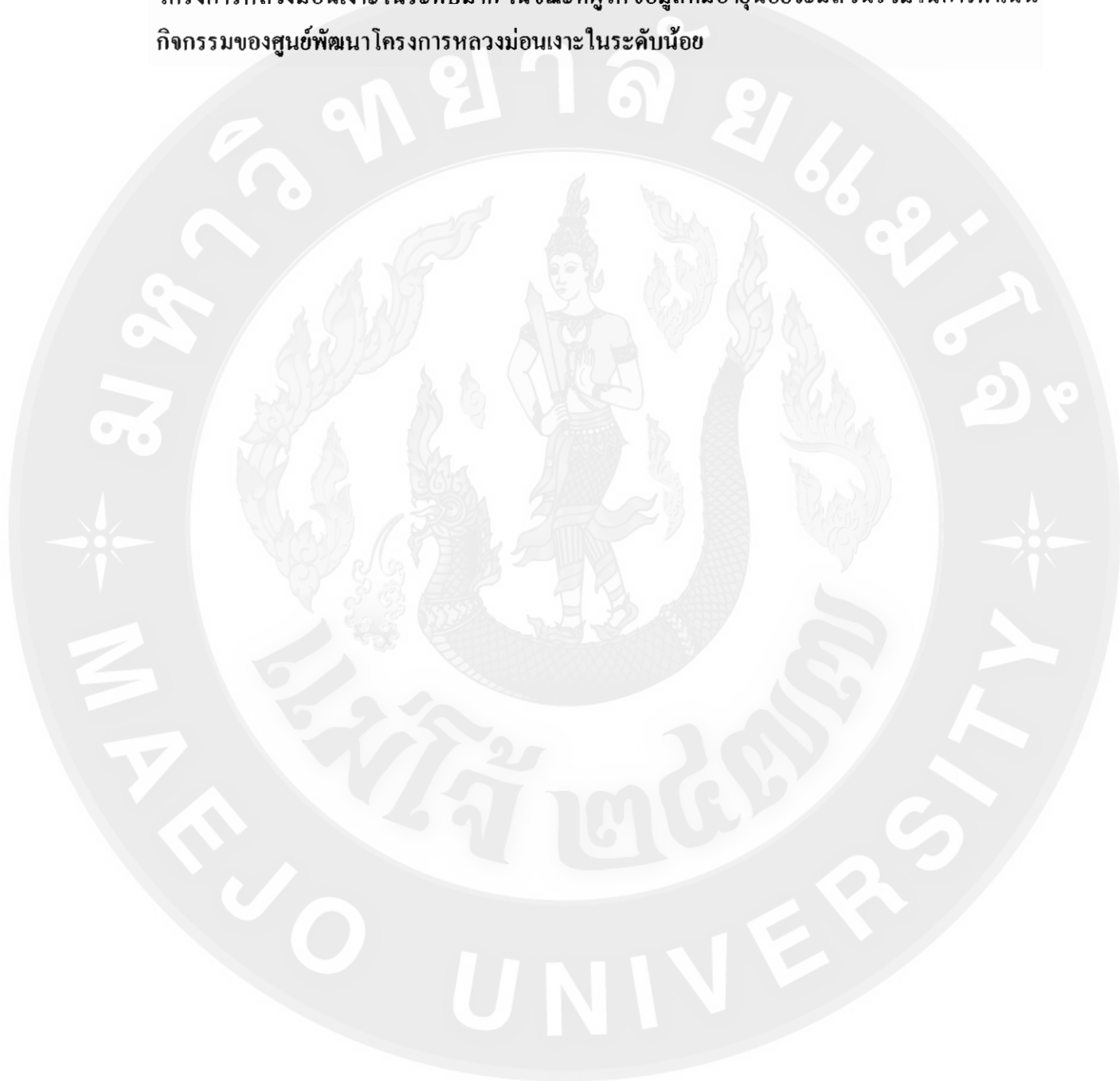
จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นลักษณะนามบัญญัติ ด้วยสถิติค่า Chi-square ได้แบ่งเพศออกเป็น 2 กลุ่ม คือ เพศชายและเพศหญิง ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ มีส่วนร่วมมาก มีส่วนร่วมปานกลาง และมีส่วนร่วมน้อย ผลการศึกษา พบว่า เพศของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในทุกด้าน ($p > 0.05$) และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 4 ด้าน ยังพบอีกว่า เพศของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($p > 0.05$) เช่นเดียวกัน จึงกล่าวได้ว่า เพศของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ (ตาราง 15) กล่าวคือ ไม่ว่าผู้ให้ข้อมูลจะเป็นเพศหญิงหรือเพศชายก็ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

อายุ

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ดังแสดงในตาราง 16 พบว่า อายุของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($p < 0.05$) ในด้านการค้นหาปัญหา ($r = 0.322^*$) ด้านการวางแผนตัดสินใจ ($r = 0.379^*$) ด้านการดำเนินการ ($r = 0.425^*$) และด้านการติดตามและประเมินผล ($r = 0.340^*$) และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 4 ด้าน พบว่า อายุของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($r = 0.410^*$, $p < 0.05$)

ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุแตกต่างกันย่อมมีการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะแตกต่างกัน และหากพิจารณาตาม Guilford's Rule of Thumb แล้ว กล่าวได้ว่า อายุของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับค่อนข้างต่ำในด้านการค้นหาปัญหา การวางแผนตัดสินใจ และด้านการติดตามและประเมินผล (r มีค่าอยู่ระหว่าง 0.2-0.4) และในระดับปานกลาง (r มีค่าอยู่ระหว่าง 0.4-0.6) ในด้านการดำเนินการ และในภาพรวม

กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุมากจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนา
โครงการหลวงม่อนเงาะในระดับมาก ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุน้อยจะมีส่วนร่วมในการดำเนิน
กิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับน้อย

ตาราง 15 ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

(n=223)

เพศ	การมีส่วนร่วม															
	การค้นหาคำปรึกษา			การวางแผน ตัดสินใจ			การดำเนินกิจกรรม			การติดตามประเมินผล			ภาพรวม			
	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย	รวม
ชาย	31 (13.90)	98 (43.95)	9 (4.04)	24 (10.76)	94 (42.15)	20 (8.97)	26 (11.66)	101 (45.29)	11 (4.93)	46 (20.63)	86 (38.57)	6 (2.69)	20 (8.97)	104 (46.64)	14 (6.28)	138 (61.88)
หญิง	22 (9.87)	53 (23.77)	10 (4.48)	19 (8.52)	50 (22.42)	16 (7.17)	18 (8.07)	54 (24.22)	13 (5.83)	32 (14.35)	47 (21.08)	6 (2.69)	14 (6.28)	58 (26.01)	13 (5.83)	85 (38.12)
รวม	53 (23.77)	151 (67.71)	19 (8.52)	43 (19.28)	144 (64.57)	36 (16.14)	44 (19.73)	155 (69.51)	24 (10.76)	78 (34.98)	133 (59.64)	12 (5.38)	34 (15.25)	162 (72.65)	27 (12.11)	223 (100.00)
	$\chi^2 = 2.539$			$\chi^2 = 1.986$			$\chi^2 = 3.473$			$\chi^2 = 1.433$			$\chi^2 = 1.655$			
	df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			
	p = 0.281			p = 0.370			p = 0.176			p = 0.488			p = 0.437			

ตาราง 16 ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

(n=223)

ลักษณะส่วนบุคคล	การมีส่วนร่วม									
	การค้นหาคำปรึกษา		การวางแผน ตัดสินใจ		การดำเนินกิจกรรม		การติดตามประเมินผล		ภาพรวม	
	r	p	r	p	r	p	r	p	r	p
อายุ	.322*	0.000	.379*	0.000	.425*	0.000	.340*	0.000	.410*	0.000

เชื้อชาติ

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติค่า Chi-square โดยแบ่งระดับเชื้อชาติออกเป็น 2 กลุ่ม คือ เชื้อชาติไทย กับเชื้อชาติอื่นๆ ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ มีส่วนร่วมมาก มีส่วนร่วมปานกลาง และมีส่วนร่วมน้อย ผลการศึกษาพบว่า เชื้อชาติของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($p < 0.05$) ในด้านการค้นคว้าปัญหา ($\chi^2 = 19.739^*$) ด้านการวางแผนตัดสินใจ ($\chi^2 = 50.137^*$) และด้านการดำเนินการ ($\chi^2 = 47.721^*$) ส่วนเชื้อชาติของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($p > 0.05$) ในด้านการติดตามและประเมินผล ($\chi^2 = 2.303$) และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 4 ด้าน พบว่า เชื้อชาติของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($\chi^2 = 47.790^*$, $p < 0.05$) (ตาราง 17)

จึงกล่าวได้ว่า เชื้อชาติของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในด้านการค้นคว้าปัญหา ด้านการวางแผนตัดสินใจ ด้านการดำเนินการ และในภาพรวม

ตาราง 17 ความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

(n=223)

เชื้อชาติ	การมีส่วนร่วม															
	การค้นหาคำปัญหา			การวางแผนตัดสินใจ			การดำเนินกิจกรรม			การติดตามประเมินผล			ภาพรวม			
	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย	รวม
ไทย	16	92	15	3	95	25	5	97	21	44	70	9	2	100	21	123
	(7.17)	(41.26)	(6.73)	(1.35)	42.60)	(11.21)	(2.24)	(43.50)	(9.42)	(19.73)	(31.39)	(4.04)	(0.90)	(44.84)	(9.42)	(55.16)
เชื้อชาติอื่นๆ	37	59	4	40	49	11	39	58	3	34	63	3	32	62	6	100
	(16.59)	(26.46)	(1.79)	(17.94)	21.97)	(4.93)	(17.49)	(26.01)	(1.35)	(15.25)	(28.25)	(1.35)	(14.35)	(27.80)	(2.69)	(44.84)
รวม	53	151	19	43	144	36	44	155	24	78	133	12	34	162	27	223
	(23.77)	(67.71)	(8.52)	(19.28)	(64.57)	(16.14)	(19.73)	(69.51)	(10.76)	(34.98)	(59.64)	(5.38)	(15.25)	(72.65)	(12.11)	(100.00)
	$\chi^2 = 19.739^*$			$\chi^2 = 50.137^*$			$\chi^2 = 47.721^*$			$\chi^2 = 2.303$			$\chi^2 = 47.790^*$			
	df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			
	p = 0.000			p = 0.000			p = 0.000			p = 0.416			p = 0.000			

สถานภาพสมรส

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติค่า Chi-square โดยแบ่งสถานภาพสมรสออกเป็น 2 กลุ่ม คือสถานภาพโสด หม้ายและหย่าร้าง กับสถานภาพสมรสแล้ว ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ มีส่วนร่วมมาก มีส่วนร่วมปานกลาง และมีส่วนร่วมน้อย ผลการศึกษาพบว่า สถานภาพสมรสของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในทุกด้าน ($p < 0.05$) ในด้านการค้นปัญหา ($\chi^2 = 8.808^*$) ด้านการวางแผนตัดสินใจ ($\chi^2 = 8.206^*$) ด้านการดำเนินการ ($\chi^2 = 6.043^*$) และด้านการติดตามและประเมินผล ($\chi^2 = 6.070^*$) (ตาราง 18) และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 4 ด้าน ยังพบอีกว่า สถานภาพสมรสของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($\chi^2 = 14.656^*$, $p < 0.05$) เช่นเดียวกัน

จึงกล่าวได้ว่า สถานภาพสมรสของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ กล่าวคือผู้ให้ข้อมูลที่มีสถานภาพสมรสแล้วมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะมาก ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่มีสถานภาพโสด หม้ายและหย่าร้างมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะน้อย

ตาราง 18 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพสมรสกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

(n=223)

สถานภาพสมรส	การมีส่วนร่วม															
	การค้นหาคำปรึกษา			การวางแผนตัดสินใจ			การดำเนินกิจกรรม			การติดตามประเมินผล			ภาพรวม			รวม
	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย	
โสด หม้าย และหย่าร้าง	15	28	9	14	25	13	15	29	8	20	26	6	14	27	11	52
	(6.73)	(12.56)	(4.04)	(6.28)	(11.21)	(5.83)	(6.73)	(13.00)	(3.59)	(8.97)	(11.66)	(2.69)	(6.28)	(12.11)	(4.93)	(23.32)
สมรส	38	123	10	29	119	23	29	126	16	58	107	6	20	135	16	171
	(17.04)	(55.16)	(4.48)	(13.00)	(53.36)	(10.31)	(13.00)	(56.50)	(7.17)	(26.01)	(47.98)	(2.69)	(8.97)	(60.54)	(7.17)	(76.68)
รวม	53	151	19	43	144	36	44	155	24	78	133	12	34	162	27	223
	(23.77)	(67.71)	(8.52)	(19.28)	(64.57)	(16.14)	(19.73)	(69.51)	(10.76)	(34.98)	(59.64)	(5.38)	(15.25)	(72.65)	(12.11)	(100.00)
	$\chi^2 = 8.808^*$			$\chi^2 = 8.206^*$			$\chi^2 = 6.043^*$			$\chi^2 = 6.070^*$			$\chi^2 = 14.656^*$			
	df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			
	p = 0.012			p = 0.017			p = 0.049			p = 0.048			p = 0.001			

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ดังแสดงในตาราง 21 พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($p < 0.05$) ในด้านการค้นหาปัญหา ($r = 0.192^*$) ด้านการวางแผนตัดสินใจ ($r = 0.190^*$) ด้านการดำเนินการ ($r = 0.188^*$) และด้านการติดตามและประเมินผล ($r = 0.154^*$) และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 4 ด้าน พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($r = 0.203^*$, $p < 0.05$)

ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนแตกต่างกันย่อมมีการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะแตกต่างกัน และหากพิจารณาตาม Guildford's Rule of Thumb แล้วกล่าวได้ว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับต่ำในด้านการค้นหาปัญหา การวางแผนตัดสินใจ ด้านการดำเนินการและด้านการติดตามและประเมินผล (r มีค่าต่ำกว่า 0.2) และมีความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างต่ำ (r มีค่าอยู่ระหว่าง 0.2-0.4) ในภาพรวม

กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับมาก ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อยจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับน้อย

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ดังแสดงในตาราง 21 พบว่า ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($p < 0.05$) ในด้านการค้นหาปัญหา ($r = 0.353^*$) ด้านการวางแผนตัดสินใจ ($r = 0.405^*$) ด้านการดำเนินการ ($r = 0.438^*$) และด้านการติดตามและประเมินผล ($r = 0.335^*$) และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 4 ด้าน พบว่า ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($r = 0.429^*$, $p < 0.05$)

ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลที่มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านแตกต่างกันย่อมมีการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะแตกต่างกัน และหากพิจารณาตาม Guildford's Rule of Thumb แล้ว กล่าวได้ว่า ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับค่อนข้างต่ำในด้านการค้นหาปัญหา และด้านการติดตามและประเมินผล (r มีค่าระหว่าง 0.2-0.4) และมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง (r มีค่าอยู่ระหว่าง 0.4-0.6) ในด้านการวางแผนตัดสินใจ ด้านการดำเนินการ และในภาพรวม

กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลที่มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านมากจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับมาก ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านน้อยจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับน้อย

ประสบการณ์ในการทำเกษตร

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ดังแสดงในตาราง 21 พบว่า ประสบการณ์ในการทำเกษตรของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($p < 0.05$) ในด้านการค้นหาปัญหา ($r = 0.288^*$) ด้านการวางแผนตัดสินใจ ($r = 0.345^*$) ด้านการดำเนินการ ($r = 0.380^*$) และด้านการติดตามและประเมินผล ($r = 0.318^*$) และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 4 ด้าน พบว่า ประสบการณ์ในการทำเกษตรของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($r = 0.370^*, p < 0.05$)

ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์ในการทำเกษตรแตกต่างกันย่อมมีการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะแตกต่างกัน และหากพิจารณาตาม Guildford's Rule of Thumb แล้ว กล่าวได้ว่า ประสบการณ์ในการทำเกษตรของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับค่อนข้างต่ำในด้านการค้นหาปัญหา การวางแผนตัดสินใจ ด้านการดำเนินการ ด้านการติดตามและประเมินผล และในภาพรวม (r มีค่าอยู่ระหว่าง 0.2-0.4)

กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์ในการทำเกษตรมากจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับมาก ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่มี

ประสบการณ์ในการทำเกษตรน้อยจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับน้อย

รายได้

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ดังแสดงในตารางที่ 21 พบว่า รายได้ของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($p < 0.05$) ในด้านการค้นหาปัญหา ($r = 0.187^*$) ด้านการวางแผนตัดสินใจ ($r = 0.256^*$) ด้านการดำเนินการ ($r = 0.187^*$) และด้านการติดตามและประเมินผล ($r = 0.185^*$) และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 4 ด้าน พบว่า รายได้ของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($r = 0.224^*$, $p < 0.05$)

ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลที่มีรายได้แตกต่างกันย่อมมีการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะแตกต่างกัน และหากพิจารณาตาม Guildford's Rule of Thumb แล้ว กล่าวได้ว่า รายได้ของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับต่ำในด้านการค้นหาปัญหา ด้านการดำเนินการ และด้านการติดตามและประเมินผล (r มีค่าต่ำกว่า 0.2) และมีความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างต่ำ (r มีค่าอยู่ระหว่าง 0.2-0.4) ด้านการวางแผนตัดสินใจ และในภาพรวม

กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลที่มีรายได้มากจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับมาก ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่มีรายได้น้อยจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับน้อย

ขนาดพื้นที่ถือครอง

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ดังแสดงในตาราง 21 พบว่า ขนาดพื้นที่ถือครองของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($p < 0.05$) ในด้านการค้นหาปัญหา ($r = 0.192^*$) ด้านการวางแผนตัดสินใจ ($r = 0.310^*$) ด้านการดำเนินการ ($r = 0.267^*$) และด้านการติดตามและประเมินผล ($r = 0.170^*$) และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 4 ด้าน พบว่า ขนาดพื้นที่ถือครองของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($r = 0.269^*$, $p < 0.05$)

ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลที่มีขนาดพื้นที่ถือครองแตกต่างกันย่อมมีการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะแตกต่างกัน และหากพิจารณาตาม Guildford's Rule of Thumb แล้ว กล่าวได้ว่า ขนาดพื้นที่ถือครองของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับต่ำในด้านการค้นหาปัญหา และด้านการติดตามและประเมินผล (r มีค่าต่ำกว่า 0.2) และมีความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างต่ำ (r มีค่าอยู่ระหว่าง 0.2-0.4) ด้านการวางแผนตัดสินใจ ด้านการดำเนินการ และในภาพรวม

กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลที่มีขนาดพื้นที่ถือครองมากจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับมาก ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่มีขนาดพื้นที่ถือครองน้อยจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับน้อย

ตาราง 19 ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ประสบการณ์ในการทำเกษตร รายได้ และจำนวนพื้นที่ถือครองกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

(n=223)

ลักษณะทางเศรษฐกิจ	การมีส่วนร่วม									
	การค้นหาคำปรึกษา		การวางแผน ตัดสินใจ		การดำเนินกิจกรรม		การติดตามประเมินผล		ภาพรวม	
	r	p	r	p	r	p	r	p	r	p
จำนวนสมาชิกใน										
ครอบครัว	.192*	0.004	.190*	0.004	.188*	0.005	.154*	0.021	.203*	0.002
ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ใน										
หมู่บ้าน	.353*	0.000	.405*	0.000	.438*	0.000	.335*	0.000	.429*	0.000
ประสบการณ์ในการทำ										
เกษตร	.288*	0.000	.345*	0.000	.380*	0.000	.318*	0.000	.370*	0.000
รายได้	.187*	0.005	.256*	0.000	.187*	0.005	.185*	0.005	.224*	0.001
ขนาดพื้นที่ถือครอง	.192*	0.004	.310*	0.000	.267*	0.000	.170*	0.011	.269*	0.000

การเป็นสมาชิกกลุ่ม

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติค่า Chi-square โดยแบ่งการเป็นสมาชิกกลุ่มออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่เป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กร กับกลุ่มที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มใดเลย ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ มีส่วนร่วมมาก มีส่วนร่วมปานกลาง และมีส่วนร่วมน้อย ผลการศึกษาพบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในทุกด้าน ($p < 0.05$) ในด้านการค้นปัญหา ($\chi^2 = 59.404^*$) ด้านการวางแผนตัดสินใจ ($\chi^2 = 72.302^*$) ด้านการดำเนินการ ($\chi^2 = 61.437^*$) และด้านการติดตามและประเมินผล ($\chi^2 = 48.404^*$) (ตาราง 20) และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 4 ด้าน ยังพบอีกว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($\chi^2 = 81.944^*$, $p < 0.05$) เช่นเดียวกัน

จึงกล่าวได้ว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ กล่าวคือผู้ให้ข้อมูลที่เป็นสมาชิกกลุ่มจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะมาก ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มใดเลยจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะน้อย

ตาราง 20 ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นสมาชิกกลุ่มกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

(n=223)

การเป็นสมาชิกกลุ่ม	การมีส่วนร่วม															
	การค้นหาคำปรึกษา			การวางแผนตัดสินใจ			การดำเนินกิจกรรม			การติดตามประเมินผล			ภาพรวม			รวม
	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย	
ไม่ได้เป็น	4	11	13	2	6	20	4	9	15	3	16	9	2	8	18	28
	(1.79)	(4.93)	(5.83)	(0.90)	(2.69)	(8.97)	(1.79)	(4.04)	(6.73)	(1.35)	(7.17)	(4.04)	(0.90)	(3.59)	(8.07)	(12.56)
เป็นสมาชิก	49	140	6	41	138	16	40	146	9	75	117	3	32	154	9	195
	(21.97)	(62.78)	(2.69)	(18.39)	(61.88)	(7.17)	(17.94)	(65.47)	(4.04)	(33.63)	(52.47)	(1.35)	(14.35)	(69.06)	(4.04)	(87.44)
รวม	53	151	19	43	144	36	44	155	24	78	133	12	34	162	27	223
	(23.77)	(67.71)	(8.52)	(19.28)	(64.57)	(16.14)	(19.73)	(69.51)	(10.76)	(34.98)	(59.64)	(5.38)	(15.25)	(72.65)	(12.11)	(100.00)
	$\chi^2 = 59.404^*$			$\chi^2 = 72.302^*$			$\chi^2 = 61.437^*$			$\chi^2 = 48.404^*$			$\chi^2 = 81.944^*$			
	df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			
	p = 0.000			p = 0.000			p = 0.000			p = 0.000			p = 0.000			

การได้รับข่าวสาร

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นลักษณะนามบัญญัติ ด้วยสถิติค่า Chi-square ได้แบ่งการได้รับข่าวสารออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่ได้รับข่าวสารจากสื่อบุคคล กับกลุ่มที่ได้รับข่าวสารจากสื่ออื่นๆ ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ มีส่วนร่วมมาก มีส่วนร่วมปานกลาง และมีส่วนร่วมน้อย ผลการศึกษา พบว่า การได้รับข่าวสารของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในทุกด้าน ($p>0.05$) และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 4 ด้าน ยังพบอีกว่า การได้รับข่าวสารของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($p>0.05$) เช่นเดียวกัน จึงกล่าวได้ว่า การได้รับข่าวสารของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ (ตาราง 22) กล่าวคือ ไม่ว่าผู้ให้ข้อมูลจะได้รับข่าวสารจากสื่อใดๆ ก็ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

ตาราง 21 ความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับข่าวสารกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

(n=223)

การได้รับข่าวสาร	การมีส่วนร่วม														
	การค้นหาปัญหา			การวางแผน ตัดสินใจ			การดำเนินกิจกรรม			การติดตามประเมินผล			ภาพรวม		
	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย รวม
ผู้อุทิศตน	28 (12.56)	88 (39.46)	11 (4.93)	18 (8.07)	88 (39.46)	21 (9.42)	19 (8.52)	95 (42.60)	13 (5.83)	42 (18.83)	79 (35.43)	6 (2.69)	17 (7.62)	96 (43.05)	14 (6.28) 127 (56.95)
สื่ออื่นๆ	25 (11.21)	63 (28.25)	8 (3.59)	25 (11.21)	56 (25.11)	15 (6.73)	25 (11.21)	60 (26.91)	11 (4.93)	36 (16.14)	54 (24.22)	6 (2.69)	17 (7.62)	66 (29.60)	13 (5.83) 96 (43.05)
รวม	53 (23.77)	151 (67.71)	19 (8.52)	43 (19.28)	144 (64.57)	36 (16.14)	44 (19.73)	155 (69.51)	24 (10.76)	78 (34.98)	133 (59.64)	12 (5.38)	34 (15.25)	162 (72.65)	27 (12.11) 223 (100.00)
	$\chi^2 = 0.482$			$\chi^2 = 5.039$			$\chi^2 = 4.669$			$\chi^2 = 0.868$			$\chi^2 = 1.308$		
	df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			df = 2		
	p = 0.768			p = 0.081			p = 0.097			p = 0.648			p = 0.520		

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์และการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ดังแสดงในตาราง 24 พบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์และการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($p < 0.05$) ในด้านการค้นหาปัญหา ($r = 0.674^*$) ด้านการวางแผนตัดสินใจ ($r = 0.547^*$) ด้านการดำเนินการ ($r = 0.689^*$) และด้านการติดตามและประเมินผล ($r = 0.703^*$) และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 4 ด้าน พบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์และการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($r = 0.712^*$, $p < 0.05$)

ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์และการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯแตกต่างกันย่อมมีการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะแตกต่างกัน และหากพิจารณาตาม Guildford's Rule of Thumb แล้ว กล่าวได้ว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์และการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับปานกลางในด้านการวางแผนตัดสินใจ (r มีค่าระหว่าง 0.4-0.6) และมีความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างสูง (r มีค่าอยู่ระหว่าง 0.6-0.8) ในด้านการค้นหาปัญหา ด้านการดำเนินการ ด้านการติดตามและประเมินผล และในภาพรวม

กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์และการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯมากจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับมาก ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์และการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯน้อยจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับน้อย

การมีส่วนร่วมมีประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ดังแสดงในตาราง 24 พบว่า การมีส่วนร่วมมีประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัวของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($p < 0.05$) ในด้านการค้นหาปัญหา ($r = 0.627^*$) ด้านการวางแผนตัดสินใจ ($r = 0.560^*$) ด้านการดำเนินการ ($r = 0.693^*$) และด้านการติดตามและประเมินผล ($r = 0.589^*$) และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 4 ด้าน พบว่า การยอมรับมีผลประโยชน์ต่อตนเองและ

กรอบครัวของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($r = 0.683^*$, $p < 0.05$)

ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลที่มีการมีส่วนร่วมมีประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัวแตกต่างกันย่อมมีการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะแตกต่างกัน และหากพิจารณาตาม Guildford's Rule of Thumb แล้ว กล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมมีประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัวของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับปานกลางในด้านการวางแผนตัดสินใจ และด้านการติดตามและประเมินผล (r มีค่าระหว่าง 0.4-0.6) และมีความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างสูง (r มีค่าอยู่ระหว่าง 0.6-0.8) ในด้านการค้นหาปัญหา ด้านการดำเนินการ และในภาพรวม

กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลที่มีการมีส่วนร่วมมีประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัวมากจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับมาก ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่มีการมีส่วนร่วมมีประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัวน้อยจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับน้อย

การมีส่วนร่วมมีประโยชน์ต่อชุมชน

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ดังแสดงในตาราง 24 พบว่า การมีส่วนร่วมมีประโยชน์ต่อชุมชนของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($p < 0.05$) ในด้านการค้นหาปัญหา ($r = 0.565^*$) ด้านการวางแผนตัดสินใจ ($r = 0.373^*$) ด้านการดำเนินการ ($r = 0.532^*$) และด้านการติดตามและประเมินผล ($r = 0.582^*$) และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 4 ด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมมีประโยชน์ต่อชุมชนของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($r = 0.549^*$, $p < 0.05$)

ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลที่มีการมีส่วนร่วมมีประโยชน์ต่อชุมชนแตกต่างกันย่อมมีการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะแตกต่างกัน และหากพิจารณาตาม Guildford's Rule of Thumb แล้ว กล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมมีประโยชน์ต่อชุมชนของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับปานกลาง (r มีค่าระหว่าง 0.4-0.6) ในด้านการค้นหาปัญหา ด้านการวางแผนตัดสินใจ ด้านการดำเนินการ ด้านการติดตามและประเมินผล และในภาพรวม

กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลที่มีการมีส่วนร่วมมีประโยชน์ต่อชุมชนมากจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับมาก ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่มีการมีส่วนร่วมมีประโยชน์ต่อชุมชนน้อยจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับน้อย

ตาราง 22 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมมีประโยชน์ที่จะได้รับการมีส่วนร่วมกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของ
ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

(n=223)

ลักษณะทางสังคม	การมีส่วนร่วม									
	การค้นหาคำปรึกษา		การวางแผน ตัดสินใจ		การดำเนินกิจกรรม		การติดตามประเมินผล		ภาพรวม	
	r	p	r	p	r	p	r	p	r	p
ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ศูนย์และการดำเนิน กิจกรรมของศูนย์ฯ	.674*	0.000	.547*	0.000	.689*	0.000	.703*	0.000	.712*	0.000
ความคิดเห็นต่อประโยชน์ ต่อตนเองและครอบครัว	.627*	0.000	.560*	0.000	.693*	0.000	.598*	0.000	.683*	0.000
ความคิดเห็นต่อประโยชน์ ต่อชุมชน	.565*	0.000	.373*	0.000	.532*	0.000	.582*	0.000	.549*	0.000

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรชนเผ่าในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม ของเกษตรกรในพื้นที่ และ 2) การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในด้านการร่วมค้นหาปัญหา ด้านการร่วมวางแผน ตัดสินใจ ด้านการร่วมดำเนินกิจกรรม และด้านการติดตามและประเมินผล โดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่รับการส่งเสริมในเขตรับผิดชอบของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ จำนวน 223 ราย ซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างง่ายแบบสัดส่วนประชากร (simple random sampling) ตามแบบของ Yamane สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์ นำข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบความสมบูรณ์ และถอดรหัสวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูป ผลการวิจัยพอสรุปได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล

ผลการการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ยประมาณ 47 ปี โดยมีผู้ให้ข้อมูลที่อายุน้อยที่สุดคือ 23 ปี และมากที่สุดคือ 69 ปี จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาภาคบังคับ นับถือศาสนาพุทธ มีสถานภาพสมรสแล้ว มีสมาชิกภายในครัวเรือนเฉลี่ย 4.36 คน โดยผู้ให้ข้อมูลที่มีสมาชิกภายในครัวเรือนน้อยที่สุดคือ 1 คน และมากที่สุดคือ 8 คน เกือบทั้งหมดเป็นคนในพื้นที่ อาศัยอยู่ในหมู่บ้านมาเป็นระยะเวลาเฉลี่ยประมาณ 46 ปี มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านน้อยที่สุด 20 ปี และมากที่สุด 68 ปี มีประสบการณ์ในการทำเกษตรเฉลี่ยประมาณ 28 ปี โดยมีประสบการณ์ในการทำเกษตรน้อยที่สุด 6 ปี และมากที่สุด 55 ปี โดยประกอบอาชีพทำสวนเป็นอาชีพหลัก มีรายได้เฉลี่ย 137,201.79 บาทต่อปี รายได้ต่ำสุด 10,000 บาท และรายได้สูงสุด 600,000 บาท เกือบทั้งหมดถือครองที่ดินเป็นของตนเอง โดยมีขนาดของพื้นที่ถือครองในการทำเกษตรเฉลี่ยประมาณ 8 ไร่ ผู้ให้ข้อมูลมีขนาดของพื้นที่ถือครองน้อยที่สุดคือ 1 ไร่ และมากที่สุดคือ 35 ไร่ และใช้เงินทุนของตนเองในการประกอบอาชีพ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มปลูกผัก

ผู้ให้ข้อมูลมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์และการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับมาก ได้รับข่าวสารจากศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะจากสื่อบุคคล โดยมีความถี่ในการได้รับข่าวสารของศูนย์ฯ 3-5 ครั้งต่อปี โดยระบุว่าข่าวสารที่ได้รับรู้จากศูนย์ฯ มีประโยชน์ มีความเหมาะสมในระดับมาก แต่ระบุว่าข่าวสารที่ได้รับรู้จากศูนย์ฯ มีความสนใจและมีความทันสมัยในระดับปานกลาง

ผลการศึกษาถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้รับประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัวโดยรวมในระดับมาก โดยผู้ให้ข้อมูลได้รับประโยชน์ในระดับมากในประเด็น 1) รายได้เพิ่มขึ้น 2) ความรู้ด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพ 3) ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ และ 4) ที่ปรึกษาที่เชี่ยวชาญเมื่อเกิดปัญหา ตามลำดับ ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับปานกลางในประเด็น งบประมาณสนับสนุนในการทำการเกษตรจากหน่วยงานต่างๆ ผู้ให้ข้อมูลมีการมีส่วนร่วมประโยชน์ที่เกิดต่อชุมชนโดยรวมในระดับมาก โดยผู้ให้ข้อมูลมีการมีส่วนร่วมในระดับมากในประเด็น 1) ชุมชนเข้มแข็งเป็นรากฐานแก่เยาวชนรุ่นหลัง 2) สิ่งแวดล้อมในชุมชนมีความยั่งยืน และ 3) ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พึ่งพาตนเองได้ 4) มีศูนย์สำหรับใช้ในการปรึกษาปัญหาของชุมชน 5) ทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน 6) ทำให้ทรัพยากรในชุมชนคงอยู่ตลอดไป 7) ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น และ 8) สิ่งสาธารณะประโยชน์ในชุมชนเจริญขึ้น ตามลำดับ

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.18) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับปานกลางในทุกประเด็น ได้แก่ 1) ด้านการติดตามและประเมินผล 2) ด้านการร่วมค้นหาปัญหา 3) ด้านการร่วมดำเนินกิจกรรม และ 4) ด้านการร่วมวางแผน ดัดสินใจ ตามลำดับ เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้านพบว่า

ด้านการร่วมค้นหาปัญหา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับปานกลางในประเด็น 1) ร่วมประชุมที่หน่วยงานจัดขึ้น 2) แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในวงสนทนากลุ่ม 3) ปรึกษากับเจ้าหน้าที่ของศูนย์/รัฐถึงปัญหาในหมู่บ้าน 4) ค้นหาสาเหตุของปัญหากับบุคคลในครอบครัว และผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับปานกลางในประเด็น 1) แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในที่ประชุมที่เป็นทางการ 2) ค้นหาสาเหตุของปัญหากับเพื่อนบ้าน 3) ร่วมประชุมแบบไม่เป็นทางการกับกลุ่ม และ 4) ค้นหาสาเหตุของปัญหากับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตามลำดับ

ด้านการวางแผน ตัดสินใจ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับปานกลางในประเด็น 1) ร่วมรับแผนการผลิตของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ 2) ร่วมตัดสินใจเลือกกิจกรรมศูนย์ฯ 3) การร่วมตัดสินใจแก้ไขปัญหาภายในศูนย์ฯ 4) ร่วมวางแผนพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์ฯ 5) ร่วมตัดสินใจวางแผนดำเนินงานของศูนย์ฯ 6) ร่วมวางแผนผลิตในแต่ละกิจกรรมของศูนย์ฯ 7) ร่วมวางแผนเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาของศูนย์ฯ 8) ร่วมวางแผนกิจกรรมของศูนย์ฯ ล่วงหน้า และ 9) ร่วมวางแผนแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ ตามลำดับ

การดำเนินการกิจกรรม พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับปานกลางในประเด็น 1) ปฏิบัติตามกฎหมายการดำเนินงานศูนย์ฯ 2) นำความรู้จากการฝึกอบรมไปใช้ในการดำเนินกิจกรรม ตามลำดับ และผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับปานกลางในประเด็น 1) ช่วยเหลือด้านแรงงานในการดำเนินงานศูนย์ฯ 2) ร่วมปรึกษาสมาชิกในการพัฒนากิจกรรม 3) ติดต่อเพื่อนสมาชิกเพื่อขอความร่วมมือช่วยกิจกรรมของศูนย์ฯ 4) ติดต่อกับเจ้าหน้าที่เพื่อขอความรู้เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมศูนย์ฯ 5) เข้าร่วมประชุมเพื่อจัดกิจกรรมสำคัญของศูนย์ฯ 6) ชักชวนเพื่อนสมาชิกเข้าร่วมดำเนินงานศูนย์ฯ 7) ติดต่อเจ้าหน้าที่เพื่อช่วยจัดทำโครงการหรือกิจกรรมศูนย์ฯ 8) บริจาคสิ่งของในการจัดกิจกรรมของศูนย์ฯ 9) ร่วมเสนอความคิด แนะนำในการดำเนินงานของศูนย์ฯ และ 10) ร่วมพิจารณากำหนดกิจกรรมของศูนย์ฯ ตามลำดับ

การติดตามประเมินผล พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับมากในประเด็น 1) นำเอาข้อมูลเสนอแนะจากการเยี่ยมชมของบุคคลภายนอกกลุ่มมาปรับปรุงการทำงานของกลุ่ม 2) ศึกษาดูงานเพื่อเปรียบเทียบความสำเร็จของกิจกรรมภายในกลุ่มเกษตรกร 3) ศึกษาดูงานเพื่อเปรียบเทียบความสำเร็จของกิจกรรมภายนอกกลุ่มเกษตรกร และ 4) ร่วมติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินงานของศูนย์ฯ ตามลำดับ มีส่วนร่วมในระดับปานกลางในประเด็น 1) ร่วมประชุมสรุปผลตอบแทนที่ได้รับของศูนย์ฯ 2) ร่วมประชุมเพื่อสรุปปัญหาจากการดำเนินงาน 3) ร่วมในการพิจารณาปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของศูนย์ฯ และ 4) ร่วมเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานของศูนย์ฯตามลำดับ

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ม่อนเงาะ

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ในด้าน 1) การค้นหาปัญหา 2) ด้านการวางแผนตัดสินใจ 3) ด้านการดำเนินการ และ 4) ด้านการติดตามประเมินผล พบว่า

อายุ ระดับการศึกษา ศาสนา สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ประสบการณ์ในการทำเกษตร รายได้ จำนวนพื้นที่ถือครอง การเป็นสมาชิกกลุ่ม ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์และการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ และความคิดเห็นต่อประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($p < 0.05$) ในด้านการค้นหาปัญหา ด้านการวางแผนตัดสินใจ ด้านการดำเนินการ ด้านการติดตามและประเมินผล และในภาพรวม

ส่วนเชื้อชาติของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ($p < 0.05$) ในด้านการค้นหาปัญหา ด้านการวางแผนตัดสินใจ ด้านการดำเนินการ และในภาพรวม

สำหรับเพศและการได้รับข่าวสารของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในทุกด้าน ($p > 0.05$)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะทุกด้านโดยรวมในระดับปานกลาง อาจเนื่องมาจากในช่วงแรกของการจัดตั้งโครงการ อาจเป็นสิ่งที่ชาวบ้านไม่มีความรู้ ไม่รู้จักใช้ประโยชน์จาก สิ่งที่มีอยู่ รวมทั้งไม่ค่อยจะให้ความสำคัญเท่าที่ควร ซึ่งเหตุผลเหล่านี้จึงเป็นที่มาของการตัดสินใจของชาวบ้านในการเข้ามามีส่วนร่วมไม่มากนัก ประกอบกับราษฎรส่วนใหญ่ยังมีระดับการศึกษาเพียงประถมศึกษาเท่านั้น เนื่องจากระบบการศึกษาในอดีตมีการศึกษาภาคบังคับเพียงระดับประถมศึกษา ดังนั้น อาจทำให้การยอมรับนวัตกรรมใหม่ ๆ เป็นไปได้ค่อนข้างลำบาก ซึ่งอาจจะมีผลต่อการมีส่วนร่วม

รวมทั้งเป็นช่วงที่เริ่มก่อตั้งโครงการราษฎรมองไม่เห็นคุณค่าและเป้าหมายของฝ่ายนโยบาย ทำให้ราษฎรจึงไม่กล้าที่จะแสดงออกมากมากนัก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นำชัย ทนุผล และ สุนิลา ทนุผล (2532: 57) ที่กล่าวว่า เกษตรกรผู้นำที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นความสมัครใจของตนเองในระดับที่ไม่สูงมากนัก อาจเป็นเพราะแผนและวิธีการทำงานได้กำหนดขึ้นมาจากนักวางแผนหรือหน่วยงานของราชการซึ่งเป็นการวางแผนจากบนลงล่าง (top down planning) และขาดความรู้ความเข้าใจในแนวคิดรวบยอดของการส่งเสริมการเกษตรในทำนองเดียวกัน สุนิษฐ์ คาวีระกุล (2527: 21) กล่าวว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาได้แก่ ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาและลดปัญหาของชุมชน เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองต่อความต้องการของชุมชน ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรมเพื่อจัด และแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน ร่วมกันตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ร่วมกันจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเอง ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย และร่วมกันควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้โดยเอกชนหรือรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

จากผลการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ พบว่า อายุ ระดับการศึกษา ศาสนา เชื้อชาติ สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ประสบการณ์ในการทำเกษตร รายได้ จำนวนพื้นที่ถือครอง การเป็นสมาชิกกลุ่ม ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์และการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ การมีส่วนร่วมประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ทั้งนี้เนื่องมาจากอายุเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม จากผลการศึกษาของ Jerusalem (1979 อ้างใน นำชัย ทนุผล, 2529: 10) พบว่า อายุของประชากรมีส่วนเกี่ยวข้องกับระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างยิ่ง นั่นคือบุคคลที่มีอายุมากขึ้น และเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการมากกว่าบุคคลที่มีอายุน้อย ซึ่งสอดคล้องกับ ศิริวรรณ วงษ์สมบัติ (2533: 62) พบว่าอายุ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญ เพราะผู้ที่มีอายุมากขึ้นต้องการการทำงานเพื่อส่วนรวม และต้องการเพื่อนในการพบปะสังสรรค์ในเรื่องต่างๆ ในขณะที่ระดับการศึกษาก็มีผลต่อการมีส่วนร่วมด้วยเช่นกัน เพราะถ้าประชาชนมีความรู้สูงขึ้น จะส่งผลต่อการพัฒนาตนเองให้สูงขึ้นด้วย ในทำนองเดียวกัน บุญสม วราเอกศิริ (2539: 163) ระดับการศึกษาสูงจะสนใจอ่านข่าวสารมากกว่า ถ้าระดับการศึกษาดำก็จะ

อ่านไม่ออกและอธิบายเข้าใจยาก ลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้อาจมีผลต่อการยอมรับและการมีส่วนร่วมในขณะเดียวกันศาสนาและเชื้อชาติ ก็เป็นปัจจัยหนึ่งในการเข้าไปมีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วม เนื่องจากในบางศาสนาหรือบางเชื้อชาติอาจจะมีข้อจำกัดหรือข้อห้าม ทำให้อาจจะเป็นปัญหาและอุปสรรคในการเข้าไปมีส่วนร่วม ปัจจัยด้านสถานภาพสมรสจะเป็นช่วงของการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิต การมีบทบาทใหม่ในฐานะผู้นำการที่จะต้องตัดสินใจต่างๆ คือการเป็นสามีภรรยาอันจะเป็นข้อจำกัดในการแสดงบทบาททางสังคมที่เกี่ยวข้องด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ (2527: 4) ได้แสดงความคิดเห็นในพฤติกรรมของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปว่าจะมีการกระจายซึ่งกันและกันและพฤติกรรมนั้นจะปรากฏในกรณีต่างๆ ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยส่วนรวม คนเราเมื่อแต่งงานมีครอบครัวแล้วย่อมมีภาระหน้าที่เพิ่มขึ้นรับผิดชอบมากขึ้น ในส่วนของจำนวนสมาชิกในครอบครัวนั้นผู้ให้ข้อมูลที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับมาก ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อยจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับน้อย ทั้งนี้เนื่องมาจากครอบครัวที่มีสมาชิกมากทำให้สามารถมีเวลาในการที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ได้มาก และเกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวมากการที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่ครอบครัวที่จะได้รับด้วย ซึ่งขัดแย้งกับผลการศึกษาของ กองการวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน (2529: 93) เสนอว่า เกษตรกรที่มีขนาดของครอบครัวขนาดเล็ก จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์การเกษตร โดยเฉพาะการเข้าร่วมประชุมสหกรณ์มากกว่าเกษตรกรที่มีขนาดของครอบครัวขนาดใหญ่ ในประเด็นระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้นผู้ให้ข้อมูลที่มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านมากจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับมาก ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านน้อยจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับน้อย ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มาเป็นระยะเวลานานก็จะมีความรู้สึผูกพัน ทำให้หากมีโครงการหรือกิจกรรมใดที่เข้ามาในชุมชนก็จะมีคามสนใจและเข้าร่วมมากกว่า

สำหรับปัจจัยด้านรายได้ผู้ให้ข้อมูลที่มีรายได้แตกต่างกันย่อมมีการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะแตกต่างกันกล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลที่มีรายได้มากจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับมาก ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่มีรายได้น้อยจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับน้อย กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลที่มีรายได้มากจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับมาก ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่มีรายได้น้อยจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับน้อย ซึ่งสอดคล้องกับ

นำชัย ทุนผล (2529 : 10) รายงานว่า รายได้ของประชาชนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของการพัฒนาหมู่บ้าน ผู้ที่มีรายได้มากกว่าจะพัฒนาตนเองในด้านความรู้และยอมรับในวิชาชีพที่โครงการพัฒนานำไปแพร่กระจายได้ดีกว่า หมู่บ้านที่มีผู้มียาได้น้อยกว่า และคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งมีรายได้สูงจะมีความรับผิดชอบในหน้าที่การทำงานพัฒนาสาธารณูปโภคของชุมชนสูง ซึ่งในทำนองเดียวกัน การศึกษาของ ศิริวรรณ วงษ์สมบัติ (2533: 62) พบว่ารายได้มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ทั้งนี้เนื่องจากผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีย่อมมีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ในทางเชื้อเสียงเป็นที่ยอมรับนับถือและได้รับการยกย่องในสังคม

สำหรับในส่วนการได้รับข่าวสารการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะทั้งนี้เนื่องมาจากเกษตรกรที่ได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึง ทั้งจากเจ้าหน้าที่และสื่อต่าง ๆ จะทำให้เกิดความเข้าใจในการจัดการและทำให้เกิดแรงใจในการมีส่วนร่วมที่จะช่วยให้คำปรึกษาการวางแผนกิจกรรมเพื่อให้เกิดการดำเนินการต่อไปได้ ส่วนประเด็นการยอมรับซึ่งประโยชน์ที่จะได้รับนั้น หากผู้ให้ข้อมูลที่มีส่วนร่วมประโยชน์มากจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากหากเกษตรกรมีส่วนร่วมสูงก็จะเข้าไปมีส่วนร่วมมาก เพื่อที่จะทำให้ได้รับตามที่คาดหวังไว้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัยภาพรวมของการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะพบว่า ในทุกด้านผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ซึ่งเห็นว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มของเกษตรกรมีความสัมพันธ์ในการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะไม่มากนัก ดังนั้นแนวทางที่โครงการหลวงกำลังผลักดันให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะให้มากยิ่งขึ้น โดยอาจใช้กระบวนการกลุ่มในการขับเคลื่อน เพราะการมีบทบาทเป็นกลุ่มจะช่วยกระตุ้นให้เกษตรกรมีความรับผิดชอบในหน้าที่ต่าง ๆ ภายในกลุ่มได้ดี และการเป็นสมาชิกกลุ่มจะมีโอกาสติดต่อกับเจ้าหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้การมีส่วนร่วมร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่และเกษตรกร

2. จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะในด้านการร่วมวางแผน ตัดสินใจน้อยกว่าประเด็นอื่นๆ ดังนั้นจึงควรกำหนดนโยบายในการที่จะส่งเสริมให้ผู้ให้ข้อมูลเข้าร่วมในกิจกรรมการวางแผนงานต่างๆ ให้มากยิ่งขึ้น โดยการให้มีเวทีเสวนาร่วมแสดงออกความคิดเห็น การระดมความคิด ในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่ให้มากที่สุด

3. จากผลการศึกษาพบว่า ข้าราชการที่ได้รับรู้จากศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะยังมีความสนใจ และมีความทันสมัยในระดับปานกลาง ดังนั้นทางศูนย์ฯ จึงควรมีการปรับปรุงสื่อและวิธีการนำเสนอข่าวสารให้มีความน่าสนใจ และมีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. เนื่องจากเกษตรกรในพื้นที่มีการศึกษาค่อนข้างน้อย กระบวนการฝึกอบรมจึงเป็นกระบวนการในการเสริมสร้างความรู้ในการประกอบอาชีพ ดังนั้นควรมีการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการฝึกอบรมวิชาชีพด้านเกษตรของเกษตรกรในพื้นที่ เพื่อที่จะได้ข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาอาชีพของเกษตรกรได้มากยิ่งขึ้น

2. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในส่วนของการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงในทุกศูนย์ฯ เพื่อที่จะทำให้ทราบถึงการมีส่วนร่วมในภาพรวม เพื่อที่จะทำให้สามารถนำข้อมูลไปใช้ในการกำหนดนโยบาย และแผนงานของโครงการหลวงได้ในอนาคต

บรรณานุกรม

- กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์. 2527. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการแนะแนว และจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- กรมการพัฒนาชุมชน กองการวิจัยและประเมินผล. 2529. รายงานการประเมินผลโครงการผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน
- กรรณิกา ชมดี. 2524. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารพี.ต.ทำชัย อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กิ่งสาด เทพหัสดิน ณ อยุธยา. 2545. การพัฒนาทักษะการวางแผนพึ่งพาตนเองของชุมชนชาวไทยภูเขา ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการหลวง.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2530. การพึ่งตนเองศักยภาพในการพัฒนาของชนบท. กรุงเทพฯ : สภาการชลประทานแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- เกษม พิพัฒน์ปัญญากุล. 2538. การควบคุมคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : ประkobเมไตร.
- โกวิท พวงงาม. 2545. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. ม.ป.ท. : ม.ป.พ.
- ขจิตกัย บุรุษพัฒน์. 2538. ชาวเขา. กรุงเทพฯ : แพรวพิตยาคณะศึกษาศาสตร์.
- ควอลิตี้ เทรนนิ่ง (ไทยแลนด์). 2540. การทำ ความเข้าใจระบบคุณภาพ ISO 9002 และเทคนิคการเขียนเอกสาร.โครงการน้ำพระทัยจากในหลวง. กรุงเทพฯ : สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จำเนียร ศิลปอาษา. 2540. การมีส่วนร่วมของผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในการป้องกันและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. 2527. การประเมินนโยบายรักษาระดับราคาของรัฐบาล ปีการเพาะปลูก 2523/2524. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฉลองชัย สุวรรณบุรณ. 2531. เทคโนโลยีทางการศึกษา ภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษา. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

เฉลิมศักดิ์ บุญนำ. 2543. การมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรสวนยางไม้เรียงในการพัฒนาชุมชน.

กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชิต นิลพานิช และกุลธร ธนาพงศธร. 2532. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ชนบท

เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน หน่วยที่ 8.

พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ชูชีพ ใจมั่น. 2537. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านแพะ อำเภอฮ้าง

กำแพง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : ปรินท์เทคโนโลยีการเกษตรมหาวิทยาลัย, สถาบัน
เทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. 2527. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษา

นโยบายสาธารณะสุข มหาวิทยาลัยมหิดล

ถนอม สุขสง่าเจริญ. 2526. บทบาทของกรรมการศึกษาต่อการพัฒนาโรงเรียนประชาบาลเขต

จังหวัดสกลนคร. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทัศนีย์ ไทยาภิรมย์. 2524. ศาสตร์ทางสังคมสงเคราะห์. กรุงเทพฯ : สมาคมนักสังคมสงเคราะห์
แห่งประเทศไทย.

ทัศนีย์ ศรีมงคล. 2546. วัฒนธรรมของชุมชนโครงการหลวง. กรุงเทพฯ: ศรีวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.

ธวัชชัย วิสมล. 2538. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้าน ศึกษากรณี อำเภोजอม

บึง จังหวัดราชบุรี. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการปกครอง กรมการปกครอง.

นพพร เชื้อจำ. 2531. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการส่งเสริมกิจกรรม

สหกรณ์การเกษตรเมืองมีนบุรี จำกัด. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นภา ชมไพบูลย์. 2530. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทของกลุ่มเกษตรกร. กรุงเทพฯ:

สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. 2546. การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณี ตัวอย่าง.

กรุงเทพมหานคร: 598 Print.

_____. 2548. การสำรวจจิตสำนึกในการวางแผนพึ่งพาตนเองของชุมชนชาวไทยภูเขา

ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการหลวง.

นำชัย ทนผล. 2529. การพัฒนาชุมชน: หลักและยุทธวิธี. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร,
สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

นำชัย ทนผล และสุนิลา ทนผล. 2532. การรับรู้ของเกษตรกรในความต้องการการฝึกอบรมใน
จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2527. กลวิธีแนวทางวิธีการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ
พัฒนาชนบท.” ใน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษา
นโยบายสาธารณะสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.

_____. 2527. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยมหิดล.

บรรจง จันทมาศ. 2541. ระบบบริหารคุณภาพ ISO 9002. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ :ประกอบเม
ไตร.

บัณธาร อ่อนคำ. 2533. “กระบวนการกระตุ้นให้เกิดกลุ่มเกษตรกรรายย่อย.” วารสารสังคมพัฒนา.
33, (1-3): 5-6.

บุญสม วราเอกศิริ. 2539. ส่งเสริมการเกษตรหลักและวิธีการ. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริม
การเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

บุลศักดิ์ โพธิเจริญ. 2528. การยอมรับการทำนาหว่านน้ำตมแผนใหม่ของเกษตรกรผู้นำจังหวัด
สิงห์บุรี. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ประจักษ์ สีหราช. 2534. การมีส่วนร่วมของนักเรียนที่เป็นสมาชิกกิจกรรมสหกรณ์ร้านค้าภายใน
โรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดน่าน. เชียงใหม่ : เทคโนโลยีการเกษตรมหาบัณฑิต, สถาบัน
เทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

ประภาวดี อุวสาร. 2542. การมีส่วนร่วมของพนักงานในการจัดทำ ระบบคุณภาพ ISO 9002.
กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

ปัญญา หิรัญรัมย์. 2529. ความรู้พื้นฐานการส่งเสริมการเกษตร. เชียงใหม่: พี.อาร์. คอมพิวเตอร์.

ปรัชญา เวสารัชช. 2527. การประถมศึกษาในชนบทไทย. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์.

ปรีชา สุกใส. 2524. หลักการพัฒนาชุมชน. พิษณุโลก : สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม.

ปาริชาติ วลัยเสถียร, พระมหา (สุทิศย์ อบอุ่น) และชลกาญจน์ ฮาชันนารี. 2543. กระบวนการ
และเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- พงษ์ธร ฐัญญูศิริ. 2552. แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการ
ยุติธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม.
- พรรณี อินทะแสง. 2542. ระบบบริหารงานคุณภาพ ISO 9000. กรุงเทพฯ : ศูนย์รวมหนังสือ
กรุงเทพ.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2543. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : สำนัก
ทดสอบทางการศึกษา และจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- พัชรี พงษ์ศิริ. 2541. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของข้าราชการ: ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการการ
จัดหางาน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พิชญ์ ฟองศรี. 2551. วิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : พรอพเพอร์ตี้พริ้นท์.
- ไพบุลย์ เจริญทรัพย์. 2534. การส่งเสริมการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน. กรุงเทพฯ :
นวกนก.
- ไพรัตน์ เจริญรินทร์. 2525. ทบทวนการพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ดีแอนด์เอส.
_____. 2527. “นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนา
ปัจจุบัน.” การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภารการพิมพ์.
ยอมรับการแก้ไขปัญหายาเสพติดให้โทษ. ม.ป.ป. กรุงเทพฯ : ภาคนิพนธ์สาขาสังคม
วิทยาประยุกต์บัณฑิตวิทยาลัย, วิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุภาพร รูปงาม. 2545. การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานประมาณ ในการปฏิรูป ระบบราชการ.
กรุงเทพฯ : ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วรพจน์ ผ่องสมัย. 2540. ความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในเขต
พื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่:
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- วรวงศ์ กาญจนวงศ์. 2543. การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเกษตรของผู้นำหมู่บ้านชายแดนเขต
ภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัย
แม่โจ้.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. 2531ก. การพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
_____. 2531ข. การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.

วิจิตร วิมลชัย. 2531. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ถ่ายทอด

เทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ตำบลแม่เนาตึง อำเภอป่าย จังหวัดแม่ฮ่องสอน.

เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. 2530. ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน ประชาชน ข้าราชการ และผู้นำรัฐบาล. กรุงเทพฯ : โอเคเอ็นเอสโตร์.

วิศิษฐ์ ไผ่จันทร์. 2544. การยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงไหมของเกษตรกรในจังหวัดกาญจนบุรี.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

วีรพงษ์ เกลิมจิรรัตน์. 2541. คู่มือพัฒนาคุณภาพสู่มาตรฐาน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: นำอักษร

ศิริวรรณ วงษ์สมบัติ. 2533. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของกลุ่มสมาชิกแม่บ้านเกษตรกรใน อำเภอสันทรายและอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : เทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

สกันธ์ จันทรักษ์. 2528. ปัจจัยบางประการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดตั้งศูนย์เยาวชนจังหวัดตรัง. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สถาบันพระปกเกล้า. 2545. การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน). 2550. เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง แผนปฏิบัติการศูนย์พัฒนาโครงการหลวงระยะ 4 ปี (พ.ศ. 2551 – 2554). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการหลวง.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2529. ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สานิตย์ บุญชู. 2527. การพัฒนาชุมชน: การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

_____. 2530. คู่มือฝึกอบรมการวางแผนพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์.

สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. 2546. สูดยอดกองทุนภาคเหนือ : กองทุนหมู่บ้านดีเด่นระดับอำเภอ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติ.

สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กองพัฒนาเกษตรที่สูง. 2545. ข้อมูลพื้นฐาน ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง 36 ศูนย์ ประจำปี พ.ศ. 2544. เชียงใหม่: สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาพัฒนาบวรราชภัฏ และทบวงมหาวิทยาลัย. 2545. ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินติ้ง.

สุจินต์ ดาววิระกุล. 2527. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านชนะเลิการประกวดหมู่บ้านดีเด่นระดับจังหวัด ของจังหวัดนครสวรรค์ ประจำปี พ.ศ. 2527 . กรุงเทพฯ : ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2534. ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุนีรัตน์ เสริมประสาทกุล. 2541. การยอมรับแนวคิดใหม่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8: ศึกษากรณีเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม. กรุงเทพฯ : ภาคนิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย สาขาเทคโนโลยีสังคม, มหาวิทยาลัยเกริก.

สุภาพ ยาวิชัย. 2534. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาชิกสตรีสหกรณ์การเกษตร ศึกษาเฉพาะกรณีสหกรณ์การเกษตรเมืองน่าน จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดน่าน. เชียงใหม่ : เทคโนโลยีการเกษตรมหาบัณฑิต, สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

สุเมธ แสงนิ่มนวล. 2531. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์ในกิจกรรมหมู่บ้านเคหบาล: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านสหกรณ์เคหะสถานกรุงเทพฯ จำกัด โครงการ 4. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุรัสวดี หุ่นพยนต์. 2548. ความสามารถและข้อจำกัดขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการบริการสาธารณสุข. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุวิทย์ ม่วงเกษม. 2540. ปัจจัยที่มีต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมสหกรณ์การเกษตรสันป่าตอง จำกัด จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

เสนห์ จามริก. 2527. นโยบายกลวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน . กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข, มหาวิทยาลัยมหิดล.

อคิน รพีพัฒน์. 2527. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคม และวัฒนธรรม
ไทย. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภารการพิมพ์.

_____. 2531. ปัญหาการพัฒนาชนบท บทเรียนจากกรณียกกระบัตรโครงการพัฒนาชนบท
ลุ่มแม่น้ำแม่กลอง. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

_____. 2533. ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท ประสบการณ์ของประเทศไทย. กรุงเทพฯ :
สาขาพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อนุชา ศรีมา. 2540. พฤติกรรมในการประกอบอาชีพเกษตรของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในเขตและ
นอกเขตรับผิดชอบของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัด
เชียงใหม่. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

อรรณพ อุ่นอก. 2538. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายกิจการสตรี ต่อการ
บริหารงานพัฒนาท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณีคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายกิจการสตรี ใน
อำเภอเมืองอำนาจเจริญ จังหวัดอำนาจเจริญ. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อัญชนา นิติกุล. 2543. การมีส่วนร่วมในโครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพสตรีของชาวเขาเผ่า
กะเหรี่ยงโดยโครงการพัฒนาป่าไม้ สวนป่าสิริกิติ์ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่.
เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

Oakley , Peter and David Marsden. 1991. *Evaluating social development projects*. Oxford :
Oxfam.

Reeder, David Alec. 1963. *The Age of the Chartists*. James Brodie: Bath

WHO / UNICEF. 1978. *Primary health care International conference : Report*. S.N : World
Health Organization.

ภาควิชา

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เลขที่ [] [] []

แบบสัมภาษณ์

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรชนเผ่าในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ โดยข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้ในการประกอบการทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทของผู้วิจัยเท่านั้น

คำชี้แจง

1. ผู้ตอบแบบสอบถามสัมภาษณ์ คือ เกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ
2. แบบสัมภาษณ์นี้มีทั้งหมด 3 ตอน โดยให้ทำเครื่องหมาย ลงในช่อง ✓ () ในตารางของแต่ละข้อความ
3. กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ให้ครบทุกข้อเพื่อความสมบูรณ์ของการวิจัย
4. ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษามีความสนใจเฉพาะข้อมูลจากท่านเท่านั้น ข้อมูลที่ได้รับจากท่านจะเก็บไว้เป็นความลับเพื่อใช้ประโยชน์ในงานวิจัยเท่านั้น กรุณาแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี

เสาร์แก้ว อินทจักร์

ผู้วิจัย

แบบสัมภาษณ์เลขที่ [] [] []

1 2 3

แบบสัมภาษณ์

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรชนเผ่าในการดำเนิน
กิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมที่เกี่ยวข้องของผู้ให้ข้อมูล

ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล

1. เพศ

1. () ชาย

2. () หญิง

[] 4

2. อายุ.....ปี

[] [] 5-6

3. ระดับการศึกษาสูงสุดของผู้ให้ข้อมูล

1. () ไม่ได้เรียน/เรียนไม่จบ การศึกษาภาคบังคับ

2. () ชั้นประถมศึกษาตามภาคบังคับ

3. () ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3)

4. () ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) หรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

5. () อนุปริญญา หรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)

6. () ปริญญาตรี

7. () สูงกว่าปริญญาตรี

8. () อื่นๆ (ระบุ).....

[] 7

4. ศาสนา

1. () พุทธ

2. () คริสต์

3. () อิสลาม

4. () อื่นๆ ระบุ.....

[] 8

5. สัญชาติ.....เชื้อชาติ.....

[] 9

6. สถานภาพสมรส

1. () โสด
2. () สมรส
3. () หย่า/ร้าง
4. () หม้าย [] 10

ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม

7. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (รวมทั้งตัวเอง).....คน [] { } 11-12

8. ภูมิลำเนาเดิม

1. () เกิดในหมู่บ้านนี้
2. () ย้ายมาจากที่อื่น ระบุหมู่บ้าน.....
ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
[] 13

9. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน.....ปี [] { } 14-15

10. ประสบการณ์ในการทำเกษตร.....ปี [] { } 16-17

11. ปัจจุบันท่านอายุ.....ปี (เกิน 6 เดือนให้นับเป็น 1 ปี)
[] { } 18-19

12. อาชีพหลักในปัจจุบัน

1. () ทำสวน
2. () ทำไร่
3. () ปลูกสัตว์
4. () เลี้ยงปลา
5. () รับจ้าง
6. () ค้าขาย
7. () อื่นๆ ระบุ..... [] 20

13. รายได้ของครอบครัวในปีที่ผ่านมา

1. () ทำนา ขายเป็นเงินประมาณ.....บาท/ปี
2. () ทำสวน ขายเป็นเงินประมาณ.....บาท/ปี
3. () ทำไร่ ขายเป็นเงินประมาณ.....บาท/ปี
4. () ปลูกสัตว์ ขายเป็นเงินประมาณ.....บาท/ปี
5. () เลี้ยงปลา ขายเป็นเงินประมาณ.....บาท/ปี

6. () รับจ้าง ขายได้เงินประมาณ.....บาท/ปี
 7. () ค้าขาย ขายได้เงินประมาณ.....บาท/ปี
 8. () อื่นๆ ระบุ.....ขายได้เงินประมาณ.....บาท/ปี
 รวม.....บาท/ปี [] 21

14. ขนาดพื้นที่ถือครองในการทำการเกษตรทั้งหมด

1. () เช่าผู้อื่น จำนวน.....ไร่
 2. () ของตนเอง จำนวน.....ไร่
 3. () เข้าไปทำประ โยชน์โดยไม่ต้องเช่า จำนวน.....ไร่
 4. () อื่นๆ ระบุ.....จำนวน.....ไร่
 [] 22

15. แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการประกอบอาชีพ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. () ใช้ทุนส่วนตัว ร้อยละ..... [] 23
 2. () ชกส. ร้อยละ..... [] 24
 3. () กองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ..... [] 25
 4. () กลุ่มเกษตรกร (สหกรณ์) ร้อยละ..... [] 26
 5. () ธนาคารพาณิชย์ ร้อยละ..... [] 27
 6. () เงินกู้ธนาคาร ร้อยละ..... [] 28
 7. () อื่นๆ ระบุ.....ร้อยละ..... [] 29

16. การเป็นสมาชิกกลุ่มในโครงการ

1. () ไม่ได้เป็นสมาชิก [] 30
 2. () เป็นสมาชิก ระบุกลุ่มเกษตรกร [] 31
 1) () ปลูกลำไยดอก [] 32
 2) () ปลูกลำไยฝ [] 33
 3) () ปลูกลำไยผล [] 34
 4) () ปลูกลำไยประดับ [] 35
 5) () ปลูกลำไยจีน [] 36
 6) () ปลูกลำไย [] 37
 7) () ประมง [] 38
 8) () ปลูกลำไยบ้าน [] 39
 9) () อื่นๆ ระบุ..... [] 40

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

คำชี้แจง

ผู้สัมภาษณ์ใช้ข้อมูลซ้ำมือดำเนินการสัมภาษณ์ถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ให้สัมภาษณ์โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างตามที่ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูล

1. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์และการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

ให้ท่านพิจารณาว่าข้อความต่อไปนี้ ข้อใดถูก ข้อใดผิด หากเห็นว่าถูกให้ตอบว่าใช่และหากเห็นว่าผิดให้ตอบว่าไม่ใช่

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์และการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ	ใช่	ไม่ใช่	
ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์ฯ			[] 1
1. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ คือ ศูนย์กลางประสานงานระหว่างภาครัฐ เกษตรกร และชุมชน			
2. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ คือ ศูนย์กลางการถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรสาขาต่างๆ ในระดับตำบล			[] 2
3. ที่ตั้งของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ อยู่ที่บ้านม่อนเงาะ ตำบลเมืองเก่า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่			[] 3
4. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ประกอบด้วยส่วนที่เป็นสำนักงาน และส่วนที่เป็นจุดถ่ายทอดเทคโนโลยี หรือจุดสาธิต			[] 4
5. เจ้าหน้าที่ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ปฏิบัติงานตลอดทั้งเดือนโดยมีการสลับกันหยุดทุก 5 วัน			[] 5
6. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ มีเจ้าหน้าที่ นักวิชาการ ให้ความรู้ทางด้านวิชาการ เทคโนโลยี ให้กับเกษตรกรในพื้นที่ และนอกพื้นที่			[] 6
7. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ มีโครงสร้าง และหน้าที่รับผิดชอบ ของผู้ปฏิบัติงานอย่างชัดเจน โดยแยกหน้าที่รับผิดชอบ			[] 7
8. คณะอนุกรรมการศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ประกอบด้วยผู้แทน หน่วยงานภาครัฐ เช่น ผู้แทนอบต. ผู้แทนสำนักงานเกษตรอำเภอ ผู้แทน สำนักงานปศุสัตว์อำเภอ ผู้แทนสำนักงานประมงอำเภอ ผู้แทนพัฒนาที่ดินผู้แทนชลประทาน เป็นต้น			[] 8
9. ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ คนปัจจุบันได้แก่นายอนันต์ บุญมี			[] 9

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์และการดำเนินงานของศูนย์ฯ	ใช่	ไม่ใช่	
10. ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ มีหน้าที่ในการประสานงาน ระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนกับชุมชน			[] 10
11. ผู้อำนวยการ หัวหน้า เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ มีหน้าที่ช่วยเหลือเกษตรกรในพื้นที่รับผิดชอบ			[] 11
12. เกษตรกรที่เป็นเจ้าหน้าที่ของจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือจุดสาธิต เรียกอีกอย่างว่า “วิทยากรเกษตรกร”			[] 12
13. เจ้าหน้าที่ประจำจุดสาธิตจะเป็นผู้ให้คำปรึกษาด้านการประกอบอาชีพเกษตรกร			[] 13
ขั้นตอนการดำเนินงานและกิจกรรมของศูนย์ฯ			[] 14
14. ศูนย์ฯ ดำเนินงานเตรียมความพร้อมของชุมชน เช่น จัดเวทีชาวบ้าน สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม			
15. ศูนย์ฯ ดำเนินงานจัดทำฐานข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ร่วมกับชุมชน			[] 15
16. ศูนย์ฯ ดำเนินกิจกรรม เผยแพร่ข่าวสาร การผลิต การตลาด ทางเลือกอาชีพ แก่เกษตรกร			[] 16
17. ศูนย์ฯ ดำเนินกิจกรรมจัดฝึกอบรม ศึกษาดูงาน ทางด้านการจัดกลุ่ม การผลิตการแปรรูป และการดูแลรักษาหลังการเก็บเกี่ยว			[] 17
18. ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการและสนับสนุนการประกอบอาชีพของเกษตรกร			[] 18
19. ศูนย์ฯ ช่วยให้ความรู้ ความเข้าใจแก่เกษตรกรในด้านคุณภาพชีวิต			[] 19
20. ศูนย์ฯ ช่วยประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ช่วยเหลือเกษตรกรในด้านความจำเป็นพื้นฐาน			[] 20
21. ศูนย์ฯ สนับสนุนให้ความรู้ ให้คำปรึกษาการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน			[] 21

2. การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานและการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานและการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ จาก
แหล่งข่าวต่างๆ

1. ท่านได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ จากสื่อใดมากที่สุด

1. () เสียงตามสาย
2. () โทรศัพท์
3. () วารสาร/สิ่งพิมพ์/โปสเตอร์
4. () ป้ายประกาศ
5. () สื่อบุคคล เช่น ผอ. หน. เจ้าหน้าที่/วิทยากรเกษตร/ อบต./ ผู้แทนเกษตร

อำเภอ

[] 1

2. โดยทั่วไปแล้วท่านได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานและการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ บ่อยแค่ไหน

1. () 1-2 ครั้ง/ปี
2. () 3-5 ครั้ง/ปี
3. () 5-6 ครั้ง/ปี
4. () เดือนละครั้ง

[] 2

3. ข่าวสารที่ท่านได้รับจากศูนย์ฯ เนื้อหา มีประโยชน์กับท่านมากน้อยที่ระดับใด

- 5 () มากที่สุด
- 4 () มาก
- 3 () ปานกลาง
- 2 () น้อย
- 1 () น้อยที่สุด

[] 3

4. ข่าวสารที่ท่านได้รับจากศูนย์ฯ เป็นเรื่องที่ควรรับรู้มากน้อยที่ระดับใด

- 5 () มากที่สุด
- 4 () มาก
- 3 () ปานกลาง
- 2 () น้อย
- 1 () น้อยที่สุด

[] 4

5. ข่าวสารที่ท่านได้รับจากศูนย์ฯ เป็นเรื่องที่น่าสนใจที่ระดับใด

5 () มากที่สุด

4 () มาก

3 () ปานกลาง

2 () น้อย

1 () น้อยที่สุด

[] 5

6. ข่าวสารที่ได้รับจากศูนย์ฯ เนื้อหามีความรวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์หรือสอดคล้องกับสถานการณ์ในขณะนั้นที่ระดับใด

5 () มากที่สุด

4 () มาก

3 () ปานกลาง

2 () น้อย

1 () น้อยที่สุด

[] 6

3. ความคิดเห็นต่อประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมของศูนย์ฯ

1. ผู้สัมภาษณ์ใช้ข้อมูลซ้ำมือดำเนินการสัมภาษณ์การได้รับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วมของผู้ให้สัมภาษณ์ว่าอยู่ในระดับใด โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างตามที่ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูล

2. การให้คะแนนระดับผลของการยอมรับดังนี้

ได้รับประโยชน์มากที่สุด

5

คะแนน

ได้รับประโยชน์มาก

4

คะแนน

ได้รับประโยชน์ปานกลาง

3

คะแนน

ได้รับประโยชน์น้อย

2

คะแนน

ได้รับประโยชน์น้อยที่สุด

1

คะแนน

ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเกษตรกร มากน้อยเพียงใดในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

ประโยชน์ที่จะได้รับการมีส่วนร่วม ในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ	ระดับของประโยชน์ที่ได้จากการมี ส่วนร่วม					
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด	
	5	4	3	2	1	
เกิดประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว						[] 1
1. รายได้เพิ่มขึ้น						
2. งบประมาณสนับสนุนในการทำการเกษตร จากหน่วยงานต่างๆ						[] 2
3. ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ						
4. ความรู้ด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เหมาะสมกับ การประกอบอาชีพ						[] 3
5. มีที่ปรึกษาที่เชี่ยวชาญเมื่อเกิดปัญหา						[] 4
เกิดประโยชน์ต่อชุมชน						
6. ทำให้ทรัพยากรในชุมชนคงอยู่ตลอดไป						[] 5
7. คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น						[] 6
8. เกิดความสามัคคีในชุมชน						[] 7
9. มีศูนย์สำหรับใช้ในการปรึกษาปัญหาของ ชุมชน						[] 8
10. ชุมชนเข้มแข็งเป็นรากฐานแก่เยาวชนรุ่นหลัง						[] 9
11. ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พึ่งพาตนเองได้						[] 10
12. สิ่งสาธารณะประโยชน์ในชุมชนเจริญขึ้น						[] 11
13. สิ่งแวดล้อมในชุมชนมีความยั่งยืน						[] 12

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

เงาะ

คำชี้แจง

1. ผู้สัมภาษณ์ใช้ข้อมูลซ้ำมือดำเนินการสัมภาษณ์การมีส่วนร่วมของผู้ให้สัมภาษณ์ว่าอยู่ในระดับใด โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างตามที่ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูล

2. การให้คะแนนระดับการมีส่วนร่วมดังนี้

มากที่สุด	หมายถึงเข้าร่วมทุกครั้ง	5	คะแนน
มาก	หมายถึงเข้าร่วมมากกว่าไม่เข้า	4	คะแนน
ปานกลาง	หมายถึงเข้าร่วมเท่ากับไม่เข้า	3	คะแนน
น้อย	หมายถึงเข้าร่วมน้อยกว่าไม่เข้า	2	คะแนน
น้อยที่สุด	หมายถึงเข้าร่วมน้อยมากหรือไม่เข้าร่วม	1	คะแนน

ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

ระดับการมีส่วนร่วม	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1	
1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา						[] 1
1. ปรึกษากับเจ้าหน้าที่ของศูนย์/รัฐถึงปัญหาในหมู่บ้าน						
2. ร่วมประชุมที่หน่วยงานจัดขึ้น						[] 2
3. ร่วมประชุมแบบไม่เป็นทางการกับกลุ่ม						[] 3
4. ค้นหาสาเหตุของปัญหากับบุคคลในครอบครัว						[] 4
5. ค้นหาสาเหตุของปัญหากับเพื่อนบ้าน						[] 5
6. ค้นหาสาเหตุของปัญหากับเจ้าหน้าที่ของรัฐ						[] 6
7. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในที่ประชุมที่เป็นทางการ						[] 7
8. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในวงสนทนากลุ่ม						[] 8
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ						
9. การร่วมตัดสินใจแก้ไขปัญหภายในศูนย์ฯ						[] 9

ระดับการมีส่วนร่วม	มากที่สุด 5	มาก 4	ปาน กลาง 3	น้อย 2	น้อย ที่สุด 1	
10. ร่วมตัดสินใจเลือกกิจกรรมศูนย์ฯ						[] 10
11. ร่วมตัดสินใจวางแผนดำเนินงานของศูนย์ฯ						[] 11
12. ร่วมวางแผนพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์ฯ						[] 12
13. ร่วมวางแผนกิจกรรมของศูนย์ฯ ล่วงหน้า						[] 13
14. ร่วมวางแผนแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการ ดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ						[] 14
15. ร่วมวางแผนผลิตในแต่ละกิจกรรมของศูนย์ฯ						[] 15
16. ร่วมรับแผนการผลิตของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ						[] 16
17. ร่วมวางแผนเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาของ ศูนย์ฯ						[] 17
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม						[] 18
18. ติดต่อกับเจ้าหน้าที่เพื่อขอความรู้เกี่ยวกับการ ดำเนินกิจกรรมศูนย์ฯ						
19. ติดต่อเจ้าหน้าที่เพื่อช่วยจัดทำโครงการหรือ กิจกรรมศูนย์ฯ						[] 19
20. บริจาคสิ่งของในการจัดกิจกรรมของศูนย์ฯ						[] 20
21. ช่วยเหลือด้านแรงงานในการดำเนินงานศูนย์ฯ						[] 21
22. ปฏิบัติตามกฎหมายการดำเนินงานศูนย์ฯ						[] 22
23. ร่วมปรึกษาสมาชิกในการพัฒนากิจกรรม						[] 23
24. นำความรู้จากการฝึกอบรมไปใช้ในการดำเนิน กิจกรรม						[] 24
25. ชักชวนเพื่อนสมาชิกเข้าร่วมดำเนินงานศูนย์ฯ						[] 25
26. ติดต่อเพื่อนสมาชิกเพื่อขอความร่วมมือช่วย กิจกรรมของศูนย์ฯ						[] 26

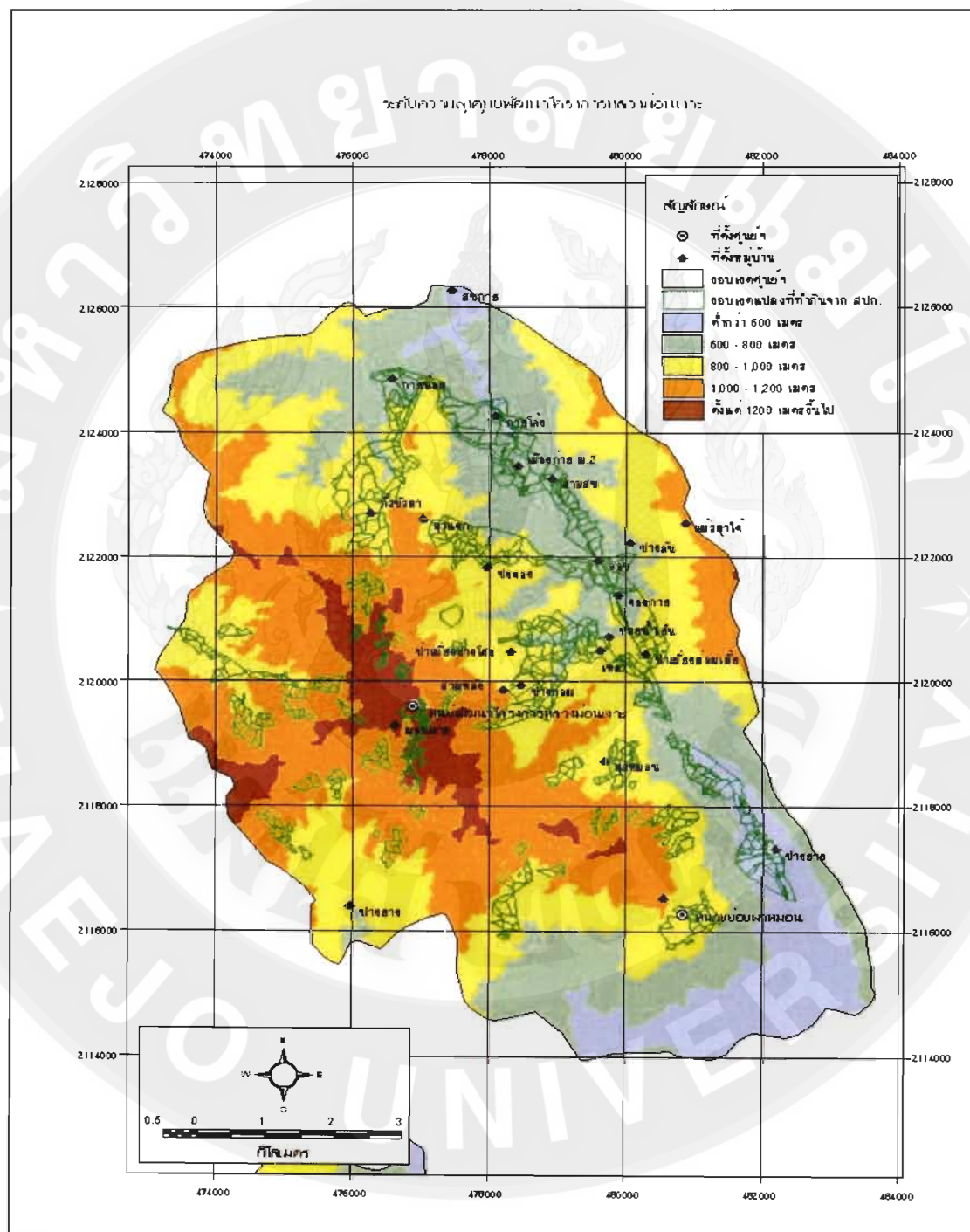
ระดับการมีส่วนร่วม	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1	
28. ร่วมพิจารณากำหนดกิจกรรมของศูนย์ฯ						[] 28
29. ร่วมเสนอความคิด แนะนำในการดำเนินงาน ของศูนย์ฯ						[] 29
4. การติดตามประเมินผล						[] 30
30. ร่วมในการพิจารณาปัญหาอุปสรรคในการ ดำเนินงานของศูนย์ฯ						
31. ร่วมเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานของศูนย์ฯ						[] 31
32. ร่วมติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินงาน ของศูนย์ฯ						[] 32
33. ศึกษาดูงานเพื่อเปรียบเทียบความสำเร็จของ กิจกรรมภายในกลุ่มเกษตรกร						[] 33
34. ศึกษาดูงานเพื่อเปรียบเทียบความสำเร็จของ กิจกรรมภายนอกกลุ่มเกษตรกร						[] 34
35. นำเอาข้อมูลเสนอแนะจากการเยี่ยมชมของ บุคคลภายนอกกลุ่มมา ปรับปรุงการทำงาน ของกลุ่ม						[] 35
36. ร่วมประชุมเพื่อสรุปปัญหาจากการดำเนินงาน						[] 36
37. ร่วมประชุมสรุปผลตอบแทนที่ได้รับของศูนย์ฯ						[] 37

ภาคผนวก ข

แผนที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

แผนที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

ภาพผนวก 1 แผนที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

รูปภาพศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ

ภาพผนวก 2 เจ้าหน้าที่มูลนิธิโครงการหลวงม่อนเงาะ กำลังประชุมเตรียมให้ความรู้แก่เกษตรกรชนเผ่าในพื้นที่ดูแลของมูลนิธิโครงการหลวงม่อนเงาะ

ภาพผนวก 3 อบรมเกษตรกรชนเผ่าในพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวงม่อนเงาะ ให้ความรู้เกี่ยวกับข้อมูลการทำเกษตร

ภาพผนวก 4 เกษตรกรชนเผ่า กำลังคัดเลือกผลิตภัณฑ์ ลูกพลับจากมูลนิธิโครงการหลวงม่อนเงาะ

ภาพผนวก 5 ลูกพลับ ผลผลิตที่ได้จากการรวมกลุ่ม ภายใต้การดูแลของเจ้าหน้าที่มูลนิธิโครงการหลวงม่อนเงาะ

ภาพผนวก 6 เกษตรกรชนเผ่า กำลังคัดเลือกผลิตภัณฑ์เห็ด เพื่อส่งจำหน่าย

ภาพผนวก 7 เห็ด ผลผลิตที่ได้จากการรวมกลุ่ม ภายใต้การดูแลของเจ้าหน้าที่มูลนิธิโครงการหลวง
ม่อนเงาะ

ภาพผนวก 8 ใบชาอ่อน ผลิตภัณฑ์ที่สร้างชื่อเสียงของมูลนิธิโครงการหลวงม่อนเงาะ

ภาพผนวก 9 เกษตรกรชนเผ่า กำลังตากใบชาอบแห้ง ผลิตภัณฑ์ที่สร้างชื่อเสียงของมูลนิธิโครงการหลวงม่อนเงาะ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นายเสาร์แก้ว อินทจักร์
เกิดเมื่อ	1 มกราคม 2514
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2533 ระดับประกาศนียบัตรช่างฝีมือ (ปชม.) ช่างอิเล็กทรอนิกส์ วิทยาลัยสารพัดช่างเชียงใหม่ พ.ศ. 2534 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (กศน.) ศูนย์การศึกษานอก โรงเรียนอำเภอแม่ริม พ.ศ. 2542 ระดับปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต(ศบ.) สาขา บริหารธุรกิจ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ พ.ศ. 2551-2554 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนา ทรัพยากรชุมชนและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2538-2543 เจ้าหน้าที่วิทยุสื่อสาร สำนักงานมูลนิธิโครงการหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2543-ปัจจุบัน เจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ นักพัฒนาสังคม สถานีวิทยุ โครงการหลวงแม่หลอด อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่